

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Komparace života a smrti českých a skandinávských světců 9.-12. století

Bakalářská práce

Studijní program:

B7106 Historická studia

Studijní obor:

Kulturněhistorická a muzeologická studia

Autor práce:

Milan Šorm

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Smrž

Katedra historie

Zadání bakalářské práce

Komparace života a smrti českých a skandinávských světců 9.-12. století

Jméno a příjmení: **Milan Šorm**
Osobní číslo: **P17000349**
Studijní program: **B7106 Historická studia**
Studijní obor: **Kulturněhistorická a muzeologická studia**
Zadávací katedra: **Katedra historie**
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Práce se bude věnovat komparaci života a smrti českých a skandinávských světců 9.-12. století. Východiskem pro zpracování tématu bude analýza narativních a hagiografických pramenů, která se zaměří na jejich životy, působení z hlediska křesťanské víry a mučednickou smrt, a studium odborné literatury. Takto získané údaje o jednotlivých světcích budou navzájem komparovány. Cílem práce bude zachytit společné a vyzdvihnout specifické rysy jejich života, činů a smrtí mučedníků s přihlédnutím na odlišnosti prostředí a národů, ze kterých vzešli a které je ovlivňovaly.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

Jazyk práce:

tištěná/elektronická

Čeština

Seznam odborné literatury:

- BAGGE, Sverre. *Cross and Scepter: The Rise of the Scandinavian Kingdoms from the Vikings to the Reformation*. Princeton: Princeton University Press, 2016. ISBN 9780691169088.
- BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0835-4.
- BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2017. ISBN 978-80-7553-228-2.
- CERMANOVÁ, Pavlína, Ivan HLAVÁČEK, Petr CHARVÁT, et al., NODL, Martin a František ŠMAHEL, eds. *Pohané a křesťané: christianizace českých zemí ve středověku*. Praha: NLN, 2019. ISBN 978-80-7422-729-5.
- SAWYER, Birgit, SAWYER, P. H. *Medieval Scandinavia: From Conversion to Reformation, Circa 800-1500*. Minnesota: University of Minnesota Press, 1993.
- SOMMER, PETR. *Začátky křesťanství v Čechách: kapitoly z dějin raně středověké duchovní kultury*. Praha: Garamond, 2001. ISBN 80-86379-28-0.
- ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*. Praha: Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-200-4.
- VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-344-3.
- WINROTH, Anders. *Conversion of Scandinavia*. Yale: Yale University Press, 2014. ISBN 030020553

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Smrž
Katedra historie

Datum zadání práce: 16. prosince 2019
Předpokládaný termín odevzdání: 16. prosince 2020

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědom toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědom následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

26. června 2021

Milan Šorm

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Pavlu Smržovi, vedoucímu mé bakalářské práce. Děkuji zejména za jeho vstřícný přístup, podnětné připomínky a celkově za všechnen čas, který této práci věnoval.

Dále bych rád za neustavičnou podporu nejen v rámci studia poděkoval své rodině, především rodičům. Díky patří také všem přátelům a studijním kolegům, kteří mě v rámci studia ovlivňovali a udávali životní směr. Z nich chci jmenovitě poděkovat především Leoně Zítové, neboť právě ona mi po celou dobu tvorby této práce věřila a byla mi nepřetržitou oporou.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá komparacemi životů a smrtí českých a vybraných skandinávských světců žijících v 9.-12. století. Informace o těchto světcích jsou získány především analýzou hagiografických či jiných narativních textů. Takové informace jsou následně reflektovány odbornou literaturou. Takto vzniklé nástinu životů a smrtí jsou mezi sebou vzájemně komparovány. Cílem práce je zachytit společné a vyzdvihnout rysy odlišné, jenž daného světce specifikují.

Klíčová slova

světci, christianizace, raný středověk, Skandinávie, Čechy, Morava, katoličtí světci, pravoslavní světci, svatý Cyril, svatý Konstantin, svatý Metoděj, svatý Ansgar, svatý Sigfrid, svatý Václav, svatý Olaf, svatá Ludmila, svatá Ingigerd, svatý Ivan, svatý Prokop, svatý Vojtěch, svatý Kjeld, svatý Hallvard

Annotatiton

This bachelor thesis deals with comparisons of the lives and deaths of the Czech and selected Scandinavian saints living in the 9th-12th centuries. Informations about these saints are specially by analysis of hagiographic or other narrative texts. Then these informations are reflected in the literature. The outlines of lives and deaths created in this way are compared with each other. The aim of the work is to capture common features and highlight the diferent features.

Key words

saints, christianization, early Middle Ages, Scandinavia, Bohemia, Moravia, catholic saints, orthodox saints, saint Cyril, saint Constantine, saint Methodius, saint Ansgar, saint Sigfrid, saint Wenceslas, saint Olaf, saint Ludmila, saint Ingigerd, saint Ivan, saint Procopius, saint Adalbert, saint Kjeld, saint Hallvard

Obsah

Úvod	9
1 Misijní světci	15
1.1 Svatý Konstantin-Cyřil s Metodějem a svatým Ansgarem.....	17
1.1.1 Původ, vzdělání a mládí Konstantina, Metoděje a Ansgara.....	17
1.1.2 Cyrilometodějská misie k Chazarům, Ansgarova cesta do Dánska	21
1.1.3 Cyrilometodějská misie na Velké Moravě, jejich pobyt v Benátkách a návštěva Říma	25
1.1.4 Konstantinova smrt.....	26
1.1.5 Ansgarova působnost ve Švédsku	27
1.1.6 Metoděj a Ansgar arcibiskupy.....	28
1.1.7 Metodějovo věznění a intriky biskupa Wichinga.....	32
1.1.8 Působnost arcibiskupa Ansgara v Dánsku a ve Švédsku	34
1.1.9 Smrt Ansgarova a Metodějova	35
1.2 Svatý Sigfrid	37
1.2.1 Sigfridovi chybně přisuzovaná cesta do Norska za vlády Olafa Tryggvasona	37
1.2.2 Sigfrid a jeho působení v Norsku	38
1.2.3 Sigfridova misie ve Švédsku	39
1.2.4 Smrt Sigfridových synovců	41
1.2.5 Sigfridův význam pro Västjör	42
1.3 Závěr kapitoly misijních světců.....	43
2 Svatí panovníci	46
2.1 Svatý kníže Václav a svatý král Olaf II. Haraldsson	49
2.1.1 Původ.....	49
2.1.2 Dětství, dospívání.....	51
2.1.3 Cesta k moci	55
2.1.4 Období vlády	58
2.1.5 Okolnosti vedoucí k mučednické smrti	63
2.1.6 Smrt	66
2.1.7 Přenesení ostatků, posmrtné zázraky a další	68
2.2 Svatá Ludmila a svatá Ingigerd	72
2.2.1 Život svaté Ludmily a svaté Ingigerd.....	73
2.2.2 Osoba svatého Ivana a jeho vliv na svatou Ludmilu.....	85
2.2.3 Svatořečení svaté Ingigerd a svatého Prokopa	89

2.3	Závěr kapitoly svatých panovníků.....	92
3	Svatí představitelé církve	96
3.1	Svatý Vojtěch a svatý Kjeld	98
3.1.1	Vojtěchův a Kjeldův původ, vzdělání a mládí	98
3.1.2	Vojtěch pražským biskupem, Kjeld děkanem viborgské kapituly	100
3.1.3	Vojtěchův první odchod z Čech a Kjeldova působnost v úřadu děkana viborgské kapituly	102
3.1.4	Vojtěchův návrat do Čech, incident v bazilice sv. Jiří a jeho podobnost s okolnostmi smrti norského světce Hallvarda Vebjørnssona	103
3.1.5	Kjeldovo další počínání a Vojtěchův druhý odchod z Čech	107
3.1.6	Vojtěchova misijní činnost a smrt obou světců.....	109
3.2	Závěr kapitoly svatých představitelů církve	110
4	Závěr.....	113
	Prameny a literatura	115
	Prameny	115
	Prameny dostupné online.....	116
	Literatura	117
	Literatura dostupná online	120
	Časopisy.....	120
	Další zdroje.....	121

Úvod

Tato bakalářská práce je věnována jednomu z církevních fenoménů, kterým dozajista životy světců jsou. V rámci tohoto fenoménu si práce klade za cíl porovnání životů a smrtí českých světců s jejich skandinávskými protějšky, pocházejících svorně z období 9.-12. století. Hovoříme-li v této práci o Skandinávii, máme na mysli nynější Dánsko, Švédsko a Norsko, tedy o zeměpisném označení v nejužším slova smyslu. Na úplném začátku práce se sluší objasnit, proč byli pro komparaci s českými světcí zvoleni právě svatí muži a ženy národů severní Evropy. Důvodů je hned několik. Nejzásadnějším impulsem pro volbu právě těchto národů je jejich výrazně odlišná geografická poloha. Tento zásadní rozdíl, do kterého je nutné zahrnout i přírodní, podnebné a reliéfní činitele, pak úzce ovlivňuje stav společnosti, respektive její ideály, životní styl i víru samotnou. Dalším důvodem pro zvolení skandinávských národů za protipól Čechům a Moravanům je jejich příslušnost k rozdílným etnikům. Zatímco v případě českých světců budeme vždy hovořit o Slovanech, v případě Skandinávců o potomcích Germánů. Výjimku v tomto ohledu tvoří pouze misijní světcí. Tento fakt by se mohl zdát poměrně marginálním, avšak je nutné brát v potaz skutečnost, že v době konverze obě etnika opouští pantheony jiných božstev. V případě Skandinávců však lze očekávat, s přihlédnutím na tamní přírodní podmínky a rozlehlost krajů, větší míru zatvrzelosti v uctívání jimi již ověřených pohanských božstev. Toto očekávání pak vede k dalšímu jevu, který by tato práce chtěla pozorovat, a sice nestálosti ve víře, která by pramenila k revoltě proti křesťanským principům a návratům k původním kultům, tedy k jevu v dějinách Čech a Moravy téměř nepoznanému. Výše zmíněné jevy tvoří prostor pro zásadní rozdíly v komparacích životů českých a skandinávských světců, zejména pak těch, jejichž působnost je blíže spjatá s prvotními christianizačními snahami daných oblastí. Je tedy nutné zmínit i zásadní skutečnosti, jež námi zkoumané národy spojují. Hlavním takovým důvodem je bezesporu vliv franské říše, a to jak na území Čech a Moravy, tak Skandinávie jako celku. Právě franská říše Ludvíka Pobožného stojí za rozšířením křesťanské víry na velkomoravskou říši skrze bavorské kněží i za misiemi svatého Ansgara do Dánska a Švédska. Ludvík Pobožný ve své říši rovněž nechal vzniknout hambursko-brémskou arcidiecézi, jejímž úkolem bylo primárně pokřesťanštění právě národů severní Evropy. Tato arcidiecéze ve své působnosti pokračovala i po Ludvíkově smrti, stejně tak jako rozdrobená franská říše pokračovala ve svém prokřesťanském vlivu na české země. Kromě křtu čtrnácti českých knížat roku 845

pro české země mělo vysoký význam německé město Řezno (Regensburg). Právě pod řezenskou diecézi spadaly české země až do roku 973, kdy došlo k založení pražského biskupství, ba i nově vzniklé pražské biskupství bylo nadále podřízeno vyšší instanci, a sice arcidiecézi sídlící v Mohuči, a to až do vzniku pražského arcibiskupství roku 1344.

Pokud se nyní zaměříme na samotné komparace, je na samém začátku nutné zmínit, že práce výhradně využívá hagiografické či jiné narativní prameny. Nejvýznamnější, nejspornější, neúplné či jinak zavádějící informace zahrnuté v takových textech jsou objasněny za pomoci odborné literatury, avšak sporné datace či celospolečenské problémy jsou v práci zahrnuty spíše dodatečně, neboť jejich zařazení do této práce by mohlo vyznít spíše kontraproduktivně, kdyby takové jevy odváděly pozornost od hlavního tématu práce. Námi zvolený postup však poskytuje možnost pro srovnání charakteru děl jednotlivých legendistů a čtenář sám si může utvořit vlastní názor, *jakým způsobem daný autor píše a proč zrovna tak píše. Jako příklad můžeme uvést Ságu o svatém Olavu* islandského autora Snorriho Sturlusona žijícího na přelomu 12. a 13. století, který ve své sáze popisuje norského krále výhradně jako panovníka, a nidaroského arcibiskupa Eysteinna, pravděpodobného autora *Pasiio et miracula beati Olavi* z 12. století, jenž je autorem již ryze hagiografického textu.

Práce samotná je rozložena do tří hlavních kapitol. Tyto kapitoly vyplývají z možného rozdělení do tří základních skupin dle jejich charakterových vlastností, po vzoru publikace *Sanctity in the North: Saints, Lives, and Cults in Medieval Scandinavia*¹, jejímž editorem je Thomas A. Dubois.

Úvodní kapitola pojednává o misijních světcích a zahrnuje komparaci života a smrti svatého Konstantina-Cyrila a Metoděje se svatým Ansgarem. Dále poskytuje nástin života jiného misionáře působícího na území skandinávských národů, a sice svatého Sigfrida. Jedná se o jediné světce této práce, kteří nepochází z námi zkoumaných oblastí.

Následující kapitola pojednává o osudech svatých panovníků, v našem případě přemyslovského knížete Václava a norského krále Olafa II. Haraldssona. Oba zmiňovaní panovníci představují výrazné osobnosti dějin svých národů, neboť se po své smrti stávají jakýmiśi národními symboly a stojí na počátku vzniku raných národních idejí. Druhá komparace, zahrnutá v rámci této kapitoly, pojednává o podobnostech či rozdílech

¹ DUBOIS, Thomas A, ed. *Sanctity in the North: Saints, Lives, and Cults in Medieval Scandinavia*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press Incorporated, 2008. ISBN 978-0-8020-9130-7.

v životech svaté Ludmily a svaté Ingigerd. Švédská Ingigerd byla pro tuto komparaci upřednostněna před irskou princeznou Sunnivou, byť kult svaté Sunnivy byl v zemích severní Evropy rozšířen hojněji nežli svaté Ingigerd, a to přes její švédský původ. V rámci této komparace je však také zahrnut i nástin životů dvou českých světců, a sice svatého Ivana a svatého Prokopa, ačkoliv nejsou panovnického původu. Důvodem pro jejich zařazení do této kapitoly byly některé výrazné společné rysy právě s Ludmilou a Ingigerd. V případě Ivana se jedná o jeho možný blízký duchovní vztah s Ludmilou. Prokop zde své místo zaujímá pro okolnosti své kanonizace, které mohly mít silně politický podtext, stejně tak jako kanonizace svaté Ingigerd.

Závěrečná kapitola, věnovaná životům svatých představitelů církve, zahrnuje srovnání života a smrti svatého Vojtěcha a dánského svatého Kjelda. Vojtěcha by sice bylo možné, pro jeho mučednickou smrt, řadit i mezi misijní světce, avšak vzhledem ke skutečnosti, že výraznou část svého života prožil v kláštorech nebo v úřadu pražského biskupa, se jeho zařazení do této kapitoly jeví jako vhodnější. Navíc, Vojtěchova cesta k Prusům byla vyústěním jeho snah o zbavení povinností pražského biskupa, což je rys velmi podobný Kjeldovi, který se rovněž pokoušel upustit od svého úřadu děkana viborgské kapituly skrze misijní cestu, avšak v jeho případě neúspěšně. Alespoň částečná pozornost se v této kapitole dostává také svatému Hallvardovi, norskému kupci. Ten byl do této kapitoly zařazen pro svou mučednickou smrt, ke které vedly okolnosti výrazně připomínající incident v bazilice sv. Jiří, s nímž se Vojtěch musel vypořádávat.

Z řad českých světců, žijících v 9.-12. století, jsou v práci zahrnuti všichni jejich zástupci, i když svatý Ivan se svatým Prokopem pouze okrajově. Ze skandinávských světců nelze vzhledem k jejich počtu ani zdaleka hovořit o jejich kompletním zastoupení. Skandinávští svatí byli do této práce vybíráni pro jejich význam, ať už celoskandinávský či lokální, pro jejich výrazné rysy, díky kterým bylo možné poukázat na paralely v životech českých světců nebo vyzdvihnout jejich zásadní rozdíly. Dalším nezanedbatelným činitelem, který výrazně ovlivňoval výběr skandinávských svatých mužů a žen, byla dostupnost informací k jejich životům, a to jak z pramenných zdrojů, tak z odborných publikací.

Za nejvíce využívaný pramenný zdroj poznání života skandinávských světců lze v rámci této práce považovat již zmiňovanou *Ságu o svatém Olavu*, jejímž autorem je jeden z největších představitelů tohoto žánru Islandčan Snorri Sturluson. Tato sága,

pocházející ze 13. století, představuje cenný pramen poznání života svatého Olafa, avšak je nutné informace v ní zahrnuté vnímat s nadhledem, neboť Snorriho detailní líčení mnohých událostí mnohdy pochází z autorových vlastních představ nebo je založeno na ústní tradici, a jiné starší či soudobé prameny s těmito informacemi mnohdy nekorespondují. Tento pramen však pro svůj charakter umožňuje studium světcova života především jakožto vykonavatele panovnické moci a až v pokročilejší části vyzdvihuje královo silné křesťanské cítění. I díky takové struktuře bylo možné ságu využít i pro studium života svaté Ingigerd, Olafovi někdejší snoubenky. Dalšími hojně využívaným pramenem pojednávajícím o životě Olafa II. Haraldssona, je kronika *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, norského historika Theodorica. Ten narozdíl od Snorriho nepojednává pouze o životě svatého Olafa, ale ve své kronice soustředí i obecné informace k dějinám norského království. V rámci tohoto pramene, pocházejícího z druhé poloviny 12. století, je záhodné zmínit profesionalitu jejího autora, který se kromě využívání poznatků sepsaných jinými autory výrazněji distancuje od svých subjektivních názorů, ale také ve své kronice nešíří informace, jež by neměl ověřené. Dalším pramenem obdobného charakteru je kronika saského kronikáře Adama Brémského *Činy biskupů hamburského kostela* (L. Hrabová, 2009). V rámci této kroniky 11. století je možné čerpat informace napříč oblastmi celé Skandinávie. Na rozdíl od Theodorica je však v této kronice patrný Adamův Saský původ, neboť prakticky opomíjí misijní činnost anglických kněží a biskupů, která však pro tato území byla rovněž velmi významná, a na jejich úkor vyzdvihuje činy hambursko-brémské arcidiecéze.

Další výrazněji využívané prameny v rámci studia skandinávských světců, mají již primárně hagiografický charakter. Jedná se zejména o *Passio a miracula beati Olavi* (A. Gaulkes, R. Perkins, 2001), *Vita Anskarii* (J. Bednaříková, 2021), *Vita sancti Ketilli* (M. C. Gertz, 1908-1912). Ve zmiňovaných, ale i dalších hagiografických pramenech, je nutné brát v potaz jejich účelnost a zabarvenost, prameníci z prostředí, ve kterém tyto prameny vznikly. Studium pramenných zdrojů k životům skandinávských světců bylo výrazně limitováno nedostupností některých legend, zejména pak jejich překladů. Vzhledem k jazykové bariéře byly využívány hlavně překlady do českého či anglického jazyka, v krajním případě také do latiny. Je tedy nutné brát v potaz i skutečnost, že v práci jsou využívány texty, mnohdy několikrát přeložené, což dává prostor pro jistou ztrátu kontextu mnohých frází. Možnost této diskomunikace je nutné vnímat i v případě líčení

životů českých světců, neboť i v rámci jejich studia byly využívány překlady verzí legend do českého jazyka.

Jako nejvýrazněji využívaný hagiografický pramen pro studium života českých světců je nutné zmínit *Kristiánovu legendu* (J. Ludvíkovský, 2012). Tato legenda, za jejíž autora bývá označován jakýsi Kristián, který snad mohl být příslušníkem přemyslovského rodu, mohla vzniknout snad ještě na sklonku 10. století. Ve svém znění poskytuje líčení o životě svatého Václava, ale zmiňuje i jeho předky a jeho bábu Ludmilu, o které tato práce také pojednává. Nejedná se však o jediný svatováclavský pramen v této práci využitý. Dalšími jsou *Utrpení svatého Václava mučedníka* (J. Zachová, 2010), legenda *Crescente fide*, legenda *Oportet nos fratres*, *První staroslověnská legenda*, Laurentinovo *Utrpení sv. Václava* či *Knihy o rodu a o utrpení svatého knížete Václava* (všechny v edici O. Králíka, 1969). V případě studia Ludmilina života byla *Kristiánova legenda* či další svatováclavské legendy doplněny zejména o *Utrpení mučednice Ludmily* a o *Proložní legendu o sv. Ludmile* (obě v edici O. Králíka, 1969). Pro poznání života svatého Konstantina-Cyrila a Metoděje byly využity zejména životopisy, vznikající krátce po jejich smrti, tedy *Život sv. Konstantina-Cyrila* a *Život sv. Metoděje* (J. Vašica, 2014). V případě studia života svatého Vojtěcha se primárním pramenným zdrojem stala legenda Brunona z Querfurtu, Vojtěchova současníka, *Život svatého Vojtěcha* (M. Kyrálová, 2017).

Poznatky získané ze studia pramenů byly srovnávány a ověřovány informacemi obsaženými v rámci adekvátních odborných publikací. V rámci studia českých zemí se jednalo zejména o publikace *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin* (D. Třeštík, 1997), *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem* (V. Vavřínek, 2013) nebo *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu* (M. Šolle, 1999). Jako odborná literatura pro studium skandinávských národů byla využita zejména *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století* (N. Berend, ed., 2013), *Medieval Scandinavia from Conversion to Reformation ca 800-1500* (P. a B. Sawyer, 1992) nebo *Kyjevská Rus: dějiny – kultura – společnost* (M. Téra, 2019).

Vzhledem ke zmiňované problematické dostupnosti mnohých skandinávských pramenů byly využívány také internetové zdroje, zejména pak webový portál academia.edu, na který mnozí autoři přidávají své vlastní publikace a jiné texty, které byly v rámci této bakalářské práce často využívány jako „volné interpretace nedostupných legend“.

1 Misijní světci

Úvodní kapitola této bakalářské práce věnuje pozornost světcům, které lze vzhledem k jejich životnímu odkazu označit za misionáře, byť ne všechny v jednotném slova smyslu. Jedná se o osoby, které svou soustavnou činností dopomáhaly ke konverzi pohanských oblastí, ale také k zakořeňování křesťanské víry a jejích principů v již s vírou obeznámených oblastech. V rámci této práce se jedná o jediné světce, kteří nepocházejí z oblastí Čech, Moravy nebo Skandinávie, avšak byli zvoleni tací misionáři, kteří jsou s danými oblastmi výrazně spjatí.

Hlavním cílem této kapitoly je srovnání světců Konstantina a Metoděje se svatým Ansgarem. Zmiňovaní misionáři žili shodně v 9. stoletím, ba dokonce byli svými současníky. Pro porovnání jejich misí je však nutné vnímat skutečnost, že jejich činnost byla vedena do odlišných zeměpisných oblastí s rozdílnou mírou seznámení tamní společnosti s křesťanskou vírou. Ansgar v této práci zastupuje misionáře v přísném slova smyslu, neboť svojí působností cílil na území Dánů a Švédů, tedy na území v té době výhradně pohanská, nebo jen letmo obeznámená s křesťanskou vírou. Vzhledem k této skutečnosti lze v jeho životě očekávat častější potíže se společenskými náladami, pramenícími ze strachu z nového či ze zatvrzelosti v osvědčeném uctívání pohanského pantheonu, stejně tak větší riziko fyzického napadení či mučednické smrti. V případě Konstantina a Metoděje se zabýváme rovněž dvěma misiemi, avšak každá z nich má odlišný charakter. Jejich první mise, k Chazarům, byla spíše disputací o křesťanské víře, zahrnutá v rámci politických jednání. Jejím smyslem bylo připomenout Chazarům výhody křesťanské víry, se kterými však již byli obeznámeni. V případě jejich druhé cesty, vedené na Moravu, však rozhodně nelze hovořit jako o misii v přísném slova smyslu.² Toto kritické uvažování o jejich cestě je umožněno především skutečností, že na Moravu dorazili na pozvání knížete Rastislava v roce 863, tedy v době, kdy již bylo toto území s vírou obeznámeno, ba dokonce víru praktikovalo, jak dokládají i archeologické nálezy předcyrilometodějských sakrálních staveb. Za prvotním seznámením Moravanů s křesťanstvím tak pravděpodobně stáli bavorští kněží, kteří se na počátku 9. století soustředili hlavně na christianizaci Panonie, avšak okrajově se svojí působností dotýkali i Moravy, jak dokládá vysvěcení kostela v Nitře salcburským arcibiskupem Adalramem

² IVANOV, Sergej A. *Byzantské misie aneb Je možné udělat z „barbara“ křesťana?* Červený Kostelec: nakladatelství Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-87378-45-8, str. 150.

roku 821.³ V takovéto situaci je vhodnější na věrozvěsty Konstantina s Metodějem nahlížet spíše jako na učitele, což ale nikterak neznehodnocuje jejich odkaz.

V rámci komparace těchto světců je tedy nutné brát zřetel na rozdílné charaktery jejich misí. Jejich působnost však spojuje kladný ohlas papežské stolice, jež jejich počínání bez větších výhrad kvitovala, a který ve výsledku zapříčinil vysoký význam těchto světců i v pozdějších letech jejich životů. Hovoříme-li o pozdějších letech jejich životů, myslíme především Metoděje s Ansgarem a jejich vykonávání vysokých církevních úřadů. Metoděj si svojí činností vysloužil jmenování za jakéhosi učitele Slovanů, kterému bylo umožněno kázat a učit ve staroslověnině, tedy dle liturgie, o kterou se zasloužil především jeho bratr Konstantin. Ansgar vykonával obdobnou funkci, neboť byl jmenován druhým papežským legátem pro národy severní Evropy, a tuto funkci vykonával spolu s remešským biskupem Ebonem, který svoji pozornost věnoval hlavně dánskému území. Nebyly to však jediné pocty, respektive úřady, kterých se těmto svatým mužům dostalo. V Ansgarově případě se dále jednalo o úřad prvního hambursko-brémského arcibiskupa, čímž mu bylo znemožněno fyzicky se účastnit dalších misí, avšak svým úřadem veškerou takovou činnost zaštiťoval. Obdobně byly znemožněny i Metodějovy potenciální další misie, neboť byl jmenován moravským arcibiskupem. Ani jeden ze světců však pozastavením svých misijních činností neztratili na významu. Jako příklad můžeme uvést křest přemyslovského knížete Bořivoje, který vykonal právě zmiňovaný moravský arcibiskupbiskup, a lze s nadsázkou říct, že Metoděj stál i na počátku první kontinuálnější snahy o pokřesťanštění Čech.

Druhá část kapitoly je věnována anglickému misionáři Sigfridovi, působícímu v 11. stoletím v Norsku a ve Švédsku. Díky nástinu života tohoto světce je možné poukázat na vývoj ve skandinávské společnosti, neboť lze Sigfrida vnímat za jednoho z pokračovatelů Ansgarova odkazu ve Švédsku, byť s odstupem více než jednoho století. Sigfridův význam, především pro Švédsko, pak tkví především ve skutečnosti, že pokřtil Olofa Skötkonunga, který se tak stal prvním křtěným švédským králem. Další důvod, který vedl k Sigfridovu zařazení do této práce, je jeho lokální význam pro švédské Växjö, kdy v letech po jeho smrti sloužil jako nástroj legitimizace vzniku tamní diecéze.

³ WOLFRAM, Herwig. Bavorská misie v Panonii v 9. století. In: KOUŘIL, Pavel eds. *Cyriľometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratrů na Velkou Moravu*. Brno: Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, 2014, str. 28-34. ISBN 978-80-86023-50-2, str. 31.

Na životě svatého Sigfrida lze také názorně poukázat na problematiku, která nemalou měrou komplikuje studium života zmiňovaného světce, byť není ničím neobvyklým. Námi zkoumaný Sigfrid bývá mnohdy chybně zaměňován, nebo spíše mu bývá připisována misijní cesta jeho jmenovce Sigefrida, pocházejícího rovněž z glastonburského kláštera. Tento Sigfrid měl někdy po nástupu k moci Olafa Tryggvasona, tedy v roce 995 či krátce po něm, vykonat spolu s králem cestu do Norska a šířit Boží slovo napříč jeho zemí. I když tuto cestu nevykonal námi zkoumaný svatý Sigfrid, dostalo se jí v rámci této práce alespoň lehké pozornosti. Největším impulsem pro její zařazení byla možnost pozorovat stav norské společnosti na sklonku 10. století, ve které stále přežíval velký význam kladený na magii a mystiku. Dále je na příběhu cesty Olafa Tryggvasona⁴ možné demonstrovat odvrácenou stranu christianizačních snah, která představovala různorodé postihy odpůrců.

1.1 Svatý Konstantin-Cyrl s Metodějem a svatým Ansgarem

Úvodní komparace je věnována soluňským bratřím a slovanským věrozvěstům Konstantinu-Cyrlu a Metodějovi, jejichž životy jsou porovnávány s hambursko-brémským arcibiskupem Ansgarem. Jedná se o významné misionáře devátého století, kteří mnohdy bývají označováni jako „Apoštolové Slovanů“, jak tomu bývá v případě misionářů z Byzance, nebo jako „Apoštol Severu“, v případě Ansgarově.

1.1.1 Původ, vzdělání a mládí Konstantina, Metoděje a Ansgara

Cyrl a Metoděj, světskými jmény Konstantin a Michael, byli bratři a pocházeli z dobrého a vznešeného rodu ze soluňského kraje.⁵ Jejich otcem byl muž jménem Leon, který ve městě vykonával funkci drungaria, tedy velitele vojenského oddílu.⁶ Jejich matkou by dle pozdější bulharské tradice měla být Maria, žena slovanského původu.⁷ Oběma rodičům se mělo narodit celkem sedm dětí. Jejich nejstarším potomkem byl Metoděj. Nelze s jistotou a přesností datovat rok jeho narození, ale vzhledem ke

⁴ Norský král Olaf Tryggvason (995-1000) výrazně usiloval o christianizaci norského království. Na jeho odkaz navazuje norský král, svatý Olaf II. Haraldsson (1016/1015-1028/1030), o jehož životě je pojednáváno v následující kapitole.

⁵ Práce bude nadále používat řeholní jméno Metoděj. V případě Metodějova bratra však bude užíváno jeho světské jméno, neboť řeholní jméno Cyrl přijal až krátce před svou smrtí.

⁶ Život sv. Konstantina-Cyrla. In: VAŠICA, Josef. *Literární památky epochy velkomoravské: 863-885*. Praha: Vyšehrad, 2014, str. 227-276. ISBN 978-80-7429-217-0, str. 228.

⁷ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyrl a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-344-3, str. 54.

skutečnosti, že se jeho nejmladší bratr Konstantin narodil roku 826 nebo 827, lze usuzovat, že Metodějovým možným rokem narození by mohl být rok 815.⁸

Leonův nejstarší syn pravděpodobně vystudoval práva, neboť „*si ho též právníci oblíbili od dětství a vyslovovali se o něm s pochvalou.*“⁹ Pokud by je opravdu studoval, jeví se jako nutné, aby tomu tak bylo v Cařihradu (Konstantinopoli), neboť pouze v hlavním městě bylo možné získat vyšší vzdělání.¹⁰ Metodějovo právnické vzdělání by potvrdzovala dozajista i skutečnost, že jej posléze císař pověřil správou slovanského knížectví. V této hodnosti Metoděj setrval mnoho let. Posléze, když se během let obeznámil se všelijakými těžkostmi, „... *změnil zálibu v pozemské temnotě za myšlenky nebeské, neboť nechtěl drahocennou duši zneklidňovat věcmi, které netrvají navěky.*“¹¹ Když nastala vhodná chvíle, kolem roku 845, vzdal se vladařství a odešel na horu Olymp¹², „... *kde žijí svatí otcové, přijal tonzuru, oblékl černý šat a s pokorou se podroboval a zachovával úplně všecek mnišský řád a pilně se obíral studiem.*“¹³ Není jasné, kdy k tomuto počínu mělo dojít, avšak namísto toho nám bulharský liturgický text, jehož autorem mohl být Konstantin Preslavský, jeden z Metodějových žáků, alespoň poskytuje informaci o tom, že Metoděj byl ženat a měl děti, a svých světských svazků se při vstupu do kláštera vzdal.¹⁴

Nejmladší z potomků, Konstantin, je v legendistickém líčení jeho života prezentován jako bystrý chlapec, který v naukách nad ostatními převyšoval a disponoval vynikající pamětí, ale který prahnul i po světských zábavách, které mu v rámci hierarchického postavení jeho rodiny byly umožněny. Jedním takovým příkladem je i jeho účast na lovu. Na lov si s sebou vzal svého krahujce, ale sotva co jej vypustil, zvedl se vítr a ptáka uchvátil. Chlapec ze ztráty svého krahujce upadl v žal a dva dny nejedl, ale poté si uvědomil marnost pozemského života a rozhodl se neupínat na shon pozemských dní.¹⁵ Posléze se začal pilně věnovat studiu, zejména knihám svatého Řehoře Naziánského. Nebyl však schopen zcela porozumět Řehořovým hlubokým duchovním spisům, a tak prosil muže znalého gramatiky, aby jej učil. Ten ho odmítl, a to i přes to, že

⁸ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 54.

⁹ Život sv. Metoděje. In: VAŠICA, Josef. *Literární památky epochy velkomoravské: 863-885*. Praha: Vyšehrad, 2014, str. 277-302. ISBN 978-80-7429-217-0, str. 280.

¹⁰ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 54-55.

¹¹ Život sv. Metoděje, str. 280-281.

¹² Hora v Malé Asii, tzv. bithýnský Olymp.

¹³ Život sv. Metoděje, str. 281.

¹⁴ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 64.

¹⁵ Život sv. Konstantina-Cyrila, str. 228-229.

mu Konstantin odměnou nabízel svůj podíl na otcově domu, a tak se Konstantin modlil k Bohu za to, co si nanejvíce přál, tedy ovládat gramatiku.¹⁶

Život sv. Konstantina však nepojednává pouze o chlapcových pozemských schopnostech, ale můžeme v něm spatřit i jev, v hagiografických textech neojedinělý. Konstantinův životopisec uvádí, kterak „... dítě nechtělo přijmout cizí prs, leda matčin, dokud nebylo odkojeno.“¹⁷ Tímto motivem chtěl dozajista vyzdvihnout jeho pravost a stálost ve víře, možná dokonce i předurčenost jeho duše pro velké křesťanské činy. Dále pak vykresluje i postoj jeho rodičů, co se víry týče. Ti se po Konstantinově narození shodli, že spolu již nadále nebudou obcovat, ale že budou žít v úctě, tak jako bratr a sestra.¹⁸ Takto rodičové spolu žili po dobu čtrnácti let, dokud Leon roku 841/842 nezemřel.

Po Leonově smrti se dle legendisty projevila Boží vůle, když za Konstantinem přišel logothet¹⁹, aby se učil s císařem. Není zřejmé, za jakých okolností Leon zemřel, avšak kdyby zemřel v důsledku zranění zapříčiněného jeho funkcí drungaria, jeví se jako vysvětlitelné, že se po otcově smrti Konstantina ujal.²⁰ Mladému Konstantinovi se v Konstantinopoli dostalo skvělého vzdělání. Studoval texty Homéra, osvojil si gramatiku, geometrii, dialektiku, všechny nauky filosofické, rétoriku, aritmetiku, astronomii, muziku a všechny ostatní řecké studijní obory.²¹ Učenec, oplývající bystrostí, pílí a zarputilostí, ve které se nenechal ničím rozptyloval a plně se soustředil na studium, se zalíbil mnohým dalším. Zejména logothetes Theoktista²² mu chtěl pomoci k úspěšné životní kariéře a nabídl mu za ženu bohatou dívku z dobré rodiny, dle legendy jeho kmotřenku, nebo mu nabízel vysokou hodnost, kterou by mu císař dozajista udělil. Konstantin však s díky vše odmítl, neboť pro něj bylo hlavní učení. Jelikož měl mladého „filosofa“, jak je Konstantin v legendách běžně označován, logothet ve velké oblibě, svých snah nezanechal a odebral se k císařovně Theodore.²³ Na tu apeloval, aby chlapce drželi ve své blízkosti: „*Tento mladý filozof nemá rád tento život, ale nepouštějme ho z našeho okruhu, ale udělme mu tonzuru ke kněžství a dejme mu úřad, ať je bibliotékářem u patriarchy při chrámu svaté*

¹⁶ *Život sv. Konstantina-Cyryla*, str. 229.

¹⁷ *Život sv. Konstantina-Cyryla*, str. 228.

¹⁸ *Život sv. Konstantina-Cyryla*, str. 228

¹⁹ Císařský správce.

²⁰ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyryl a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 57.

²¹ *Život sv. Konstantina-Cyryla*, str. 230.

²² VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyryl a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 57.

²³ Theodora II. byla od roku 842 regentkou matkou, a to až do roku 856, kdy byla donucena vstoupit do kláštera a moc místo ní převzal její bratr Bardas.

Trojice. Snad alespoň tak jej udržíme.“²⁴ Skutečně tak učinili, ale Konstantin v této funkci s nimi pobyl jen málo času. Po nedlouhém čase ze svého úřadu uprchl na Bospor, kde se ukryl v klášteře. Když jej našli, svými prosbami ho dokázali přimět k návratu. Nenavrátil se však do svého úřadu, ale nýbrž jako profesor filozofie pro cizince i tuzemské studenty.

Konstantin, proslulý svými znalostmi a svojí výřečností, měl dle *Života sv. Konstantina* vykonat také dvě disputace, respektive polemiky na obranu víry. V první měl argumentovat proti sesazenému patriarchovi Ionannu Grammatikovi, konkrétně proti jeho námitkám pro zhotovování a uctívání ikon. Tato disputace je však fikcí legendy, která dost možná mohla vzniknout z autorovy znalosti nějakého Konstantinova spisu na toto téma, alespoň dle názoru Vladimíra Vavříčka.²⁵ Druhá disputace pak měla proběhnout mezi Konstantinem a Araby, kterým měl mimo jiné vysvětlovat trojjedinečnost křesťanského Boha.²⁶

Pravděpodobně kolem roku 856, tedy v době státního převratu, se Konstantin zřekl světského života a usadil se na klidném místě, kde začal žít život plnohodnotného křesťana. Jak jeho legenda popisuje, „*Nic neschovával pro zítřejší den, ale všechno rozdával chudým a starost skládal na Boha, který každého dne pečuje o všechny.*“²⁷ Po nějaké době se Konstantin odebral na horu Olymp, kde v tamním klášteře již dlel jeho starší bratr Metoděj. Oba bratři poté v témže klášteře sloužili Bohu a oddávali se studiu knih.

Je tedy zřejmé, že soluňští bratři, díky otcovu postavení a díky své bystrosti, nadání a píli získali to nejlepší vzdělání, které tehdejší Byzanc mohla poskytnout. Oba bratři také oplývali láskou k Bohu a všemu Božskému, kterou v nich rovněž dozajista podněcovali i jejich rodiče, kteří jim šli v křesťanských ctnostech příkladem. Vzhledem k výše nastíněnému příběhu o tom, kterak je životní osudy přivedly na horu Olymp, kde oba dleli v jednom klášteře, je patrné, že si tuto duchovní cestu zvolil sami a zcela dobrovolně. Za poněkud jiných okolností se však do kláštera a ke vzdělání dostal skandinávský světec, svatý Ansgar.

²⁴ Život sv. Konstantina-Cyrila, str. 231.

²⁵ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 61.

²⁶ Život sv. Konstantina-Cyrila, str. 232-235.

²⁷ Život sv. Konstantina-Cyrila, str. 235.

Ten se narodil roku 801 germánským rodičům žijícím ve Flandrech.²⁸ V jeho pěti letech mu zemřela matka, která byla řádnou praktikující křesťankou.²⁹ Otec jej nedlouho nato poslal do benediktinského kláštera v Corbie, nedaleko Amiens.³⁰ Tam Ansgar zpočátku žil jako běžný chlapec, jenž měl zálibu v legráckách a tlachání. Změnu do jeho života přinesl sen, který se mu jedné noci zdál. V tomto snu se mu zjevila Panna Marie a jeho matka. Marie jej nabádala ke křesťanskému životu a zaručovala mu, že se po spořádaném životě opětovně se svojí matkou shledá v království nebeském.³¹ Ansgar jejích slov uposlechl a ještě před svým třináctým rokem života přijal tonsuru.³² Chlapec, žijící již řeholním životem, však na své cestě ještě několikrát zakolísal, neboť se ještě zcela neoprostil od světských záležitostí, avšak smrt císaře Karla Velikého, roku 814, jej opětovně přivedla k výhradně duchovnímu životu.

Ještě než bylo Ansgarovi patnáct let, stal se klášterním učitelem pro děti laiků, dále se pak v klášteře v Corbie věnoval opisům manuskriptů a jiným povinnostem spojeným s řeholním životem.³³ V témže klášteře setrval až do roku 822. Poté, spolu s dalšími, odešel do nově vybudovaného kláštera Nova Corbeia, nacházejícím se v saské Korvey.³⁴ Tam se jednadvacetiletý mnich Ansgar těšil již vyššímu postavení, neboť vykonával úřad prvního představeného kláštera a byl také učitelem, a to jak pro veřejnost, tak v klášterní škole.³⁵

1.1.2 Cyrilometodějská misie k Chazarům, Ansgarova cesta do Dánska

Byzantský císař se v 60. letech 9. století musel vypořádávat s nemalými problémy. V červnu 860 na Konstantinopol zaútočilo loďstvo severských bojovníků, Rusů. Ti hradby města sice nepřekonali, ale vyplenili a zpustošili jeho okolí. Císař navíc musel

²⁸ Chapter One: The Beginnings, Missionaries From Hamburk. *St. Ansgar's Bulletin*. St. Ansgar's Scandinavian Catholic League of New York, 2010, č. 105, str. 56-59, str. 56. Dostupné z: <http://www.saintansgars.com/download/pdf/2010%20-%20Bulletin%20No.%20105.pdf> [k 21. 5. 2021]

²⁹ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert. In: RIMBERT. *Vita Anskarii*. Praha: Academia, 2021, str. 33-121. ISBN 978-80-200-3118-1, str. 46.

³⁰ Chapter One: The Beginnings, Missionaries From Hamburk. *St. Ansgar's Bulletin*, 2010, č. 105 [online], str. 56.

³¹ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 47.

³² Chapter One: The Beginnings, Missionaries From Hamburk. *St. Ansgar's Bulletin*, 2010, č. 105 [online], str. 56.

³³ Chapter One: The Beginnings, Missionaries From Hamburk. *St. Ansgar's Bulletin*, 2010, č. 105 [online], str. 56.

³⁴ Chapter One: The Beginnings, Missionaries From Hamburk. *St. Ansgar's Bulletin*, 2010, č. 105 [online], str. 56.

³⁵ BEDNÁŘÍKOVÁ, Jarmila. *Ansgar a problémy misíí na evropském severu*. In: KOŽIAK, Rastislav, NEMEŠ, Jaroslav, ed. *Křesťanstvo v časoch sv. Vojtecha*. Wrocław: Spolok Slovákov v Poľsku, 2009, str. 85-103. ISBN 9788374902557, str. 87.

řešit i hrozbu Arabů, proto se rozhodl usilovat o obnovení spojenecké smlouvy s Chazary, tedy s národem Turků majících svou říši na pomezí východní Evropy a Asie. Součástí byzantské diplomatické politiky bylo i šíření křesťanství, a proto si císař s patriarchou přáli, aby součástí jednání byla i náboženská disputace, neboť chazarská říše čelila vlivům třem monoteických náboženství, a to křesťanství, judaismu a islámu.³⁶ Snad sám patriarcha Fotios byl tím, který navrhl, aby se na cestu vydal a v zájmu křesťanské víry se do disputace zapojil Konstantin, a Chazary ke konverzi přemluvil. Konstantin souhlasil a rozhodl se vypravit na cestu. Jediné, co požadoval, bylo, aby ho doprovázel jeho starší bratr Metoděj, čemuž císař vyhověl.

I počátek Ansgarovy mise do Dánska je nutné hledat v událostech, v tehdy nejednotném, dánském království. Poté, co byl jeden z dánských králů, Harald Klak, vyhnán nepřáteli ze své země, uchýlil se k franskému císaři Ludvíku Pobožnému, synu Karla Velikého. V něm chtěl nalézt oporu, díky které by se mu podařilo zpět získat vládu nad jeho územím. Ludvík si však za podmínku kladl, aby se stal křesťanem. Harald se skutečně nechal pokřtít, a to v Mohuči, společně se svou ženou, bratrem a dalšími Dány.³⁷ Ludvík jej taktéž adoptoval a dánský král se stal jeho chráněncem. Jak podotýká Jarmila Bednaříková, staré germánské právo adopci dospělého muže skutečně dovolovalo, a tímto počinem se Ludvík snažil vyjádřit svoji podporu, zároveň však Haraldovu podráženosť.³⁸ Když Ludvík svolil, aby se Harald vrátil do své země, rozhodl se, že mu s sebou poskytne muže, jež bude dostatečně znalý slova Božího, aby jej učil dánskému lidu. Jeho problém v hledání takového muže vyřešil až opat Wala z kláštera v Korbey. Ten se zmínil o jistém Ansgaru, který oplývá schopnostmi, které císař vyžaduje, avšak že si není jistý, že s takovým úkolem bude souhlasit.³⁹ Císař nechal Ansgara povolát do paláce. Ten s cestou do Dánska, která mu byla nabízena, souhlasil a žádal opata, aby ji směl vykonat. Od něj se mu dle očekávání dostalo svolení. Ansgar si ve chvílích před cestou dopřával klidu na vinici, kde se v samotě oddával modlitbám. Jedné takové chvíli za ním přišel řeholní bratr Aubert, pokoušející se rozmluvit mu jeho cestu pro přílišné nebezpečí.⁴⁰ Ansgar byl však neoblomný a natolik přesvědčivý, že Aubert nakonec žádal od opata, aby mohl jít s ním. I on dostal Walovo svolení.

³⁶ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 65-69.

³⁷ ADAM VON BREMEN. *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0167-6, str. 58.

³⁸ RIMBERT. *Vita Anskarii*. Praha: Academia, 2021. ISBN 978-80-200-3118-1, str. 54, pozn. 27.

³⁹ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 54-55.

⁴⁰ Ansgar však nebyl prvním misionářem, již před ním v Dánsku působil remešský biskup Ebo. RIMBERT. *Vita Anskarii*, str. 59, pozn. 37.

Zaměříme-li se na cestu Konstantina s Metodějem, nedá se předpokládat, že by putovali osamoceni, nýbrž s větší pravděpodobností představovali součást oficiálního poselstva, jež kladlo důraz na reprezentaci, neboť v sázce byla také spojenecká jednání.⁴¹ Konstantinův legendista nepřesně uvádí, že s žádostí disputace dorazili na císařský dvůr chazarští poslové. Autor *Života sv. Metoděje* poté zmiňuje, že na cestě Metoděj svému mladšímu bratru sloužil oddaně „jako otrok“ a pokorně se mu podroboval.⁴² Na cestu lodí se vydali na podzim roku 860.⁴³ První zastávkou, na které se soluňští bratři zdrželi, byl Cherson.⁴⁴ Tam se měl Konstantin naučit židovské řeči a knihám, v jazyce se zdokonalil překladem osmi částí mluvnice. Během jejich pobytu, pravděpodobně listopad 860–březen 861⁴⁵, se ke Konstantinovi opakovaně vracel jakýsi Samaritán, který s ním vedl disputace. Jednou k němu též přinesl samaritánské knihy, které si od něj Konstantin vyprosil, oddal se modlitbám a následně knihy bez chyby četl. Poté, co Samaritán uzel Konstantinovu plynulou četbu jeho knih, zvolal: „*Vpravdě, kdo věří v Krista, rychle přijímá ducha svatého a milost.*“⁴⁶ Záhy také nechal svého syna pokřtít a po něm i on sám přijal svátost křtu.

Čas trávený v Chersonu Konstantin nevěnoval pouze studiu. Řádný křesťan, kterým byl, si byl vědom tradování o svatém Klimentu, jednom z nástupců apoštola Petra, který měl mučednickou smrt nalézt právě v tomto městě, a jeho tělo mělo být uloženo na jakémsi ostrůvku při moři takovým způsobem, že hrob byl vždy s přílivem zaplaven vodou.⁴⁷ Společně s arcibiskupem a dalším duchovenstvem se Konstantin vydal na místo, kde předpokládali Klimentův hrob, a za veliké vůně ostatky svatého Klimenta skutečně ze země vyňali a odnesli do města.⁴⁸ Samotný Konstantin o tomto skutku napsal v řečtině krátký spis „*Nalezení*“, ve kterém však ze skromnosti nezmiňuje, že ostatky našel on.⁴⁹

V Chersonu měli oba bratři také zažít, jak k nějakému křesťanskému městu s vojskem přitáhl chazarský vévoda a začal ho obléhat. Když se o tom Konstantin doslechl, vypravil se tam a vévodu konfrontoval. Pouze svými řečmi jej dokázal od jeho úmyslu odradit, ba dokonce od něj získal slib, že se nechá pokřtít. Dále pak, jednou po

⁴¹ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 69.

⁴² *Život sv. Metoděje*, str. 281.

⁴³ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 69.

⁴⁴ Město na jihu Ukrajiny, nedaleko ústí Dněpru.

⁴⁵ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 69.

⁴⁶ *Život sv. Konstantina-Cyrila*, str. 236.

⁴⁷ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 71.

⁴⁸ *Život sv. Konstantina-Cyrila*, str. 237.

⁴⁹ VAŠICA, Josef. *Literární památky epochy velkomoravské: 863-885*. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-217-0, str. 264-265.

bohoslužbě, měl být Konstantin přepaden Uhry, kteří jej chtěli zabít. Konstantin však zachoval klid a pouze se modlil k Bohu, čehož se útočníci zalekli a začali se mu klanět.⁵⁰

Byzantské poselstvo ve své cestě pokračovalo od března 861. Jejich pravděpodobným cílem bylo město Derbent, které představovalo letní rezidenci chazarských chaganů.⁵¹ Zde Konstantin vedl disputace, ve kterých obstál proti argumentům druhých, a samotné Chazary měl přivést k víře. Jak poznamenává autor *Života sv. Metoděje*, Konstantin je přemohl svými řečmi a Metoděj modlitbami.⁵²

Stejně jako slovanští věrozvěstové do Chersonu, i Boží sluhové na své cestě do Dánska, roku 826⁵³, putovali s větší družinou, tvořenou králem a jeho muži. Z jejich doprovodu vyplývaly jejich první problémy na jejich misi, neboť král i jeho muži byli ještě donedávna pohany, a tak nevěděli, jak se ke křesťanským kněžím chovat a zprvu jim nebyli nápomocní.⁵⁴ Takovým způsobem doputovali až do Kolína nad Rýnem, kde se setkali s tamním biskupem Hadebaldem. Ten potěšený jejich úmysly, rozhodl pro jejich cestu věnovat jednu výbornou loď. Na této lodi byly dvě světničky. V jedné z nich přebýval Harald Klak, ve druhé pak Ansgar s Aubertem. Během času stráveného s králem na lodi mezi ním a sluhou Božími vzniklo silné přátelské pouto, a od té chvíle jim byla celá králova družina zcela nápomocná.⁵⁵

Když dospěli na Haraldovo území, oba misionáři začali tamní lid seznamovat se slovem Božím. Dennodenně vzrůstal počet těch, kteří byli jejich příkladem konvertování. Ansgar s Aubertem však mysleli i na budoucí generace Dánů, a tak sháněli chlapce, které by nechali vzdělávat, v čemž je podpořil i Harald Klak tím, že nějaké takové chlapce jim svěřil. „*Tak se stalo, že v Dánsku v krátkém čase vybudovali školu pro dvanáct, nebo i více chlapců.*“⁵⁶

Poté, co oba misionáři obraceli dánský lid na křesťanskou víru „*dva roky či o něco déle*“⁵⁷, začala Auberta zužovat nemoc. Z těchto důvodů Ansgara zanechal na misi samotného a vrátil se zpět do kláštera v Korvey, ve kterém roku 829 zemřel.⁵⁸

⁵⁰ Život sv. Konstantina-Cyryla, str. 237.

⁵¹ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 72-73.

⁵² Život sv. Metoděje, str. 281.

⁵³ FRANZEN, August, FRÖHLICH, Roland, SMÉKAL, Bedřich. *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-082-3, str. 127.

⁵⁴ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 57.

⁵⁵ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 57.

⁵⁶ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 58.

⁵⁷ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 58.

⁵⁸ RIMBERT. *Vita Anskarii*, str. 58, pozn. 36.

1.1.3 Cyrilometodějská misie na Velké Moravě, jejich pobyt v Benátkách a návštěva Říma

Poté, co se soluňští bratři vrátili od Chazarů, císař i patriarcha byli potěšeni výsledkem jejich mise. Oba naléhali na Metoděje, aby se nechal vysvětit biskupem, což se nakonec skutečně stalo a on byl jmenován opatem kláštera Polychron.⁵⁹

Posléze se k císaři Michaelovi III. roku 862 dostavilo moravské poselství od Rastislava.⁶⁰ Ten se v něm na císaře údajně obracel následovně: „*Náš lid se odřekl pohanství a drží se křesťanského zákona, ale nemáme takového učitele, který by nám pravou křesťanskou víru vyložil, aby též jiné kraje nás napodobily. Pošli nám tedy pane, takového biskupa učitele, neboť od vás se vždy dobrý zákon šíří do všech krajů.*“⁶¹ Rastislav se již někdy kolem roku 855/856 s obdobnou prosbou o vyslání učitelů obrátil na papeže, který však na jeho žádost nikterak nereagoval.⁶² Císař však, potěšený zněním poselstva, promluvil ke Konstantinovi: „*Slyšíš, filosofe, co praví? Jiný to nemůže vykonat, leda ty. Hle, tu máš hojné dary, vezmi si svého bratra opata Metoděje a běž. Vy oba jste Soluňané a Soluňané mluví všichni čistě slovansky.*“⁶³ Oba bratři se záhy začali připravovat na svojí moravskou misi. Ještě v Byzanci, poté, co mu Bůh zjevil písmo, Konstantin zhotovil překlad liturgických textů⁶⁴, dle kterých posléze na Moravě učil moravský lid srozumitelnou formou náležitostí křesťanské víry.

Když slovanští věrozvěstové dospěli na území velkomoravské říše, někdy v první polovině roku 863⁶⁵, dostalo se jim vřelého přivítání od knížete Rastislava a všeho lidu. Kníže také dal do jejich učení shromážděné žáky. Během působení obou bratří ve velkomoravské říši Konstantin „... *přeložil všecken církevní řád a naučil je [Moravany] jitřním a ostatním hodinkám, nešporám, kompletári i obřadům mešním.*“⁶⁶ Věrozvěstové se však museli rovněž potýkat s nelibostí a nepřátelstvím latinských a franských kněží, jimž byla slovanská liturgie trnem v oku. Roku 867 se bratři rozhodli odejít a nechat vysvětit své žáky.⁶⁷ Vydali se přes Panonii, kde vládl kníže Kocel, syn Pribinův. Ten je laskavě přijal a slovanské knihy si natolik oblíbil, že se je sám naučil a věrozvěstům do

⁵⁹ Život sv. Metoděje, str. 281.

⁶⁰ PAVLÍK, Matěj, WIMMER, Roman. *Cyril a Metoděj: apoštolové Slovanů*. Praha: Český národní fond kultury, 2013. ISBN 978-80-905015-1-5, str. 45.

⁶¹ Život sv. Konstantina-Cyryla, str. 249.

⁶² VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 140.

⁶³ Život sv. Metoděje, str. 281.

⁶⁴ PAVLÍK, Matěj, WIMMER, Roman. *Cyril a Metoděj: apoštolové Slovanů*, str. 50.

⁶⁵ PAVLÍK, Matěj, WIMMER, Roman. *Cyril a Metoděj: apoštolové Slovanů*, str. 52.

⁶⁶ Život sv. Konstantina-Cyryla, str. 250.

⁶⁷ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 132.

učení svěřil na padesát žáků.⁶⁸ Po tomto zdržení u Kocela pokračovali dál ve své cestě do Konstantinopole. Pro obtíže, se kterými se setkali cestou na Moravu na Balkáně, zvolili cestu přes Benátky.⁶⁹

V Benátkách výprava soluňských bratřích neunikla pozornosti tamních kněží, kteří je nařkli z hereze, neboť si byli vědomi toho, že káží ve slovanském jazyce. Konstantin se s nimi dostal do argumentační pře, ve které si však opět vedl více než obstojně.⁷⁰ V tomto městě to však nebyla jediná událost, která stojí za vzpomnutí. Během jejich pobytu obdrželi dopis od papeže Mikuláše I., ve kterém požadoval, aby se dostavili do Říma. Spíše než o přátelské pozvání se jednalo o výzvu, aby jej informovali o průběhu své činnosti.⁷¹ Do Říma se skutečně vypravili, ale až po zvolení nového papeže, neboť 13. listopadu 867 Mikuláš I. zemřel.⁷² Konstantinův životopisec pak vypráví o tom, kterak římský lid a papež samotný oba bratry vítá, neboť Konstantin s sebou do Říma přinesl i ostatky sv. Klimenta.⁷³ Dále pak papež Hadrián II. schválil a posvětil jejich liturgické knihy. Ty, jenž slovanskou liturgii odmítali, nazval pilátníky a trojjazyčníky a vynesl na ně klatbu. Dále pak, aby vážnost jeho vůle byla opravdu zřetelná, poručil jednomu biskupu, který patřil mezi odpůrce slovanské liturgie, aby z jejich žáků vysvětil dva kněze a tři lektory.⁷⁴

1.1.4 Konstantinova smrt

Pobyt v Římě se velkomoravské výpravě protáhl, a to i z důvodu, že Konstantin onemocněl. Vzhledem ke skutečnosti, kterak náročným životním způsobem žil, a že již z výpravy k Chazarům se do Konstantinopole navrátil tělesně slabý a vyčerpán, přičemž se jeho stav výrazněji nezlepšil ani do chvíle, kdy se vydal šířit slovo Boží na Moravu, nelze se výrazněji podívat, že jej další cesty ještě více vyčerpaly.⁷⁵ Na podzim roku 868 se jeho stav zhoršil takovým způsobem, že samotný Konstantin, jak jeho životopisec uvádí, tušil vlastní smrt.⁷⁶ Ještě před svým skolem se však rozhodl vstoupit do kláštera, přičemž přijal řeholní jméno Cyril, a tímto způsobem žil dalších padesát dní.⁷⁷ Zdá se tedy více

⁶⁸ Život sv. Konstantina-Cyryla, str. 250-251.

⁶⁹ PAVLÍK, Matěj, WIMMER, Roman. *Cyril a Metoděj: apoštolové Slovanů*, str. 53-54.

⁷⁰ Život sv. Konstantina-Cyryla, str. 251-254.

⁷¹ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 140.

⁷² PAVLÍK, Matěj, WIMMER, Roman. *Cyril a Metoděj: apoštolové Slovanů*, str. 59.

⁷³ Život sv. Konstantina-Cyryla, str. 254.

⁷⁴ Život sv. Metoděje, str. 282

⁷⁵ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 170.

⁷⁶ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 170.

⁷⁷ Život sv. Konstantina-Cyryla, str. 255.

než pravděpodobné, že Konstantin-Cyrl poslední dny svého života , od Vánoc 868 do února 869 prožil v nějakém řeckém klášteře v Římě.⁷⁸

Když Konstantin vycítil, že jsou jeho dny sečteny, pozdvihl ruce a modlil se k Bohu, přičemž skonal, ve svých čtyřiceti dvou letech.⁷⁹ Stalo se tomu tak dne 14. února 869.⁸⁰ Papež záhy vydal pokyn, aby bylo vše připraveno k řádnému pohřbu tohoto svatého muže, kterým Konstantin dozajista byl. Metoděj však papeže prosil, aby mu dovolil jej odvézt do jejich mateřského kláštera, neboť tak si to jejich matka přála. Papež by s tímto souhlasil, avšak římstí biskupové se proti tomuto ohradili s tím, že když si Bůh jeho život vyžádal v Římě, měly by v témže městě být pochovány i jeho ostatky. Papež jejich připomínku akceptoval, a jako důkaz dobré vůle chtěl učinit výjimku a údajně jej chtěl nechat pochovat ve své hrobce. Metoděj však navrhl, že pokud má být jeho bratr pohřben v Římě, ať jeho tělo alespoň spočívá v chrámu svatého Klimenta, neboť když s Klimentem do Říma přišel, ať s ním také setrvá. A tak se i stalo a v chrámu se záhy začaly dít zázraky.⁸¹ „*A Římané, když je viděli, tím víc se oddávali uctívání jeho svatosti. Namalovali jeho obraz nad hrobem a počali nad ním pálit světlo ve dne i v noci a chválit Boha, jenž takto oslavuje ty, kteří ho slaví.*“⁸²

1.1.5 Ansgarova působnost ve Švédsku

Za vysláním Ansgara na misii do Švédska stál rovněž císař. Ten byl, snad k roku 829⁸³, švédským poselstvím obeznámen, že „...*je v jejich národě mnoho těch, kteří by si přáli přijmout křesťanství, a že i mysl jejich krále je dostatečně nakloněna tomu, aby u sebe dovolil přítomnost křesťanských kněží, ...*“⁸⁴ Součástí tohoto poselstva byla rovněž žádost, aby císař na jejich území vyslal vhodné kazatele. Císař byl jejich žádostí velmi potěšen, neboť na rozdíl od Dánska se na švédské území ještě žádný misionář nevypravil, nebo alespoň ne takový, o kterém by se vědělo. Císař chtěl prosbám Švédů vyhovět, a tak opět začal s opatem projednávat, jakého muže by tímto úkolem mohli pověřit, nebo případně koho poslat do Dánska, aby vystřídal Ansgara a jeho posléze vyslat mezi švédský lid.⁸⁵ Ansgar, jenž prožil zjevení, které mu prorokovalo novou cestu k pohanům,

⁷⁸ VAŠICA, Josef. *Literární památky epochy velkomoravské: 863-885*, str. 276.

⁷⁹ Život sv. Konstantina-Cyrla, str. 255-256.

⁸⁰ PAVLÍK, Matěj, WIMMER, Roman. *Cyrl a Metoděj: apoštolové Slovanů*, str. 62.

⁸¹ Život sv. Konstantina-Cyrla, str. 256-257.

⁸² Život sv. Konstantina-Cyrla, str. 257.

⁸³ Chapter One: The Beginnings, Missionaries From Hamburk. *St. Ansgar's Bulletin*, 2010, č. 105 [online], str. 57.

⁸⁴ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 58.

⁸⁵ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 59.

byl nadšený, když uslyšel, jaký úkol mu císař nabízí. Bez otálení se zavázal k jeho vykonání a společně s mnichem Witmarem, který měl být Ansgarovy oporou, se vypravili na cestu.⁸⁶

Během jejich cesty, kterou podnikali společně s kupci, se setkali s nemalými problémy. Největší hrozbu pro ně představovali piráti, kteří je dvakrát přepadli.⁸⁷ Prvnímu útoku se ubránili, avšak druhému už nikoliv. Ansgar s Witmarem, kteří si jen s obtížemi zachránili život a doplávali ke břehu, přišli však o knihy, kterých mělo být kolem čtyřiceti, jež měly sloužit k bohoslužbám, a i o další cennosti.⁸⁸ Po tomto incidentu ve své cestě pokračovali pěšky po souši, jezera překonávali za pomoci lodě, když to bylo možné. Takovýmto způsobem se dostavili až do města Birka.

Král Björn, který by snad mohl být otcem krále Erika vládnoucího v Uppsale⁸⁹, jež vládl Birce, účel jejich příchodu projednal se svými věrnými a za všeobecného souhlasu jim umožnil kázat slovo Boží, a těm, kdo by chtěli, povolil přijmout svátost křtu.⁹⁰ Mezi těmi, kdo přijali křest, byl i Herigarius, předák Birky a králův oblíbený rádce. Ten však dokonce nechal na vlastním území kostel, který se v případě potřeb stával útočištěm křesťanů.⁹¹ V Birce, která představovala důležité hospodářské i mocenské centrum, Ansgar s Witmarem usilovali o konverzi co největšího počtu lidí údajně rok a půl. Poté se roku 829/830 vrátili k císaři s dopisem, který vlastní rukou sepsal švédský král.⁹²

1.1.6 Metoděj a Ansgar arcibiskupy

Vzhledem ke státnímu převratu v Byzanci a opětovnému dosazení Ignatia coby patriarchy vyvolalo změnu nálady ve vztahu Říma a Konstantinopole.⁹³ Během těchto událostí již dříve zmiňovaný Kocel, kníže Blatenského knížectví, poslal papežovi dopis, ve kterém žádal, aby na jeho území byl vyslán Metoděj. Papež měl na jeho žádost, jak líčí Metodějův životopisec, mimo jiné odpověď i následovně: „*Nejen tobě samému, ale všem těm krajům slovanským jej posílám jako učitele Boha a od svatého apoštola Petra, prvního*

⁸⁶ Život Ansgarův, který sepsal Rimberty, str. 60.

⁸⁷ SAWYER, Birgit, SAWYER Peter. *Medieval Scandinavia from Conversion to Reformation ca 800-1500*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1992. ISBN: 9780816617388, str. 165.

⁸⁸ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0835-4, str. 202.

⁸⁹ *Sága o Hervaře: Hervarar saga*. Praha: Herrmann, 2008. ISBN 978-80-87054-14-7, str. 169.

⁹⁰ Život Ansgarův, který sepsal Rimberty, str. 61.

⁹¹ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 182.

⁹² BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 204.

⁹³ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 173-174.

náměstka a klíčníka nebeského.“⁹⁴ Tento počín lze fakticky vnímat za jmenování Metoděje do funkce apoštolského legáta pro slovanské oblasti.⁹⁵ Spolu s Metodějem za ním poslal i dopis, ve kterém Metodějovi povoloval mimo jiné překládat knihy do slovanského jazyka a kázat v témže jazyce, avšak za podmínky, aby nejprve bylo evangelium a epištola přečteno v latině.⁹⁶

Kocel byl vysláním Metoděje potěšen, avšak záhy jej spolu s dalšími dvaceti urozenými muži poslal nazpět do Říma, neboť papeže žádal, aby Metoděje vysvětil pro panonské biskupství. I této Kocelově vůli bylo papežem vyhověno a Metoděj byl skutečně prohlášen arcibiskupem Panonie a Moravy se sídlem v Sirmiu.⁹⁷ Po Kocelově smrti, roku 876, se však Metoděj opětovně výhradně soustředil na Moravu.

Zatímco pro jmenování Metoděje panonským a moravským arcibiskupem byly stěžejní politicko-náboženské impulsy plynoucí ze vztahu Říma a Konstantinopole, ale dozajista také prestiž a jméno, které si Metoděj na svých cestách vydobyl, v případě Ansgara se o to snad výhradně zasloužily jeho činy a zájem císaře Ludvíka Pobožného o pokračující kontinuální pokřesťanstvování národů severní Evropy. Po nadšení, kterým císař oplýval poté, co se Ansgar s Witmarem vrátili zpět do franské říše, začal usilovně přemýšlet o tom, kterak zajistit zmiňovanou kontinuitu v šíření víry u cizích národů. Vzpomněl si na počínání svého otce, Karla Velikého, který nejzazší část Saska ponechal bez biskupského stolce, neboť plánoval, kterak tam vznikne arcibiskupství, jež bude křesťanství učit i cizí národy.⁹⁸ Rozhodl se tedy, že v odkazu svého otce bude pokračovat. Jako sídlo hamburské arcidiecéze zvolil Hamburk a posléze svůj plán legitimizoval souhlasem biskupské synody roku 831.⁹⁹ Ansgar, který byl na arcibiskupa vysvěcen roku 832 Drogem z Met¹⁰⁰, se stal prvním hamburským arcibiskupem, kterému tak připadla správa celého saského území, nacházejícího se severně od řeky Labe, ale také potřebná moc ke svěcení biskupů či presbyterů, jenž měli christianizovat sever Evropy.¹⁰¹ Pro potřeby arcibiskupství císař pod Ansgarovu správu svěřil také klášter Turholt, nacházející se v západních Flandrech.¹⁰²

⁹⁴ Život sv. Metoděje, str. 282.

⁹⁵ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 175

⁹⁶ Život sv. Metoděje, str. 284.

⁹⁷ VAŠICA, Josef. *Literární památky epochy velkomoravské: 863-885*, str. 293-294.

⁹⁸ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 62-63.

⁹⁹ FRANZEN, August, FRÖHLICH, Roland, SMĚKAL, Bedřich. *Malé dějiny církve*, str. 127.

¹⁰⁰ BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Ansgar a problémy misí na evropském severu*. In: KOŽIAK, Rastislav, NEMES, Jaroslav, ed. *Křesťanstvo v časoch sv. Vojtecha*, str. 91.

¹⁰¹ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 64.

¹⁰² RIMBERT. *Vita Anskari*, str. 64, pozn. 66.

Po vzniku hamburského arcibiskupství, schváleného biskupskou synodou, se císař Ludvík rozhodl jeho vznik nechat legitimizovat papežem. „... *Císař vyslal Ansgara k papežskému stolci a prostřednictvím svých vyslanců, ctihodných biskupů Ratolda a osvěceného hraběte Gerolda, dal celou záležitost předložit k potvrzení Jeho Svatosti papeži Řehořovi, aby svým opatřením zajistil trvalou platnost.*“¹⁰³ Papež vzniku arcibiskupství vyhověl, potvrdil jej, a to jak písemně, tak zasláním arcibiskupského pallia. Ba co víc, „... *Ansgara na místě ustanovil svým legátem a vyslal jej ke všem okolním národům Švédů, Dánů o Slovanů a k dalším etnikům sídlícím na severu, a sice spolu s remešským arcibiskupem Ebonem, který vykonával toto poslání před ním, a u těla a hrobu sv. Petra mu udělil plnou moc k veřejnému hlásání Evangelia.*“¹⁰⁴ Papež taktéž vyhlásil klatbu na každého, kdo by se jeho rozhodnutí protivil.

Oba papežští legáti pro země severní Evropy se spolu mnohdy radili a skutečně spolu spolupracovali. Jednou z prvních záležitostí, kterou společně projednávali, bylo pokračování v hlásání víry ve Švédsku. Vzhledem k povinnostem, které Ansgarovi plynuly z titulu arcibiskupa, a problémům, které musel řešit, mezi kterými byly například nájezdy dánských vikingů, jež území jeho arcidiecéze vyplenily například v roce 840¹⁰⁵, nemohl se plnohodnotně věnovat pokračování misie ve Švédsku. Oba proto shledávali jako nutné, aby byl Ansgarovi ustanoven pomocník, který by v jeho odkazu pokračoval a mezi Švédy vykonával úřad biskupa. Po Ansgarově souhlasu a vysvěcení na biskupa byl do této funkce dosazen Ebonův příbuzný Gauzbert. Ten přijal apoštolské jméno Šimon, se kterým se vypravil na švédské území, konkrétně do Birky, kde byl vřele přijat králem i lidem a se souhlasem všech tam započal ve stavbě kostela.¹⁰⁶

Netrvalo však dlouho, a během toho, co Ansgar spolu s dalšími kněžími prchal před dánskými nájezdníky roku 840, příkoří zažil i Gauzber a jeho druhové. Ti museli čelit náhlé změně společenské nálady, která vedla k plenění jejich příbytku a vyhnání křesťanských kněží ze země. Je také záhodné zmínit, že během tohoto násilného činu proti biskupovi byl mečem zabit Gauzbertův synovec Nithard, který se tak stal prvním mučedníkem v zemi.¹⁰⁷ Naplnění osudu, kterého se Nithard v rámci své účasti na této misii dočkal, nápadně připomíná smrt Sigfridových synovců, jež se udála rovněž ve

¹⁰³ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 65.

¹⁰⁴ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 65.

¹⁰⁵ RIMBERT. *Vita Anskarii*, str. 68, pozn. 82.

¹⁰⁶ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 66-67.

¹⁰⁷ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 183.

Švédku, a o které ještě bude řeč. Jak však Rimbert poznamenává: „*Nestalo se to však na popud krále, pouze na základě rozhodnutí lidu.*“¹⁰⁸

Rok 840 byl pro Ansgara náročný i v dalším směru. Toho roku totiž zemřel i císař Ludvík Pobožný, velký podporovatel Ansgarova jak domácího, tak zahraničního působení. Během zmatků, které v otázce dělení říše po jeho smrti nastaly, nezůstala nepoznamenána ani hamburská arcidiecéze. Jeden z Ludvíkových synů, Karel Holý, odňal z državy arcidiecéze klášter Turholt, a to i přes to, že byl za to mnohými napomínán. Tato událost vedla k odchodu mnohých bratří, jenž se doposud zdržovali v Ansgarově blízkosti, zpět do svého domovského kláštera v Korvey. Ansgar však i přes bídu, se kterou se musel potýkat, svojí arcidiecézi neopustil.¹⁰⁹

Situace se pro Ansgara zlepšila roku 843, kdy se králem východofranské říše stal jiný z Ludvíkových synů, Ludvík II. Němec.¹¹⁰ Ten chtěl, tak jako jeho otec, podporovat misie na sever Evropy. Neměl však v té oblasti žádný klášter, který by mohl Ansgarovi poskytnout. Jeho záměru však posloužila brémská diecéze, která sousedila s hamburskou, a která byla od roku 845 bez biskupa.¹¹¹ A tak se ji rozhodl věnovat Ansgarovi do správy. Celá záležitost byla rovněž přednesena na synodě biskupů, aby o ní rozhodli oni. „*Ti na základě mnoha precedentů potvrdili, že je to zcela legální, protože hamburská diecéze, pro niž byl Ansgar vysvěcen, je malá (měla pouze čtyři kostely, kde se mohlo křtít) a mnohokrát již byla popleněna při nájezdech barbarů; měla by k ní tedy být brémská diecéze přičleněna jako podpora.*“¹¹² Ze zachycených důvodů, pro které biskupové svolili ke sloučení diecézí, vyplývá, že si uvědomovali nebezpečí severských barbarů, kteří již svojí invazí roku 845¹¹³ zapříčinili devastaci Hamburku.¹¹⁴ Dále však bylo usneseno, že biskupu z Verendu bude navráćeno území, které z jeho působnosti bylo odňato při zakládání hamburské diecéze roku 831. Tímto počinem však biskupové vytvořili nový podnět, který následně projednali na synodě v roce 848. „*Měli za to, že není správné, aby sídlo, pro něž byl Ansgar vysvěcen, bylo v držení jiného biskupa - Hamburk totiž tehdy připadl Waldgarově diecézi - a usnesli se, že je v moci krále zvětšit malou, a k tomu nepřáteli napadanou diecézi, ale v žádném případě není možné měnit*

¹⁰⁸ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 69.

¹⁰⁹ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 80.

¹¹⁰ RIMBERT. *Vita Anskarii*, str. 81, pozn. 121.

¹¹¹ RIMBERT. *Vita Anskarii*, str. 81, pozn. 123.

¹¹² Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 81.

¹¹³ SAWYER, Birgit, SAWYER Peter. *Medieval Scandinavia from Conversion to Reformation ca 800-1500*, str. 128.

¹¹⁴ COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-660-3, str. 362.

místo, které bylo na arcibiskupské sídlo povýšeno papežem.“¹¹⁵ Proti rozhodnutí synody se však ohradil kolínský arcibiskup Gunthar, neboť Brémy dříve spadaly pod jeho působnost. Král Ludvík II. Němec proto pověřil biskupa Šalamouna z Kostnice, aby se odebral do Říma a celou záležitost předal papežské stolici. Rozhodnutí synody, tedy spojení hambursko-brémských diecézí, papež podpořil zasláním pallia a buly, ve které Ansgara jmenoval hambursko-brémským arcibiskupem.¹¹⁶

1.1.7 Metodějovo věznění a intriky biskupa Wichinga

Jedním z nejvýraznějších problémů, kterým Metoděj během svého počínání na arcibiskupské stolici musel čelit, bylo nařčení franských kněží. Ti se proti němu ohradili, neboť dle nich kázal v jejich eparchii a nepočínal si kanonicky.¹¹⁷ Metodějův životopisec však dokládá, kterak si arcibiskup počínal dle kánonu.¹¹⁸ Jejich konflikt přerostl až v Metodějovo uvěznění, za kterým zřejmě stál pasovský biskup Hermanrich, který se připojil ke Karlomanově invazi na Velkou Moravu roku 870. Metoděj tak upadl do zajetí zneprátelených biskupů a kněží. Dle všeho byl vězněn v nepřátelských podmínkách, trápen zimou či horkem.¹¹⁹ Metoděj se musel zodpovídat také před soudem, kde byl opětovně nařčen ze zásahů mimo svojí diecézi, přičemž nejostřeji se proti němu stavěl zmiňovaný biskup Hermanrich a frisinský biskup Anno, přičemž další, salcburský arcibiskup Adalvín, Metoděje dokonce prohlásil za sesazeného.¹²⁰

Poté, co byla krize velkomoravské říše alespoň z části zažehnána, když se navrátil Svatopluk, který byl rovněž ve franském zajetí, započaly se snahy o vymanění se z vlivu Karlomana a propuštění arcibiskupa Metoděje. Poté, co vyhnali z Velké Moravy bavorské kněží, o celé záležitosti informovali papeže Jana VIII., který na jaře 873 proti Metodějovým věznitelům zakročil.¹²¹ Uvalil na ně klatbu, jenž měla platit po celou dobu Metodějova dalšího věznění.¹²² Metoděj byl pod touto pohrůzkou propuštěn, avšak ztratil vliv nad salcburskou diecézí a soustředil se již výhradně na Moravu.¹²³

¹¹⁵ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 82.

¹¹⁶ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 82-86.

¹¹⁷ Život sv. Metoděje, str. 284.

¹¹⁸ Život sv. Metoděje, str. 282-284.

¹¹⁹ STEINHÜBEL, Ján. Metodov konflikt s bavorskými biskupmi. In: KOUŘIL, Pavel eds.

Cyrlometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: Archeologický ústav Akademie věd ČR, 2014, str. 220-225. ISBN 978-80-86023-50-2, str. 223.

¹²⁰ STEINHÜBEL, Ján. Metodov konflikt s bavorskými biskupmi, str. 223-224.

¹²¹ STEINHÜBEL, Ján. Metodov konflikt s bavorskými biskupmi, str. 224.

¹²² Život sv. Metoděje, str. 284.

¹²³ STEINHÜBEL, Ján. Metodov konflikt s bavorskými biskupmi, str. 224-225.

Poté, co se Metoděj navrátil na Moravu, musel si zvyknout na nový směr, jímž se velkomoravský kníže Svatopluk, po uzavření míru s Ludvíkem Němcem, rozhodl vydat, a kterým byla expanzivní politika. Metoděj, soustředující se výhradně na vnitřní záležitosti říše, Svatopluka na jeho výbojných cestách nedoprovázel, ale pravděpodobně se s ním nepouštěl ani do větších sporů.¹²⁴ V těchto letech také Metoděj údajně vykonal křest přemyslovského knížete Bořivoje, který na Moravě v tu dobu pobýval, a který se potýkal s nedostatkem respektu, pramenícím z jeho uctívání pohanských božstev, jak o tom informuje ve své legendě Kristián.¹²⁵

Dále se však musel vypořádávat také se vznikem a působností opozice, která proti němu na Moravě vznikla, a v jejímž čele stál Svatoplukův oblíbenec švábský kněz Wichnig, vysvěcený rovněž na moravského biskupa.¹²⁶ Ten proti němu zbrojil i podvrhem papežova listu, který chtěl přečíst před sročeným davem. Namísto něj však přečetl bulu papeže Jana VIII., zaslanou v červenci 880 Svatoplukovi¹²⁷, ve které mimo jiné stálo i: „*Náš bratr Metoděj je svatý a pravověrný a koná dílo apoštolské, v jeho rukou jsou od Boha a od apoštolského stolce všechny slovanské kraje, aby koho prokleje, byl proklet, koho posvětil, byl posvěcen.*“¹²⁸ Mohlo by se zdát, že tímto plány spiklenců oslabí, ale nestalo se tomu tak. Metodějovi odpůrci o něm i nadále šířili zprávy, napadající jeho pověst. Jednou z nich byla i údajná informace, že se na něj byzantský císař zlobí, a pokud jej spatří, odskáče to Metoděj životem. Jenže, císař vyslal Metodějovi list, ve kterém ho zve do Byzance, neboť by se s ním rád ještě za života setkal. Metoděj jeho přání uposlechl a vydal se na cestu. Poté, co dorazil do jeho říše, byl vlídně přivítán císařem i patriarchou.¹²⁹

To že, Metoděj poslední roky svého života strávil z velké části na cestách, dokládá i další událost, kterou taktéž zmiňuje i Metodějův životopisec. Vypráví, kterak Karel III. Tlustý, syn Ludvíka Němce, jenž se v té době vyskytoval v dunajských krajinách, toužil po shledání s Metodějem. I když věrozvěsta mnozí varovali, aby jeho žádosti nevyhověl, neboť mu dle nich hrozila smrt, neuposlechl je a za králem se vydal. „*On jej však přijal, jak se sluší na biskupa, čestně a slavně s veselím, porozprávěl s ním, jak se sluší takovým*

¹²⁴ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 237-238.

¹²⁵ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-291-0, str. 21-23.

¹²⁶ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 250.

¹²⁷ VAŠICA, Josef. *Literární památky epochy velkomoravské: 863-885*, str. 297.

¹²⁸ Život sv. Metoděje, str. 286

¹²⁹ Život sv. Metoděje, str. 286.

mužům spolu rozprávět, objal a políbil jej a propustil s velkými dary. “¹³⁰ Toto setkání s východofranským králem bylo pravděpodobně Metodějovým posledním větším státnickým počinem.¹³¹

1.1.8 Působnost arcibiskupa Ansgara v Dánsku a ve Švédsku

I poté, co byl Ansgar jmenován hambursko-brémským arcibiskupem, nezapomněl na povinnosti, které vyplývaly z jeho postavení papežského legáta pro národy severní Evropy. Ostatně, horlivým zápallem pro šíření víry v těchto pohanských oblastech planul až do sklonku jeho života. Skrze přátelské vztahy s jedním z dánských králů, Horikem, se dostal do pozice jakéhosi prostředníka mezi Sasy a Dány. I díky tomuto postavení se Ansgarovi podařilo Horika přimět ke svolení, aby byl ve městě Šlesvik vybudován kostel, v němž byl neustále přítomen presbyter.¹³²

I přes křivdu, kterou biskup Gauzbert ve švédské Birce prožil, nezanevřel Ansgar ani na Švédy, ba naopak. U dánského krále Horika si dokázal získat jeho podporu i pro další misii ve Švédsku. Po rozmluvách s biskupem Gauzbertem se do Švédska vypravil Ansgar osobně, doprovázený Gauzbertovým dalším synovcem, Rimberty, který již byl vysvěcen na kněze a byl svolný k tomu, aby mezi Švédy zůstal a hlásal víru.¹³³ Arcibiskup se na svou druhou cestu do Birky vypravil v roce 852.¹³⁴

Ve chvíli, kdy tato misie dospěla do Birky, spatřila tamní společnost poblázněnou uctíváním polyteistických božstev, neboť jeden z mužů se měl údajně setkat s bohy, kteří mu sdělili svoji nespokojenost s jejich odkláněním se ke křesťanskému Bohu.¹³⁵ I přes nebezpečí, které v takové chvíli křesťanům hrozilo, se Ansgar rozhodl vyhledat tamního krále, aby s ním projednal účel jejich cesty. Krále dokázal o svých záměrech přesvědčit, a díky štěstí, nebo snad z Boží vůle, bylo po výsledku losu, kterým společnost zkoumala vůli božstev, Ansgarovi i jeho kněžím povoleno hlásání víry jejich Boha.¹³⁶ Po tomto, nakonec poměrně vlídném přijetí, v Birce zanechal biskupa Rimberty a sám se odebral nazpět do Saska. V Ansgarově švédském odkazu pak ještě za jeho života pokračovali další služebníci Boží.

¹³⁰ Život sv. Metoděje, str. 287.

¹³¹ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 266.

¹³² Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 86-89.

¹³³ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 94-96.

¹³⁴ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 183.

¹³⁵ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 92-94.

¹³⁶ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 94-96.

Nestállost severské společnosti však pocítili i Ansgarovi pokračovatelé v Dánsku. Poté, co roku 854¹³⁷ v důsledku potyčky s nájezdníky zemřel král Horik a vlády se ujal jeho stejnojmenný syn, dánský lid se začal od křesťanské víry odvracet. Horikovu smrt totiž mnozí chápali jako zlobu tradičních bohů, kterým se zprotivili svým odvrácením ke křesťanskému Bohu. Mnozí z předních mužů proto nového krále, Horika Mladšího nabádali, aby kostel nechal strhnout a křesťanství v zemi zakázal. Vlivem těchto událostí byl kostel ve Šlesviku skutečně uzavřen a jemu příslušný biskup byl ze země vyhnán.¹³⁸ Ansgar se proto rozhodl za dánským králem vypravit a o celé situaci s ním rozmlouvat. Když ke králi dospěl, Horik byl již plně nakloněný křesťanství. Tuto jeho vnitřní změnu Rimbert přisuzuje Boží milosti, jež do Horika vstoupila. Misionářům bylo opětovně povoleno vše, co platilo za vlády jeho otce, ba dokonce směli tamní kostel opatřit zvonem, což byla velká výsada.¹³⁹

1.1.9 Smrt Ansgarova a Metodějova

Ansgar si svým působením a vystupováním získával po celý jeho život přízeň lidí, zejména pak těch, kteří díky němu našli cestu k pravé víře. Tento svatý muž si pak pro své vystupování bral v mnohém za příklad jiného svatého muže, a to sv. Martina, nebál se ani manuální práce. „*Největší péči vždy věnoval nezletilým dětem a vdovám a kdekoli se dověděl o poustevnících, ať šlo o muž nebo ženy, snažil se je častými návštěvami a dary posilovat ve službě Bohu a pomáhat jim nezbytnými prostředky.*“¹⁴⁰ Jeho starost o potřebné lze doložit také zřízením špitálu sv. Jürgena pro chudé v Brémách.¹⁴¹

Vzhledem k náročnému a asketickému způsobu života, kterým žil, se potýkal s churavostí těla. Dalo by se snad říct, že „*skoro celý jeho život byl mučednictvím.*“¹⁴² V jeho šedesátém čtvrtém roce života se začal potýkat s vážnou nemocí, a sice průjmem. Sám si vždy myslel, vzhledem k viděním, která se mu za jeho života dostavila, že z onoho světa odejde mučednickou smrtí. Tento způsob smrti byl jeho tužbou, a proto byl znepokojen a obával se, že pokud zemře na nemoc, Bůh mu neodpustí jeho hříchy. Bůh mu však v této souvislosti poskytl nové znamení, ve kterém jej Boží hlas ujišťoval, že

¹³⁷ RIMBERT. *Vita Anskarii*, str. 102, pozn. 200.

¹³⁸ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 102.

¹³⁹ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 103.

¹⁴⁰ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 110-111.

¹⁴¹ RIMBERT. *Vita Anskarii*, str. 110, pozn. 218.

¹⁴² Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 117.

Bůh všechny hříchy odpustí a splní, co slíbil. Po této skutečnosti se svým osudem již nadále netrápil.¹⁴³

I na sklonku svého života stále plnil povinnosti své diecéze a zajišťoval její pokračování i po jeho smrti. Když s nemocí zápasil třetím měsícem, k 6. lednu¹⁴⁴, „projevil přání, aby o svátku Očišťování Panny Marie směl přejít do milosti Pána.“¹⁴⁵ Přál si tedy spočinout dne 2. února.¹⁴⁶

Na tento svátek také nechal zhotovit tři svíce, ze svého nejlepšího vosku, který v den svátku zapálil před oltáři Panny Marie, sv. Petra a sv. Jana Křtitele, tedy před světci, kteří jej v jeho mladistvých letech přivedli vnuknutím na cestu Boží.¹⁴⁷

Ráno, 3. února 865¹⁴⁸, poté, co Boha odprosil za odpuštění hříchů všech, jenž se proti němu provinili, a za ustavičných modliteb s očima upřenými k nebi, vydechl naposledy.¹⁴⁹ „*Jeho tělo bylo opatřeno obvyklým způsobem a položeno na máry, a když byl nesen do kostela, zdálo se, že se znovu opakuje smrt sv. Martina. Všude totiž panoval zármutek a ozýval se jednohlasý nářek všech, nejvíce však kněží, sirotků, vdov, nezletilých dětí a chudých.*“¹⁵⁰

Oproti němu, jak již bylo zmíněno, Metoděj se na sklonku svého života netěšil takové přízně převážné většiny všech, jako tomu bylo u jeho misionářského kolegy působícího v Sasku a v severní Evropě. Avšak stejně jako on, i Metoděj chtěl ještě za svého života dokončit veškerou svojí rozdělanou práci, a sice jednoho ze svých žáků, kterým byl Gorazd, označil za svého nástupce a rovněž za nástupce jeho učení.¹⁵¹ Dále se pak soustředil na překlad liturgických knih, které překládal z řečtiny do slovanštiny, a které pro zapsání diktoval dvěma rychlopiscům.¹⁵²

Jelikož i on byl poznamenán svými mnohými cestami a zeslaben obtížemi, se kterými se v letech života setkal, onemocněl a byl si toho vědom. Ve dne poslední postní neděle, tedy Květné neděle, se odebral do chrámu, kde „*vyslovil požehnání císaři a knížeti i duchovenstvu*“¹⁵³ a lidu předpověděl svůj skon, jež měl připadnou na třetí den od tohoto

¹⁴³ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 117-119.

¹⁴⁴ RIMBERT. *Vita Anskarii*, str. 119, pozn. 246.

¹⁴⁵ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 119.

¹⁴⁶ RIMBERT. *Vita Anskarii*, str. 119, pozn. 247.

¹⁴⁷ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 119-120.

¹⁴⁸ Chapter One: The Beginnings, Missionaries From Hamburk. *St. Ansgar's Bulletin*, 2010, č. 105 [online], str. 58.

¹⁴⁹ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 120-121.

¹⁵⁰ Život Ansgarův, který sepsal Rimbert, str. 121.

¹⁵¹ Život sv. Metoděje, str. 287-288.

¹⁵² Život sv. Metoděje, str. 287.

¹⁵³ Život sv. Metoděje, str. 288

svátku. Metodějova předpověď vlastní smrti, tak jako v Ansgarově případě, se nemýlila. Třetího dne, 6. dubna 885, zesnul.¹⁵⁴ „*Učedníci se jej zavinuli do rubáše a učinili mu důstojné pocty, smuteční obřady vykonali latinsky, řecky a slovansky a pochovali jej v katedrálním chrámu. (...) Lidí pak se sešel nesčíslný zástup, provázeli jej se svícemi a oplakávali dobrého učitele a pastýře, mužské pohlaví i ženské, malí i velcí, bohatí a chudí, svobodní i otroci, cizí i tuzemci, nemocní i zdraví, všichni toho, který se stal všechněm vším, aby všechny získal.* [sic!]“¹⁵⁵ Poslední chvíle svého života měl snad prožít v blízkosti uherskohradištského Velehradu.¹⁵⁶

1.2 Svatý Sigfrid

Svatý Sigfrid, též označovaný jako Sigfrid Švédský nebo Sigfrid z Växjö, je jedním z misionářů působících ve skandinávských zemích, konkrétně v Norsku, ale především ve Švédsku. Jeho zemí původu je dnešní Anglie, přesněji tehdejší království York. Pravděpodobně tam se narodil někdy v druhé polovině 10. století. Měl žít v řeholním životem v benediktinském klášteře Glastonbury, kde se měl pyšnit postavením vysokého kněze.

1.2.1 Sigfridovi chybně prisuzovaná cesta do Norska za vlády Olafa Tryggvasona

Svatému Sigfridovi se v některých případech chybně připisuje cesta do Norska ještě před koncem 10. století. Špatná interpretace Sigfridova počátku misijního života je dozajista zapříčiněna shodou okolností, vyskytujícím se v *Sáze o Olafu Tryggvasonovi*, jejímž autorem je Islandčan Snorri Sturluson.¹⁵⁷ Ten ve své sáze vzpomíná na jakéhosi Sigefrida, který měl pocházet rovněž z Glastonbury. On, spolu s dalšími dvěma biskupy a jiným kněžstvem měl být na popud krále Ethelreda II. vyslán spolu s Olafem Tryggvasonem, který v Anglii přijal svátost křtu v roce 994, aby mu dopomohl konvertovat jeho lid. Takovouto nepřesnou interpretaci používá například Vladimír Moss ve své publikaci *A Century of English Sanctity*.¹⁵⁸

¹⁵⁴ VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyril a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*, str. 267.

¹⁵⁵ Život sv. Metoděje, str. 288.

¹⁵⁶ VAŠICA, Josef. *Literární památky epochy velkomoravské: 863-885*, str. 302.

¹⁵⁷ STURLUSON, Snorri. *The Sagas of Olaf Tryggvason and of Harald The Tyrant (Harald Haardraade)*. 2007. Dostupné z: <https://www.gutenberg.org/files/22093/22093.txt> [k 21. 5. 2021].

¹⁵⁸ MOSS, Vladimír. *A Century of English Sanctity*. 2014, str. 352. Dostupné z: https://www.academia.edu/21834431/A_CENTURY_OF_ENGLISH_SANCTITY [k 21. 5. 2021].

I přes to, že Sigefrid nepředstavuje námi studovaného svatého Sigfrida, Snorri nám svojí ságou vykresluje smýšlení norské společnosti na počátku christianizace jejich království. Ve svém vyprávění věnuje pozornost příběhu o tom, kterak Olaf Tryggvason na cestě do své země plul podél pobřeží a křtil lid, posléze se rozhodl vydat za jakýmsi Raudem, žijícím na ostrově Godey v Saltenfjordu. S ním chtěl vyřešit spory, avšak vzhledem ke špatnému počasí a především silnému větru nemohl do fjordu vplout. Dle Snorriho se počasí nezlepšilo ani v dalších dnech, a tak si Olaf uvědomil, že toto počasí způsobuje Raud svými kouzelnickými schopnostmi, které mu byly připisovány, aby jej nikdo nemohl na Godey rušit. Tryggvason tedy vyzval Sigefrida, zda-li dokáže čelit d'áblu, ať tak učiní. Ten se vydal na příď loď, kde četl evangelium, vedl modlitby a palubu za přítomnosti kadidla kropil svěcenou vodou. Tímto způsobem skutečně prolomil Raudova kouzla a umožnil vplutí do fjordu.¹⁵⁹

Z takového líčení je patrné, kterak ještě na sklonku 10. století, tedy více než sto let po Ansgarově misii v Dánsku a ve Švédsku, je v Norsku silná víra ve věci mytické a nadpřirozené. Překonáním „Raudových kouzel“ pomocí víry v křesťanského Boha Snorri, žijící v letech 1179-1241, taktéž demonstruje správnost odvrácení se od pohanského polyteistického panteonu bohů k jedinému Bohu.

Dále pak sága zahrnuje vyprávění o tom, jak Olaf Tryggvason požadoval, aby Raud přijal křesťanského Boha a nechal se pokřtít. Ten odmítl, a tak se Olaf rozhodl zpečetit jeho osud a ukončit jeho život, a to obzvlášť krutým způsobem. Nechal jej přivázat ke kůlu a do úst, pomocí jakési duté tyčinky, nebo snad králova rohu, nechal vlézt zmiji. Ta krkem prolezla až do Raudova břicha, odkud se prokousala ven.¹⁶⁰

Tento příběh nám nastiňuje druhou tvář christianizačních snah, která v mnohých případech tvrdě trestala ty, kteří odmítli konvertovat. Byť je Raudův způsob smrti brutální a celkově nelidský, je nutné si připustit, že v době christianizace, a to nejen v případě Skandinávie, byly užívány i takovéto metody, jejichž úkolem bylo dozajista motivovat k přijetí víry.

1.2.2 Sigfrid a jeho působení v Norsku

Pokud se budeme zabývat Sigfridovou misí v Norsku, ke které skutečně došlo, studium bude opět limitováno omezenými pramennými zprávami o tomto jeho počínání.

¹⁵⁹ STURLUSON, Snorri. *The Sagas of Olaf Tryggvason and of Harald The Tyrant (Harald Haardraade)* [online].

¹⁶⁰ STURLUSON, Snorri. *The Sagas of Olaf Tryggvason and of Harald The Tyrant (Harald Haardraade)* [online].

Z kroniky Adama Brémského se dozvídáme nejen o tom, že Sigfrid v Norsku skutečně působil, ale také o jeho některých předchůdcích. Těmi měli být hambursko-brémsští kazatelé Liafdag, Odinkar a Poppo, ale také jakýsi Jan, jenž pocházel z Anglie.¹⁶¹

Sigfrid samotný se měl v norském království vyskytovat v době vlády Olafa II. Haraldssona¹⁶², tedy v letech někdy v letech 1015-1028. Jeho působení zde mu dozajista svojí podporou, neboť sám věnoval šíření křesťanství velkou pozornost a do své země si za tímto účelem také mnohé misionáře zval, zejména z Anglie. Neupínal se však výhradně na Anglii, neboť měl také poslat posly k hambursko-brémskému arcibiskupovi s prosbou, aby do jeho země i on vyslal své kněze.¹⁶³

Sigfrid u Olafa Haraldssona působil v letech, kdy již za sebou měl část své misie ve Švédsku. I během jeho pobytu v Norsku, kde měl snad sídlit v Trondheimu, však nezanedbával své povinnosti spjaté především se švédským Växjö. Po Olafově pádu roku 1028 se Sigfrid již v Norsku nevyskytoval, neboť moc v zemi převzal anglický a dánský král Knút Veliký, u něhož Sigfrid propadl v nemilost poté, co sympatizoval s jeho konkurentem Olafem II. Haraldssonem.¹⁶⁴

1.2.3 Sigfridova misie ve Švédsku

Někdy kolem roku 1006 měl král Ethelred II. obdržet poselství od švédského krále Olofa Skötkonunga, který ho prosil, aby do jeho země poslal misionáře, kteří by jeho lid učili křesťanskou víru.¹⁶⁵ Ethelred byl jeho zájmem potěšen a ihned svolal kněží a laiky, aby se o celé záležitosti poradili. Debata nakonec trvala tři dny, neboť každý by rád pomohl, ale nikdo se nechtěl na tak nebezpečnou cestu vydat, protože anglický lid měl čerstvě v paměti, kterak severský lid dokáže být krutý. Tento jejich postoj pouze vykresloval skutečnost, že od doby svatého Ansgara se na švédské území mnoho misionářů neodvážilo.¹⁶⁶ Této porady, sněmu, se zúčastnil i Sigfrid, který všem zúčastněným připomněl, že je jejich povinností hlásat slovo Boží a odměnou jim bude království nebeské. Sněm s ním souhlasil, ale nikdo na sebe nechtěl vzít ten úděl, až se

¹⁶¹ ADAM VON BREMEN. *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*, str. 215-216.

¹⁶² Svatý Olaf, kterému je věnována pozornost v následující kapitole.

¹⁶³ ADAM VON BREMEN. *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*, str. 116-117.

¹⁶⁴ MOSS, Vladimír. *A Century of English Sanctity* [online], str. 352.

¹⁶⁵ SPARRE, Karin. St. Sigfrid. *St. Ansgar's Bulletin*. St. Ansgar's Scandinavian Catholic League of New York, 1931, č. 31, str. 16-17, str. 16. Dostupné z: <http://www.saintansgars.com/download/pdf/1932%20-%20Bulletin%20No.%2031.pdf> [k 21. 5. 2021].

¹⁶⁶ SPARRE, Karin. St. Sigfrid. *St. Ansgar's Bulletin*. 1931, č. 31 [online], str. 16.

ho nakonec sám ujal Sigfrid, a to s jedinou podmínkou, kterou bylo, aby mu sněm zaopatřil plavidlo a vše potřebné pro takovou cestu.¹⁶⁷ Na jeho cestě se ho rozhodli doprovodit také synové jeho sestry Unaman, Sunaman a Winaman, kteří byli mnichy v klášteře Cluny ve Francii, a to v hodnostech kněze, jáhna a podjáhna.¹⁶⁸

Společně se tedy vydali na cestu, která v životě svatého Sigfrida představuje jeho nejvýraznější počín. Putovali přes Dánsko, kde je přivítal král Knút Veliký, u kterého se nějaký čas zdrželi a tamní křesťany posilovali v jejich víře. Následně s Knútovým svolením opustili Dánsko a vydali se do Švédska. Během jejich cesty se Sigfridovi zdál sen, ve kterém mu anděl zjevil místo, kde měl být založen kostel, kde se usadili ve Växjö. Sluhové Boží nakonec doputovali do kraje Varend, kde se usadili ve Växjö. Tam také začali s kázáním a jejich mise začala nést ovoce. Bylo vybráno dvanáct mužů, kteří měli představovat dvanáct kmenů, a kteří měli rozhodnout o pravdivosti křesťanského učení. Nakonec jej shledali pravdivým a rozhodli se přijmout křest, který se měl uskutečnit o dvanáct dní později od jejich rozhodnutí. A skutečně, jedenáct z nich se navrátilo a křest přijalo, dvanáctý muž zemřel.¹⁶⁹ Jejich přijetí křtu ve výsledku vedlo ke konverzi velkého počtu lidí ve Varendu, kteří se je rozhodli následovat. Christianizace Švédska nebyla však pouze Sigfridovou záležitostí, ale jak zmiňuje Adam Brémský, v téže době jako on se na švédském území vyskytoval i jiný anglický misijní biskup, jakýsi Gotebald, který měl být aktivní rovněž na norském území.¹⁷⁰

O křesťanských kněžích se doslechli také královi poradci, kteří se rozhodli o pravdivosti sami přesvědčit, a když jejich víru shledali za pravou, informovali o tom krále Olofa Skötkonunga. Ten požadoval, aby za ním Sigfrid ihned dorazil, neboť na misionáře od Ethelreda již dlouho čeká. Sigfrid jmenoval kněze Unamana svým nástupcem a za králem se skutečně vydal.¹⁷¹ Na své cestě však nespěchal, zastavil se v Utvanhstorpu, aby tam učil a křtil lid, a až poté se odebral ke králi do Husaby.¹⁷² Olof Skötkonung záhy, snad roku 1008, přijal svátost křtu i se svojí rodinou a mnozí další ho v tomto jeho počínu následovali. Olof Skötkonung se tak stal prvním křesťanským králem Švédů.¹⁷³ Zajímavé je, že se o této události ve své kronice nezmiňuje Adam Brémský. Zapříčiněno je to

¹⁶⁷ SPARRE, Karin. St. Sigfrid. *St. Ansgar's Bulletin*. 1931, č. 31 [online], str. 16.

¹⁶⁸ SPARRE, Karin. St. Sigfrid. *St. Ansgar's Bulletin*. 1931, č. 31 [online], str. 16-17.

¹⁶⁹ MOSS, Vladimír. *A Century of English Sanctity* [online], str. 352.

¹⁷⁰ ADAM VON BREMEN. *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*, str. 107, 195.

¹⁷¹ SPARRE, Karin. St. Sigfrid. *St. Ansgar's Bulletin*. 1931, č. 31 [online], str. 17.

¹⁷² MOSS, Vladimír. *A Century of English Sanctity* [online], str. 352.

¹⁷³ *Sága o Hervaře: Hervarar saga*, str. 169.

zřejmě z důvodu, že Sigfrid byl Angličanem, tedy jakýmsi soupeřem hambursko-brémského arcibiskupství v boji o prestiž.¹⁷⁴

1.2.4 Smrt Sigfridových synovců

Zatímco byl Sigfrid v Husaby u krále Olofa, jeho synovci pokračovali v christianizačním počínání ve Växjö. Vzhledem k jejich nízkým zkušenostem a přemíře jejich důvěry k čerstvě konvertovaným za své počínání zaplatili životem. Unaman, společně se Sunamanem a Winamanem, těmto raným křesťanům běžně ukazovali zlato a jiné šperky, které měli ve svém příbytku, a které sloužily k vykonávání řádných bohoslužeb. V těch akorát zažehli tužby, které vedly k jejich násilnému vniknutí do příbytku kněží, které zabili a majetek odcizili. Těla mužů zahrabali na odlehlém místě v lese, jejich useknuté hlavy vložili do kádě, nebo jakési vany, kterou posléze zatíženou kamenem hodili do jezera.¹⁷⁵

Vražda Sigfridových synovců nápadně připomíná osud, který našel během své misie ve Švédsku synovec biskupa Gauzberta, který byl již zmiňován. Na rozdíl od Gauzbertova působení, v tomto případě se jednalo o prohřešek skupiny spiklenců, čítajících snad dvanáct mužů¹⁷⁶, nikoli o stálou změnu společenské nálady. Sigfrid tak na rozdíl od Gauzberta mohl ve své misii pokračovat, aniž by mu hrozilo větší nebezpečí, než s jakým musel počítat, když se rozhodl tuto misii vykonat. Když byl informován o tom, jaký osud ve Växjö jeho synovci našli, propadl v žal a navrátil se zpět do Växjö. Nezanechal však své svědomité služby Bohu, vnitřně se však vypořádával s velikým zármutkem. V duši se stále modlil k Bohu za své synovce a prosil jej, aby mu ukázal, kde jejich těla spočinula. Jedné noci se Sigfrid procházel podél jezera, když v tom na nebi spatřil tři světla, připomínající hvězdnou zář. Tato světla putovala po nebi a Sigfrid tak pochopil, že se jedná o Boží znamení. Rozhodl se je následovat, až nakonec při břehu našel kád', zatíženou kamenem. Když spatřil její obsah, opětovně propadl v silný žal a hlavy svíral na hrudi, přičemž vzýval Boha, aby jejich osud pomstil. V tu chvíli měla první hlava promluvit a říct, že Bůh tento skutek pomstí. Následně se druhá hlava tázala, kdy se tomu tak stane, načež třetí hlava odpověděla: „*Ve třetí generaci.*“¹⁷⁷, což dozajista mělo znamenat, že Bůh hříšníky potrestá na vnučatech.

¹⁷⁴ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 187.

¹⁷⁵ SPARRE, Karin. St. Sigfrid. *St. Ansgar's Bulletin*. 1931, č. 31 [online], str. 17.

¹⁷⁶ MOSS, Vladimír. *A Century of English Sanctity* [online], str. 353.

¹⁷⁷ SPARRE, Karin. St. Sigfrid. *St. Ansgar's Bulletin*. 1931, č. 31 [online], str. 17.

Po této události již Sigfrid netoužil po další pomstě a k provinilcům byl shovívavý. Kvůli vraždě Sigfridových synovců se do Väjö odebral také švédský král Olof Skötkonung, aby jejich vrahy potrestal. Není zřejmé, zda se králi podařilo dopátrat konkrétní viníky, nebo zda na společnost uvalil nějakou kolektivní pokutu. Dle legendy však Sigfridovi nabídl odškodné za jeho ztrátu. Sigfrid tuto jeho nabídku odmítl, obávaje se, že by zlato a stříbro mohlo znovu zažehnout barbarské touhy. Na krále se však obrátil s návrhem, že namísto odškodného by mohl Bohu darovat půdu, na které by byl postaven kostel.¹⁷⁸ Král jeho prosbě, kterou shledal za prozíravou, vyhověl a pro tyto účely daroval prostranství z vlastního majetku.

1.2.5 Sigfridův význam pro Väjö

Jak již bylo zmíněno, Sigfrid získal od krále Olofa Skötkonunga půdu ve Väjö, na níž měl být vybudován kostel, jemuž toto prostranství bude následně náležet. Sigfrid učinil, jak slíbil, a veškerou svoji pozornost věnoval výstavbě kostela. Jednalo se o dřevěnou stavbu, která byla již v následujícím, tedy ve dvanáctém, století nahrazena kamennou stavbou, zasvěcenou již svatému Sigfridu a svatému Janu Křtiteli.¹⁷⁹

Po Olofově smrti, která nastala roku 1022, se vlády nad švédským královstvím ujal Anund Jakob. Během jeho vlády, snad roku 1028, přišel na švédské území další anglický misionář jménem Ulfrid, jenž měl působit především v oblasti města Uppsala.¹⁸⁰ Na pomoc Sigfridovi však přicházeli i další angličtí kněží, kteří se ubírali do různých koutů švédského království.

Lze říct, že Sigfrid měl ve Väjö autoritu biskupa, vysvětil řadu kněží a hojně zakládal sbory.¹⁸¹ Těšil se také účtě, což dokazuje ve své kronice i Adam Brémský, který vzpomíná na „vynikající kazatele“, kteří se setkali s hambursko-brémským arcibiskupem, mezi nimiž byl i Sigfrid.¹⁸² V poslední etapě svého života však začal podléhat věku a začal být zapomnětlivý.¹⁸³ Ještě během života si však stačil přát, aby mu byl posmrtný

¹⁷⁸ SPARRE, Karin. St. Sigfrid. *St. Ansgar's Bulletin*. 1931, č. 31 [online], str. 17.

¹⁷⁹ NILSSON, Sara Ellis. Holy Validation: Saints and Early Liturgy in Scandinavia. *MIRATOR* 15:1, 2014, str. 4. Dostupné z: https://www.academia.edu/7705468/Holy_Validation_Saints_and_Early_Liturgy_in_Scandinavia [k 30. 6. 2021].

¹⁸⁰ MOSS, Vladimir. *A Century of English Sanctity* [online], str. 353.

¹⁸¹ SPARRE, Karin. St. Sigfrid. *St. Ansgar's Bulletin*. 1931, č. 31 [online], str. 17.

¹⁸² ADAM VON BREMEN. *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*, str. 121.

¹⁸³ MOSS, Vladimir. *A Century of English Sanctity* [online], str. 354.

věčný odpočinek dopřán právě ve Växjö.¹⁸⁴ A tak se také stalo. Není zcela jasné, v jakém roce zemřel, ale mělo se tomu stát v letech kolem poloviny 11. století.¹⁸⁵

Sigfridův odkaz ve Švédsku však jeho smrtí neskončil. I přes svoji působnost mimo kraj Varend, mezi kterou patřil třeba křest krále Olofa Skötkonunga v Husaby, tedy ve Västergötlandu, byl v následujících staletích přivlastňován výhradně diecézí ve Växjö. Tímto počínáním se diecéze ve Växjö pokoušela legitimizovat vznik tamního biskupství, které mělo být údajně nejstarším švédským biskupstvím a Sigfrid jeho prvním biskupem. Ve snaze prokázat takovýto historický význam vzniklo několik verzí legendy o životě svatého Sigfrida, které měly právoplatnost těchto nároků propagovat.¹⁸⁶ Pro biskupství ve Växjö, oficiálně prohlášené v 60. letech 12. století, tedy již v období samostatné švédské církevní provincie¹⁸⁷, respektive pro vznik silného kultu s centrem ve Växjö, nebyl důležitý pouze Sigfrid, ale i jeho synovci. Bylo tomu tak zejména kvůli tomu, že Sigfrid zemřel přirozenou smrtí. Vzhledem k příbuzenským vazbám Sigfrida, Unamana, Sunamana a Winamana došlo k poměrně logickému a přirozenému spojení jejich kultů, což do Växjö lákalo další poutníky a tři hlavy Sigfridových synovců se staly znakem diecéze.

Z tohoto nástinu je snad alespoň částečně patrné, která významnou roli v otázce christianizace Švédska, zejména pak jižní části království, Sigfrid sehrál. Pro jeho skutky mu je mnohdy připisováno, že se zasloužil o christianizaci Švédska. I přes jeho nezpochybnitelný význam však nelze konverzi švédského lidu připisovat pouze jemu. Budeme-li chtít svatého Sigfrida pro jeho christianizační zásluhy titulovat, je mnohem přesnější jeho označení „Apoštolem Smålandu“¹⁸⁸, neboť toto označení alespoň přesněji zachycuje oblast, v níž působil nejvíce.

1.3 Závěr kapitoly misijních světců

Výše poskytnutý nástin životů světců Konstantina-Cyryla, Metoděje a Ansgara koresponduje s obecnými předpoklady, které jsme zmínili v úvodu této kapitoly. Obě cyrilometodějské mise mají skutečně spíše věroučný charakter, zatímco Ansgar a jeho

¹⁸⁴ NILSSON, Sara Ellis. Holy Validation: Saints and Early Liturgy in Scandinavia. *MIRATOR* 15:1, 2014 [online], str. 5.

¹⁸⁵ Buď v roce 1045, nebo někdy v letech 1060-1070. MOSS, Vladimír. *A Century of English Sanctity* [online], str. 354.

¹⁸⁶ NILSSON, Sara Ellis. Holy Validation: Saints and Early Liturgy in Scandinavia. *MIRATOR* 15:1, 2014 [online], str. 4-5.

¹⁸⁷ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 193.

¹⁸⁸ SPARRE, Karin. St. Sigfrid. *St. Ansgar's Bulletin*. 1931, č. 31 [online], str. 17.

počínání lze definovat jako misijní činnost v přísném slova smyslu. Vzhledem ke stavu společností, do kterých Ansgar spolu s dalšími kanovníky putoval, je patrné, že jejich výhradním cílem bylo tyto národy obeznámit s vírou a v případě náklonnosti v nich víru zakořenit. Pokud bychom hledali možnou paralelu Ansgarova počínání v rámci českých zemí, nejspíše bychom ji našli na Moravě na počátku 9. století, kdy první christianizační procesy na Moravě zprostředkovaně zapříčinili bavorští kněží působící v Panonii. Ona obeznámenost s vírou daných oblastí pramení v charakteru problémů, s nimiž se museli námi sledovaní světci vypořádávat. Zatímco Ansgar čelil reálným hrozbám možného fyzického útoku, vyhoštění či smrti, soluňští bratři se museli vypořádávat hlavně s obviněními z hereze a nelibostí především latinsky kázajících kněží.

Právě ona slovanská liturgie, vzniklá z iniciativy byzantského císaře a patriarchy, vyvolávala mnohdy vášnivé reakce, a to i poté, co byla posvěcena papežem a Metodějem v ní bylo umožněno kázat a do téhož jazyku překládat i další kanovnícké knihy. Právě vznik této liturgie je pravděpodobně největším odkazem, který po sobě Konstantin-Cyril s Metodějem zanechali, ba na slovanské liturgii, respektive jejím původu v Byzanci a posvěcení v Římě lze sledovat taktéž ještě spolupráci tehdy jednotného křesťanského světa. O misiích soluňských bratrů ke Slovanům lze hovořit jako o výrazném počínu, zapříčiněným zmiňovanou Byzancí, avšak nelze o nich hovořit jako o příkladu byzantské náboženské či kulturní expanze.¹⁸⁹

Za Ansgarův největší počín lze bezesporu vnímat, mimo jeho misijní cesty, politiku, kterou praktikoval v úřadu prvního hambursko-brémského arcibiskupa. Svědomitým zastáváním tohoto úřadu položil základy kontinuálních christianizačních snah, jež se orientovaly výhradně na národy severní Evropy. Hambursko-brémská arcidiecéze zanechala v dějinách raně křesťanské Skandinávie znatelnou stopu, byť nelze opomíjet ani ostatní činitele, kteří se o její pokřesťanstění zapříčinili.

Druhým výrazným impulsem pro christianizaci Skandinávie bylo anglické království. Jako zástupce tohoto směru je v kapitole zmíněn svatý Sigfrid, pocházející z kláštera v Glastonbury. Jeho život dokládá zatvrzelost severních národů ve vyznávání kultů svých pohanských božstev, neboť ještě v 11. století, ve kterém působí, se obdobně jako Ansgar setkává s formami odporů, které na svých cestách Konstantin-Cyril s Metodějem ve větším měřítku nezažili. Jeho největším počinem je dozajista křest Olofa

¹⁸⁹ IVANOV, Sergej A. *Byzantské misie aneb Je možné udělat z „barbara“ křesťana?*, str. 152.

Skötkonunga. Tento panovník se stal prvním křtěným švédským králem a Sigfridovo působení je tak možné vnímat za počátek formování švédské církve. I přes tento zásadní počin však Sigfrid představuje světce majícího v celoskandinávském, ba dokonce i ve švédském prostředí, spíše charakter lokálního symbolu. V Sigfridově případě se jedná o Småland, zejména pak o město Växjö.

Všichni tito světci však mají jednu společnou vlastnost. Žádný z námi sledovaných svatých misionářů nezemřel mučednickou smrtí, což je poměrně překvapivým zjištěním, především pak v případě svatého Ansgara a svatého Sigfrida. Konstantin-Cyryl a Ansgar umírají v důsledku nemoci, která v obou případech pramenila pravděpodobně z náročnosti jejich cest, neboť umírali v zuboženém fyzickém stavu. Metoděj se Sigfridem byli rovněž poznamenáni svými cestami, ale v jejich případech lze jako příčinu považovat stáří a celkovou vysílenost organismu. Všichni svatí shodně zemřeli se všemi křesťanskými poctami.

2 Svatí panovníci

Tato kapitola bakalářské práce je vyhrazena svatým panovníkům a jejich rodinným příslušníkům. Jejich vyčlenění do samostatné kapitoly je motivováno především předpokladem, že pokřesťanštění jejich národů, vedené skrze panovnickou moc, bylo aplikováno až po prvotním seznámení s křesťanstvím, nabytém mnohými vlivy. Dalo by se tedy s nadsázkou říci, že svatí panovníci, respektive prokřesťanští panovníci, jsou jakýmsi pokračovateli odkazů misijních kněží. U těchto světců lze očekávat společné charakteristiky, jež jsou zapříčiněny jejich společenským postavením. Pro tuto práci je zásadním rysem těchto světců možnost propagace křesťanství skrze jejich panovnickou moc, která jim umožňuje dvojí způsob christianizace. Prvním z nich je legendisty hojně popisovaná mírumilovná cesta, zahrnující dispute, demonstrace síly křesťanského Boha či nabádání ke konverzi podmíněné odměnou v různých podobách. Druhým způsobem, v hagiografických textech výrazně opomíjenějším, je pak nátlaková a násilím podmíněná nucená konverze, nastíněná již v předchozí kapitole. V rámci takového nátlaku lze očekávat, že valná část společnosti novou víru raději přijme, avšak opravdovost jejich konverze je již výrazně diskutabilní.

Z takovýchto světců byli v rámci této práce pro hlavní komparaci zvoleni přemyslovský kníže svatý Václav a norský král Olaf II. Haraldsson. V případě nástinu Václavova života lze očekávat poklidnější způsoby šíření víry, zprostředkovávané především působností kněží, kterým se od přemyslovského knížete dostávalo výrazné podpory. Tento průběh je dozajista podmíněn znalostí víry a blízkých styků s Velkou Moravou. Dost možná v reakci na křest velkomoravského knížete Mojmíra se roku 845 nechalo v Řezně pokřtít čtrnáct českých knížat.¹⁹⁰ Další, a již mnohem přímější jev, dokládající velkomoravský vliv na Čechy, je křest přemyslovského knížete Bořivoje, Václavova děda. Dle legendistů byl Bořivoj motivován nemožností přisednou ke křesťanům na hostině, avšak vzhledem ke skutečnosti, že Čechy v době Bořivojovy vlády prakticky spadaly pod velkomoravskou říši, dal by se tento jev vnímat i ryze z politického hlediska, ve kterém Bořivoj zastával funkci jakéhosi Svatoplukova zástupce v Čechách, a v takovém případě by Svatopluk, i vzhledem k jeho vztahu k franské říši, měl dozajista nemalý zájem na Bořivojově konverzi. V případě norského království Olafa II. Haraldssona však nelze hovořit o takové otevřenosti křesťanské víře. Je sice pravda, že

¹⁹⁰ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 227.

z působnosti anglických a hambursko-brémských kněží či prokřesťanské politiky Olafa Tryggvasona, Haraldssonova předchůdce, jeho království Boha znalo, avšak lid mu nebyl výrazněji nakloněn. V tamní společnosti i v první polovině 11. století výrazně přežívala zažitá pohanská božstva, zejména pak ve vnitrozemských oblastech. Prokřesťanská politika svatého Olafa pak zahrnuje časté cesty napříč královstvím, zahrnující dispute o víře na sněmech.

Kromě samotné prokřesťanské politiky se však oba panovníci museli taktéž vypořádávat s běžnými panovnickými záležitostmi, které zahrnovaly jak spory uvnitř říše, tak hrozby zahraničních panovníků. V rámci této činnosti je pak v životech obou světců shledat jeden z jejich největších rozdílů, neboť Václav měl dle narativních pramenů prosazovat zejména mír a klid pro svůj národ, Olaf oproti tomu prosazoval svrchovanost vlastního národa i za cenu vleklých konfliktů.

Druhá komparace zahrnutá v rámci této kapitoly pojednává o životech svaté Ludmily a svaté Ingigerd. Ludmila, Václavova bába a manželka knížete Bořivoje, dle narativních pramenů stála velkou měrou za Václavovou výchovou a dozajista velkou měrou přispěla i k jeho prokřesťanské povaze. Ingigerd, dcera švédského krále Olofa Skötkonunga, současníka Olafa II. Haraldssona, náležela obdobně jako Ludmila k prvním křtěným členům panovnické rodiny. Ingigerd byla provdána za Jaroslava, knížete Kyjevské Rusi. Ludmila je však oproti Ingigerd v narativních pramenech líčena především jako řádná křesťanka, zatímco Ingigerd po boku svého manžela vystupuje jako sebevědomá a cílevědomá žena, v mnohých směrech se svému manželi vyrovnávající. Již tato základní charakteristika obou žen dává jakýsi předpoklad pro jejich svátost. Ludmila svojí disciplínou ve výsledku dospěla až k mučednické smrti. Ingigerd svojí politikou dopomohla rozkvětu Kyjevské Rusi, výrazně se orientující na Byzanc. Tato orientace je pak patrná i v Ingigerdině zakladatelské činnosti.

Dalším, v rámci této práce vyzdviženým, společným rysem obou světic, je jejich vztah k jiným světcům. V případě Ingigerd se jedná o Olafa II. Haraldssona, se kterým byla původně dokonce zasnoubena, a se kterým uchovávala blízký vztah až do jeho smrti, dále pak se členy rodiny, do které se přivdala. V případě Ludmily se jednalo o jejího vnuka Václava, ale zejména o poustevníka Ivana, se kterým se několikrát měla setkat a se kterým měla i společně s jejím manželem vést dispute o víře. Právě možnosti duchovního vztahu mezi Ludmilou a Ivanem je v rámci komparace věnována zvláštní

pozornost. Lze tedy u obou světic předpokládat, že jejich utvrzenost a správnost ve víře byla podmíněna i styky s dalšími svěťci.

V rámci této kapitoly je poskytnut takéž nástin života svatého Prokopa, zakladatele břevnovského kláštera. I když není příslušníkem panovnického rodu, je záhodno jeho osobu zmínit v této části práce, a to zejména pro okolnosti jeho svatořečení. Dle legendisty byl hlavním impulsem pro jeho kanonizaci sen, který se zdál papeži. V tomto snu měl Prokop nejvyššímu církevnímu hodnostáři hrozit výpraskem, pokud by ho nesvatořečil. Tento jev je v rámci hagiografických textů ojedinělý, a důvody k Prokopově kanonizaci je možné hledat v politickém evropském dění. Podobně je na tom i svatořečení svaté Ingigerd. Hlavními důvody její kanonizace měla být její zakladatelská činnost a její povahové vlastnosti. V porovnání s osudy Borise a Gleba, bratry Ingigerdina manžela, se však důvody její kanonizace zdají být poněkud neúměrné a i v jejím případě je možné hledat logičtější vysvětlení spíše v politických otázkách, konkrétně v rozkolu církevního světa a vzniku pravoslavné církve.

2.1 Svatý kníže Václav a svatý král Olaf II. Haraldsson

Následující komparace je věnována nástinu života českého knížete svatého Václava a norského svatého krále Olafa II. Haraldssona. Jedná se tedy o komparaci, v níž je zastoupen jediný český světský světec mužského pohlaví, se kterým je porovnáván pravděpodobně nejvýraznější a pro církevní dějiny Skandinávie nejzásadnější světský světec norský král Olaf II. Haraldsson. V rámci kapitoly je blíže nastíněn jejich pozemský život, který v jejich podání představoval zásadní impulsy pro pokřesťanštění jejich zemí. Dále je možné z komparace získat alespoň částečný pohled na dění přemyslovského knížectví desátého století a Norska ve století jedenáctém. Okolním jevům a vlivům je však pozornost věnována značně okrajově, neboť tato podkapitola si klade výhradně za cíl nástin životů obou světců, tak jak je poskytují dobové prameny, pozdější legendy či jiné hagiografické texty.

2.1.1 Původ

Kníže Václav, pocházející z dynastie Přemyslovců vládnoucích v Čechách, se narodil rodičům Vratislavovi a Drahomíře ze Stodoran.¹⁹¹ Narodil se ještě v letech, kdy Čechám vládl Václavův strýc Spytihněv. O konkrétní rok Václavova narození se vedou spory. Všeobecně se uznává, že se Václav narodil před rokem 908.¹⁹² Podle Dušana Třeštíka, argumentujícího znalostí a rozbořením svatováclavských legend, by rokem Václavova narození mohl být rok 907.¹⁹³ Jeho dědem byl Bořivoj, první pokřtěný přemyslovský kníže. Vzhledem k faktu, že Bořivoj musel zemřít před rokem 895, nemohl se tedy s Václavem nikdy setkat.¹⁹⁴ Zanechal však po sobě vdovu Ludmilu, která výrazným způsobem ovlivňovala Václavův život až do roku 921, kdy byla zavražděna.¹⁹⁵

Olaf II. Haraldsson rovněž pocházel z panovnického rodu. Konkrétně z rodu Ynglingů. Na počátku této dynastie stojí Olafův praděd Harald Krásnovlasý. Olaf se měl narodit kolem roku 995 v Ringerike.¹⁹⁶ Jeho otcem byl Harald Grenske, lokální mocnář.

¹⁹¹ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů: Seven Přemyslid cults*. Praha: Togga, 2011. ISBN 978-80-87258-19-4, str. 125.

¹⁹² KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů: Seven Přemyslid cults*, str. 125.

¹⁹³ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-138-7, str. 197.

¹⁹⁴ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 195.

¹⁹⁵ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 195.

¹⁹⁶ POLÁCH, Vladimír. Smrt svatého Olafa ve světle skandinávských pramenů. In: KALOUS, Antonín, et al. *Jedinec a evropská společnost od středověku do 19. století*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2014, str. 29-44. ISBN 978-80-87895-15-3, str. 35.

Ten však ještě před Olafovým narozením zemřel.¹⁹⁷ Konkrétně byl společně s dalšími muži upálen v hodovní síni. Jeho smrt měla být zapříčiněna počínáním Sigrid Storrády, vdovy po Eriku Vítězném, která usilovala o odrazení dotírajících nápadníků.¹⁹⁸ Olafova ovdovělá matka Ásta se následně provdala za Sigurda Sýra, na jehož dvorci pak i s Olafem žili.¹⁹⁹

Zásadní rozdíl mezi oběma zmiňovanými nastává v cestě k ujmoutí se vlády. Zatímco Václav je právoplatným následníkem vládnoucí dynastie a stačí mu vyčkat dosažení potřebného věku a uvolnění trůnu, Olaf je následníkem skrze Haralda Krásnovlasého, z jehož rodové dynastie však naposledy vládl Olav Tryggvason, a to v letech 995-1000. Ten se v době své vlády zásadním způsobem podílel na christianizaci Norska, avšak vzhledem k tamním poměrům a neochotě lidu se nejednalo o christianizaci trvalou. Tryggvason roku 1000 padl v bitvě s Dány, po které se vlády v Norsku ujal dánský král. Ten vládl nad norským územím prostřednictvím místodržících, kterými byli v letech 1000-1012, tj. v období Olafova dětství, bratři Eirik a Svein Håkonsson, synové Håkona z Lade.²⁰⁰ Oba místodržící již byli křesťany, ale svoji víru propagovali jen pramálo.²⁰¹ Z dané situace tedy vyplývá, že bude-li Olaf chtít uplatnit svůj nárok na norskou korunu, bude se muset nejprve vypořádat s dánskými místodržícími.

V budoucím působení Václava i Olafa je možné spatřit návaznost na počínání si jejich předků, kterým se snaží alespoň vyrovnat či dále rozvíjet jejich odkaz. Bořivoj, Václavův děd, se zasloužil o pokřesťanství Čech za pomoci velkomoravských vlivů. Jeho význam lze doložit i svatováclavskými legendami, ve kterých je hojně zmiňován, stejně jako jeho následovníci Spytihněv a Vratislav. Konkrétně o něm pojednává i Kristiánova legenda, v rámci které je Bořivoji věnována celá druhá kapitola. V jejím vyprávění je zachyceno jeho pokřtění, které na Velké Moravě vykonal věrozvěst Metoděj, ale také přenesení přemyslovského sídla na Levý Hradec a zřízení kostela ke cti svatého Klimenta.²⁰² Bořivoj stojí rovněž za stavbou baziliky Panny Marie na Pražském hradě. Ve třetí kapitole pak Kristián věnuje částečnou pozornost Spytihněvovi, prvorozenému

¹⁹⁷ POLÁCH, Vladimír. Smrt svatého Olafa ve světle skandinávských pramenů, str. 35.

¹⁹⁸ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2017. ISBN 978-80-7553-228-2, str. 72-73.

¹⁹⁹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*. Praha: Lidová demokracie, 1967, str. 13.

²⁰⁰ HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elisabeth. *Dějiny Norska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-407-6, str. 28.

²⁰¹ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 144.

²⁰² KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 19–23.

synu Bořivoje, a jeho pokračování v otcově odkazu. Zakládal chrámy boží (bazilika sv. Petra na Budči) a shromažďoval kleriky.²⁰³ Bezesporu můžeme říct, že nebýt křtu Bořivoje a jeho ženy Ludmily a následné vlády jeho strýce Spytihněva, nedostalo by se Václavu takovému vzdělání Písma a nebyl by veden k ideálům nové víry.

Zaměříme-li se na předky jmenované k osobě Olafa, již byl zmiňován Olaf Tryggvason a jeho christianizační počínání. Právě kvůli němu je mnohdy svatý Olaf s Tryggvasonem srovnáván a Snorri Sturlusonem označován i za jeho pokračovatele. Olafu Tryggvasonovi bude věnována pozornost i v dalších částech komparace, ale již nyní lze zmínit, že právě osobu Olafa Tryggvasona v průběhu svého života převzal Olaf II. Haraldsson za jakýsi ideál panovníka. Druhou významnou osobou z řad Olafových předků byl již zmiňovaný Harald Krásnovlasý. Tomu se jako prvnímu podařilo jednotit všechny Nory pod vládu jediného svrchovaného krále, kterým se prohlásil snad roku 872.²⁰⁴ Později, když se Olaf pokoušel převzít vládu na úkor dánských místodržících, poukazoval na tuto událost a taktéž na pokrevní příbuzenství s Haraldem, čímž legitimizoval svůj nárok.

2.1.2 Dětství, dospívání

Budoucí kníže Václav vyrůstal v době, kdy knížecí Čechy procházely zásadní změnou v podobě přijímání křesťanství. Jelikož byla věnována jistá pozornost Bořivoji a Spytihněvovi, je nutné zmínit také počínání Václavova otce Vratislava. Ani on za svými nejbližšími předky nehodlal ve víře zaostávat, a tak nechal zřídit baziliku ke cti blahoslaveného Jiří na Pražském hradě, tehdy již hlavním přemyslovským sídlem. Jejího vysvěcení se však nedožil.

Svatováclavské legendy shodně Václava popisují jako bystré dítě, které prahlo po vzdělání a četbě knih. Ještě za Vratislavova života si Václav vyprosil, aby se mu mohlo dostat takového vzdělání. Otec jej vyslal na hrad Budeč, kde se mu dostalo od kněží dostatečného vzdělání, aby byl následně schopen naučit se žalmy a další Písma, jež si hluboce vštěpoval do paměti.²⁰⁵ Svatováclavská legenda *Crescente fide christiana* dokonce jmenuje jistého kněze jménem Učen, jež se měl zasloužit o Václavovu znalost

²⁰³ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 27–31.

²⁰⁴ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 69.

²⁰⁵ Utrpení svatého Václava mučedníka. In: ZACHOVÁ, Jana. *Legendy Wolfenbüttelského rukopisu*. Praha: Filosofia, 2010, str. 115–128. ISBN 978-80-7007-342-1, str. 117.

žaltáře.²⁰⁶ Jeho mysl a zájem o víru pak hodnotí *Oportet nos fratres*, která Václava popisuje jako jinocha vyčnívajícího nad ostatními, který však sám sebe měl oproti druhým vnímat za nižšího, neboť si měl uvědomovat svojí nicotnost v konfrontaci s Bohem.²⁰⁷ Na Budči byl vychováván společně s jeho mladším bratrem Boleslavem jejich bábou Ludmilou.

Oproti tomu prameny o Olafově vzdělání mlčí. *Sága o svatém Olavu* jeho dětství věnuje jen drobnou pozornost a pouze zmiňuje, že jakýmsi jeho vychovatelem byl jistý Hrani. Mladý Olaf je popisován jako chlapec krásného vzhledu, odvážné myslí, hbitého jazyka a bystrého postřehu. To Snorri podporuje příběhem o tom, kterak po něm jeho otčím chtěl, aby mu připravil koně k jízdě. Olaf jeho rozkazu vyslyšel, avšak následně mu osedlal berana. Když to Sigurd Sýr, jeho otčím, spatřil, pravil: „*Nechceš zřejmě přijímat ode mne rozkazy a také tvoje matka si, myslím, přeje, abych ti nedával rozkazy proti tvé vůli. Je vidět, že nejsme stejné povahy. Ty budeš mnohem žádostivější cti, než jsem já.* [sic!]²⁰⁸ Zmiňovaná Olafova ctižádost byla pro norského krále po celý jeho život charakteristickou vlastností. Dále lze jeho dětství shrnout v dobu, kdy si osvojoval schopnosti, z kterých nejvíce vynikal v plavání a střelbě z luku. Dobře také házel oštěpem. Poté, co dospěl, pyšnil se středním vzrůstem a pevnou zavalitou postavou. Právě díky těmto dispozicím získal přívlastek „Olaf Silný“.²⁰⁹

Je tedy patrné, že zatímco Václavovo vzdělání budovalo z českého knížete také schopného diplomata, Olaf byl veden cestou válečníka. Potvrzuje to i fakt, že Olaf byl dle Snorriho ságy sotva ve svých dvanácti letech vyslán na kořistnickou výpravu, na které ho doprovázel i jeho vychovatel. Jeho posádka jej dle jeho původu nazývala králem i přesto, že fakticky nevládl žádné zemi.²¹⁰ Se svou družinou nejprve plnil pobřeží Dánska a Švédska. Během pustošení Švédska došlo k jeho prvnímu většímu vojenskému střetnutí. Událo se na jezeře Mälaren, kde se střetl se švédským králem Olofem Skötkonungem. Ten se jej pokusil polapit pomocí natažených železných řetězů, avšak Olaf Silný se vyznamenal svojí bystrou myslí, když nechal prokopat šíji (Agnafit), skrze kterou se mu podařilo uprchnout na otevřené moře. Na svých dalších cestách dále plnil Finsko, až se pak odebral k dánskému pobřeží, kde se setkal s Torkelem Vysokým, tehdejší

²⁰⁶ Legenda Crescente fide. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 30-36. ISBN: 33-248-69, str. 30.

²⁰⁷ Legenda Oportet nos fratres. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 165-182. ISBN: 33-248-69, str. 167.

²⁰⁸ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 13.

²⁰⁹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 14.

²¹⁰ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 15.

pravděpodobně nejvýznamnějším dánským nájezdníkem. Společně s ním se putoval do Anglie, kde se pak oba dali do služeb krále Ethelreda II. v boji proti dánským nájezdníkům.

Prostřednictvím Olafova působení v Anglii se dostáváme k zásadnímu milníku jeho křesťanského života. Pravděpodobně právě v Ethelredových službách se dostal do francouzského Rouen, kde přijal křest, a to snad v roce 1013.²¹¹ Pokřtěn měl být normanským arcibiskupem Robertem.²¹² Tuto událost zaznamenává také Theodoricus Monachus v kronice *Antiquitate Regum Norwagiensium*.²¹³ Theodoricus ve své kronice však taktéž uvádí, že mnozí zásluhu Olafova křtu připisovali osobě Olava Trygvassona, avšak sám to vyvrátil.

Oproti tomu se českému knížeti Václavovi dostalo křtu bezprostředně po narození, jak zmiňuje První staroslověnská legenda.²¹⁴ Rozhodně zajímavé je zmínit líčení Václavova křtu ve *Vavřincově (Laurentinově) legendě*, neboť právě v ní je uvedeno, že během křtu měla z biskupových úst vzejít tato slova: „*Otcovským těmto mým slovům dopřej jen laskavě sluchu, Všemocný tobě jež říci mně, svému sluhovi, káže. Korunou ověčenou svatou, mučedník do nebe vstoupíš. Slíbeným královstvím, pane, pohrdnout nesmíš, tě prosím, zbožně však kráčeje žitím, s ubohým vždycky měj soucit.*“²¹⁵ Dle této interpretace byl Václavovi již na začátku křesťanského života předpovězen mučednický osud. První staroslověnská legenda taktéž zmiňuje, že se Václavu z rukou biskupa dostalo rovněž postřižin, a to ještě za otcova života, tj. do února 921. Z toho nám jasně vyplývá, že Václav byl od narození veden ke křesťanskému životu, zatímco Olaf jej započal až pravděpodobně někdy ve svých osmnácti letech. Autor *Passio Olavi*, kterým je pravděpodobně nidaroský arcibiskup Eysteinn, však jeho cestu k víře popisuje jako logickou, neboť ještě coby pohan měl být Olaf od přírody benevolentní a ušlechtilostí mysli dychtivý následovat cesty spravedlnosti. Zalíbení a onu cestu

²¹¹ POLÁCH, Vladimír. Smrt svatého Olafa ve světle skandinávských pramenů, str. 36.

²¹² HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elisabeth. *Dějiny Norska*, str. 28.

²¹³ Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*. In: POLÁCH, Vladimír: *Historie o starých norských kráľích: středověké Norsko a Skandinávie v kronice mnicha Theodorika*. České Budějovice: Veduta, 2014, s. 124-186. ISBN 978-80-86829-96-8, str. 144.

²¹⁴ První staroslověnská legenda. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 54-57. ISBN: 33-248-69, str. 54.

²¹⁵ LAURENTIUS. Utrpení sv. Václava. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 88-101. ISBN: 33-248-69, str. 92.

spravedlnosti měl v křesťanské víře shledat ještě v Anglii, kde se blíže seznámil se slovem Božím.²¹⁶

Oba muži se již v tomto životním období setkali s jedním z typických rysů svatých, konkrétně s prorockým viděním. Václav dokázal pomocí snu, ve kterém upadal dům kněze Pavla v zapomnění, předpovědět smrt jeho báby Ludmily, která zemřela na popud Václavovy matky Drahomíry. Kristián Václavův výklad snu popisuje následovně: „*Nuže zboření domu, které jsem viděl, věští nešťastnou smrt svaté a ctihodné paní, báby mé Ludmily. Ta totiž v době nepříliš vzdálené v šíleném spiknutí, jež matka moje, jak podle rodu, tak podle hanebných skutků pohanka, zosnuje s několika pomocníky, stejně odhodlanými k zločinu, přepadena bude ozbrojenými ničemy, kteří tajně k ní přijdou, a pro vyznávání jména a víry Kristovy podstoupí kruté těla umučení.*”²¹⁷ Dle Kristiána však Václav nepředpověděl pouze smrt své báby, ale také to, že za tímto skutkem bude stát jeho matka se svými spiklenci. Nutno zmínit, že kněz Pavel byl blízkým duchovním právě Ludmily, a zborcení jeho domu pak lze interpretovat jako vyhnání kněžích pro Drahomířin nezáměr o křesťanskou víru.

Ve srovnání s tímto konkrétním a přesným prorockým počinem, kterého se měl Václav dopustit někdy ve svých čtrnácti letech, Olafův prorocký sen lze vnímat spíše za vnuknutí, jenž jeho životu udalo směr. Budeme-li vycházet z předpokladu, že Snorri do své ságy sepsal události chronologicky, k jeho vidění mělo dojít ještě před křtem v Rouen, ale již po jeho působení v Anglii, které se uskutečnilo v roce 1012.²¹⁸ Jedná se tedy o jeho sedmnáctý či osmnáctý rok života. Ve snu se mu zjevil podivný muž, hrozný a silný, jež mu pravil: „*Vrať se do své údělné země, neboť budeš králem nad Norskem pro všechny časy.*” po a králem se stane země, své do vrátí se pokud že dojmu, nabral poté Olaf²¹⁹“ něm na královský trůn usednou i jeho potomci.

²¹⁶ The Passion and miracles of the blessed Óláfr. In: FAULKES, Anthony, PERKINS, Richard. *A History of Norway and The Passion and miracles of the blessed Óláfr* [online]. London: Viking society for Northern research University college London, 2001, str. 26-74. ISBN 978-0-903521-48-2, str. 26-27. Dostupné z: <http://www.vsnrweb-publications.org.uk/Text%20Series/Historia%26Passio.pdf> [k 4. 6. 2021].

²¹⁷ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 35–37.

²¹⁸ POLÁCH, Vladimír. *Smrt svatého Olafa ve světle skandinávských pramenů*, str. 36.

²¹⁹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 25.

2.1.3 Cesta k moci

Po Vratislavově smrti byl Václav Čechy zvolen jeho nástupcem.²²⁰ Jelikož byl však Václav k vykonávání vladařských povinností příliš mlád, vládu namísto něj převzala jeho matka Drahomíra, která měla plnit vladařské povinnosti do doby dosažení Václavova potřebného věku.²²¹ Není však zřetelně zřejmé jak dlouho Drahomíra, v kronikách popisována jako zatvrzelá pohanka, na knížecím trůnu seděla. Bezpečně až víme, že Václav vládl na podzim roku 925, kdy nechal přenést ostatky jeho báby svaté Ludmily do Prahy. Zřejmě to byl jeho největší počin po jeho nástupu na trůn. Začátek jeho panovnické moci pak lze očekávat někdy v letech 924 nebo dokonce až 925.²²² Navíc budeme-li i nadále vycházet z Třeštickovy datace Václavova narození, právě někdy v těchto dvou letech by dosáhl svého osmnáctého roku života a byl by již bezesporu schopným vládnout.

Oproti tomu, jak již bylo naznačeno, musel se Olaf vlády nad Norskem ujmout na úkor dánských místodržících. Jeho návrat z kořistnické výpravy nastal poté, co se situace v Anglii definitivně obrátila ve prospěch Dánů. Právě odtud měl Olaf do své rodné země připlout na podzim roku 1015.²²³ V té době nad Norskem i nadále vládl Svein Håkonsson.²²⁴ Od roku 1012 však již druhým místodržícím nebyl Eirik Håkonsson, ale jeho syn Hákon. Eirik později, někdy v letech 1014-1015, odplul do Anglie za novým dánským králem Knútem Velikým.²²⁵

Poté, co Olaf doplul k norským břehům, měl dle vyprávění Snorriho Sturlusona zakotvit uprostřed západního Norska, kde se měl také ihned doslechnout o tom, že nedaleko nich se plaví pouze s jedinou lodí místodržící Hákon.²²⁶ Olaf se rozhodl situace využít a přiblížit se tak norskému trůnu. Poblíž Saudungssundu nechal obě své lodě zakotvit nedaleko sebe a mezi nimi nechal napnout lano, neboť si byl moc dobře vědom toho, že do téhož sundu se plaví i Hákon. Poté, co Hákon lodě spatřil, myslil si, že se jedná o lodě kupecké a nebál se tak mezi nimi proplout. Avšak v momentu, kdy se jeho loď nacházela mezi Olafovými, nechal Olaf zatáhnout za lano, čímž nadzvedl Hákonovu

²²⁰ Kniha o rodu a o utrpení svatého knížete Václava. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 183-199 ISBN: 33-248-69, str. 185.

²²¹ První staroslověnská legenda. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*., str. 54-55.

²²² TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 375.

²²³ POLÁCH, Vladimír. *Smrt svatého Olafa ve světle skandinávských pramenů*, str. 36.

²²⁴ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 73.

²²⁵ MORGAN, Kenneth O. *Dějiny Británie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-347-9, str. 88.

²²⁶ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 31.

loď a poté ji obsadil svojí posádkou.²²⁷ Hákonovi Olaf daroval život a dokonce mu ponechal i loď, a to výměnou za slib, že odpluje ze země a nikdy nepovede proti němu boj. Hákon poté odplul do Anglie za svým strýcem Knútem Velikým.

Poté se Olaf plavil podél země na východ a pořádal se sedláky velké sněmy, na nichž se je snažil získat pro svou věc. Takto doplul až do Víku (středovýchodní část Vestlandu), kde nechal vytáhnout loď na břeh a po souši se svou družinou putoval do Vestfoldu (východní Norsko), tedy do kraje svého příbuzenstva a svých či otcových přátel.²²⁸ Přes zimu se nechal hostit na dvoře svého otčima Sigurda Sýra a matky Ásty.²²⁹ S nimi vedl rozpravy, ve kterých vzpomínal na majetky svých předků a seznamoval je se svými plány. Po zimě převzal panství po svém otci a rozšířil ho o matčin majetek v Opplandu.²³⁰ Poté měl putovat Horní zemí (tj. Uppland a Oppland), kde se sedláky pořádal sněmy. Jeden z takových sněmů se měl konat také v Meldalu, kde sedlákům sliboval zákony z dob vlády Olafa Tryggvasona. Sedláci zde neměli zájem o Olafovu nadvládu, avšak nebyli dostatečně silní, aby se mu otevřeně postavili. Raději se mu tedy podvolili, ale ještě předtím vyslali posly do Sognu a Ordadalumu se zprávou o Olafovi a celkově o všem, co o něm věděli.²³¹ Byla to jistě reakce na to, že v době pořádání sněmů se Svein Hákonsson v doprovodu svého švagra Einara Tambarskelfiho se plavili podél pobřeží a rovněž shromažďovali stoupence, aby se Olafovi postavili na odpor.²³² Svein se navíc těšil podpoře švédského krále Olofa Skötkonunga, se kterým byl v příbuzenském vztahu.

Spory mezi Olafem II. Haraldssonem a Sveinem Hákonssonem vyústily v bitvu u Nesjar, jež se uskutečnila dne 25. března 1016.²³³ Dle Snorriho vyprávění mělo být Olafovo vojsko, čítající snad 100 mužů, vybaveno kroužkovým brněním a francouzskými přilbami. Většina z nich měla mít bílé štíty se zlatým, případně modrým či rudým symbolem kříže. Bílá byla rovněž Olafova korouhev, jež nesla znamení hada.²³⁴ Mělo se jednat o bitvu prudkou se ztrátami na obou stranách, v níž Olaf zvítězil především díky lepší výzbroji jeho vojska. Einar i Svein z bitvy uprchli.

²²⁷ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 32.

²²⁸ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 34.

²²⁹ Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, str. 149.

²³⁰ HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elisabeth. *Dějiny Norska*, str. 28.

²³¹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 40-41.

²³² BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 73.

²³³ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 74.

²³⁴ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 47.

Po vítězné bitvě u Nesjar Olaf své nepřátele nepronásledoval, ale vydal se na cestu do Víku a následně do Trondheimu. Cestou se na sněmech nechával prohlašovat za norského krále. Na podzim se usadil v Nidarosu, kde plánoval přečkat zimu. Poručil tam zřídit královský dvůr a vystavět kostel sv. Klementa.²³⁵ Ještě téhož podzimu v Trondheimu uspořádal sněm, jehož se zúčastnili zástupci všech žup a na kterém byl jmenován králem celého Norska. Olaf se králem stal tedy na podzim roku 1016, avšak mnohdy je do období jeho vlády zahrnován i rok 1015, tedy i období jakési „spoluvlády“ se Sveinem Håkonssonem.

Je však nutné zmínit, že i když Václav nemusel svůj nárok na trůn uplatnit pomocí síly, bez konfliktu se jeho nástup k moci taktéž neobešel. Jedná se hlavně o konflikt vnitřní. Tento Václavův rozpor zapříčiňovaly především dvě obavy. Jednalo se o strach z nedostatku času pro povinnosti řádného křesťana, jak zmiňuje *Druhá staroslověnská legenda*.²³⁶ Václav však taktéž pochyboval o svých schopnostech potřebných ke spravování země. To dokládá *Oportet nos fratres* následovným popisem Václavovy volby českým knížetem: „*Leč jinoch převzácné pokory houževnatě se vzpíral státi se nástupcem svého otce, právě, že jest tak nemoudrý, ubohý a ve všech svých činech zaostalý proti ostatním knížatům královým a tak opovržený, že se k hodnosti panovnické docela nehodí. Tak a podobně přejasný jinoch odporoval, avšak lid tím důrazněji trval na své první volbě.*“²³⁷

Je záhodné také zmínit, jaké „rodinné zázemí“ Václav i Olaf měli. Nastupující kníže Václav své dospělosti dosáhl v letech vlády pohanské matky Drahomíry, která se po zabití Ludmily nadobro odvrátila od Václavových panovnických ideálů. Nejenže z Tetína nechala vyhnat kněze Pavla a další kleriky, ale celkově docházelo k upadání stále ještě nově budovaného křesťanství na úkor starých pohanských zvyků. Samotný Václav pro své ideály a stálost ve víře upadal u své matky a jejích nejbližších stoupenců v nemilost, která ho bude provázet i zpočátku jeho vlády. Oproti tomu měl Olaf ve své rodině oporu. Poté, co dorazil na podzim roku 1015 na dvorec svého otčima a matky a rozmlouval s nimi o svém plánu, dostalo se mu od nich, alespoň jak je psáno v *Sáze o svatém Olavu*, cenných rad a připomínek. Když jeho nejbližší viděli, že je Olaf pro svůj plán již pevně rozhodnut, nikterak ho od jeho úmyslů neodrazovali, ba naopak mu nabídli svojí plnou podporu. Z úst jeho matky snad měla dokonce zaznít následující slova:

²³⁵ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 53.

²³⁶ Kniha o rodu a o utrpení svatého knížete Václava, str. 185-186.

²³⁷ *Legenda Oportet nos fratres*, str. 167.

*„Kdybych mohla volit, chtěla bych raději, aby ses stal svrchovaným králem v Norsku, i kdybys neměl ve svém království žít déle, než žil Olav Tryggvason. Raději, abys byl mocným králem a zemřel mlád, než abys byl králem bez vlády, jako Sigurd Sýr, a zemřel stářím.“*²³⁸

2.1.4 Období vlády

Počátečnímu období Václavovy vlády, ne-li samotným okolnostem jeho nástupu na knížecí stolec, se z hagiografů nejvíce věnuje Kristián. Právě v jeho legendě je Václav popisován jako oduševnělý, křesťansky smýšlející panovník, kterému je právě pro jeho ideály činěno příkoří matkou a jejími stoupenci, jež Kristián označuje za „syny Beliálovy. mnozí se čemuž kvůli kněžích, zastrašování o jednat mělo se Konkrétně²³⁹“ neopovažovali s Václavem udržovat styky, ba z jejich řad se udál dokonce pokus o Václavovo zabití. V této situaci se Václav křesťanskému životu a učení se Písma věnoval v ústraní ve společnosti sobě nejbližších kněžích. Takto si počínal do chvíle, dokud si nemyslel, že Písmu dostatečně rozumí a umí jej správně interpretovat. Poté k sobě povolal Drahomíru a její velmože, k nimž měl následovně hovořit: *„Proč jste mi zabráňovali, synové zločinců, síme lži a mužové nespravedliví, abych se učil zákonu Pána našeho Ježíše Krista a poslouchal rozkazů jeho? Jestliže se vám nechce sloužiti Kristu, proč aspoň jiným toho nedovolujete? Jestliže jsem až dosud žil pod vaším opatrovnictvím a mocí, od nynějška to odmítám a Bohu všemohoucímu chci z upřímného srdce sloužiti. [sic!].“*²⁴⁰ Po Václavově vymanění se z matčina opatrovnictví došlo téměř až k jakési revoluci. Velmožové se rozdělili na dva tábory, z nichž jeden podporoval Drahomíru, druhý pak Václava. Celá situace nakonec měla vyústit až ve vyhnání matky Drahomíry a jejích bezbožných přívrženců ze země. Václav tomu tak měl učinit proto, aby došlo k uklidnění sporů a země přijala jediného Pána. Václav měl však v úmyslu Drahomíru do země znovu přijmout, jakmile se spory a celá situace uklidní.

Taktéž nový norský král Olaf musel na začátku své vlády řešit vnitropolitické spory. Svojí vládou nastolil, obdobně jako tomu docházelo v jiných oblastech západní Evropy, počátky feudálního zřízení.²⁴¹ Ihned po svém nástupu k moci Olaf přerozdělil zemi mezi jednotlivé správce okrsků, z nichž mnohým půdu přidělil dle zásluh, jiným ji

²³⁸ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 38.

²³⁹ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 47–49.

²⁴⁰ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 49.

²⁴¹ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 74.

ponechal v dosavadním rozsahu. Při tomto přerozdělování také částečně vycházel z poměrů za doby vlády Olafa Tryggvasona. Nastolení nových pořádků a s tím spjaté změny ve společenském postavení však ne každý schvaloval, a tak si Olaf mezi významnými norskými muži již na počátku panování vytvořil mnoho nepřátel, kteří pak více či méně stáli i za jeho pádem. Další vnitropolitickou záležitostí, kterou Olaf musel již od počátku své vlády řešit, byly spory mezi jednotlivými předáky. Jejich konflikty mnohdy zahrnovaly i krevní mstu. Norský král se tyto jevy a z nich vyplývající přestupky snažil trestat spravedlivě pomocí adekvátních trestů, které zákony umožňovaly. Avšak v očích mnohých, jak líčí ve své sáze Snorri, tímto počínáním Olaf získával nové nepřátele.

Václavovou pravděpodobně nejdůležitější povinností zahraniční politiky bylo udržení vztahu s konglomerátem vévodství, který zbyl z francké říše.²⁴² Čechy nadále pokračovaly v politice spojenectví s Bavorskem, jemuž ve Václavových letech vládl Arnulf. Pod bavorskou diecézí v Řezně navíc také spadala česká církev. Václav však musel vnímat výrazný nástup sasko-franckého krále Jindřicha I. Ptáčníka, pod jehož vládou významně vzrostlo postavení Saska. Právě politika saského Jindřicha I. spočívala především v expanzi na úkor Slovanů a v obraně proti maďarským výbojům. Poté, co se s maďarskými nájezdníky vypořádal, obrátil pozornost proti Čechům. Roku 929 dobyl Prahu a Václav se mu zavázal platit tribut.²⁴³ Právě díky expanzivní politice Jindřicha I. Ptáčníka a smluvení vyplácení pravidelné daně za mír je Václav vzpomenut v kronice Widukinda z Corvey, díky čemuž lze okamžik Václavova života datovat pomocí dobové nelegendistické kroniky.²⁴⁴ Václavovo „ustoupení“ saskému králi vyvolalo v přemyslovské vnitropolitické situaci nové rozpory, které dost možná vedly i k Václavově smrti. Jedním ze sporů, které Václavovo rozhodnutí vyvolalo, je konflikt mezi knížetem Václavem a jistým kouřimským knížetem. Oba mužové svůj spor řešili bojem, v němž oba utrpěli ztráty. Ve chvíli, kdy kouřimský kníže spatřil zjevení kříže na Václavově čele, padl ke knížecím nohám a uznal jeho Boží náklonnost.²⁴⁵

Olaf II. Haraldsson oproti tomu musel brát na zahraniční panovníky ohledy častěji a v porovnání s Václavem se s nimi mnohem častěji dostával do konfliktů. Zmíňme alespoň dva největší. Prvním z nich byl Olafův spor se švédským králem Olofem Skötkonungem, který zajisté pramenil z vlády Olafa nad norskou zemí a vyhnáním Sveina

²⁴² TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 389.

²⁴³ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů: Seven Přemyslid cults*, str. 125.

²⁴⁴ WIDUKIND Z CORVEY. *Dějiny Sasů*. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1743-1, str. 58-60.

²⁴⁵ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svatě Ludmily*, str. 111.

Håkonssona, jak již bylo zmíněno. Od té chvíle se Olaf II. Haraldsson ve Švédsku těšil všeobecné nelibosti, a jak zmiňuje Snorri, byl tam zpravidla označován jako „Tlust’och“.²⁴⁶ V tomto sporu, ve kterém si švédský král Olof nárokoval norskou zemi, byl největší problém s výběrem daní, a to především v hraničních územích mezi oběma zeměmi. Snorri Sturluson norského krále Olafa popisuje jako oduševnělého panovníka, který si byl vědom, že kvůli jejich sporu nejvíce trpí obyvatelé sporných území, kteří byli nuceni odvádět dvojí daň. Rozhodl se tedy pro uzavření smíru se švédským králem. Jelikož švédský král o smír nestál, domluvil si Olaf prostřednictvím svého spojence, a později také blízkého přítele, Rongvalda sňatek s Olofovou nejstarší dcerou Ingigerd, pozdější svatou. Ani samotná Ingigerd se po rozpravách s norským králem sňatku nebránila, avšak Olof své dceři sňatek zakázal a záhy ji z ryze politických důvodů provdal za knížete Jaroslava z Kyjevské Rusi.²⁴⁷ K jejich sňatku mělo dojít snad někdy kolem roku 1019. A v obdobné době se měl oženit také Olaf. Ten si nakonec vzal princeznu Ástríd, Olofovou druhorozenou dceru, a to bez svolení švédského krále. Švédský král však i nadále smír s Olafem II. Haraldssonem odmítal, a to i přes to, že na něj byl v této věci vyvíjen nátlak i jeho lidem. Do věci se nakonec vložil Torgný, muž znalý práva,²⁴⁸ s jehož přičiněním se celá nastalá situace uklidnila.²⁴⁹ Pro švédského krále však nedopadla příliš dobře. Byl nucen uzavřít s Olafem smír, avšak nadále zůstal švédským králem. Jeho spoluvladařem, nebo spíš jakýmsi „dohlížitelem“ se stal jeho syn Anund Jakobem. Ten se zavázal, že kdyby jeho otec nerespektoval vůli lidu, postaví se na jejich stranu.²⁵⁰ Spor o hraniční území byl rozsouzen hodem kostkami. Jak vypráví sága, oba králové házeli šestky. Po třetím hoďu norského krále se však kostka rozlomila a vzniklo tak na ní číslo sedm.²⁵¹ Švédský král prý Olofovou výhru uznal a bez dalších sporů se území vzdal.

Uzavření míru mezi švédským a norským králem se událo roku 1020. Švédské „dvojvládí“ skončilo po pouhých dvou letech, když v roce 1022 zemřel Olof Skötkonung. Království Švédů a Norů v době vlády Olafa II. Haraldssona a Anunda Jakoba žila v míru a přátelství, přičemž obě země měly taktéž prostřednictvím příbuzenských vazeb dobré styky s Kyjevskou Rusí.²⁵²

²⁴⁶ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 65.

²⁴⁷ TÉRA, Michal. *Kyjevská Rus: dějiny - kultura - společnost*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019. ISBN 978-80-7465-413-8, str. 259.

²⁴⁸ Snorri Sturluson ho ve své sáze označuje jako zákonopravce.

²⁴⁹ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 75.

²⁵⁰ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 108-115.

²⁵¹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 76.

²⁵² TÉRA, Michal. *Kyjevská Rus: dějiny - kultura - společnost*, str. 261.

Druhým výrazným zahraničněpolitickým konfliktem, jež musel Olaf řešit, byl spor o vládu v norské zemi s Knútem Velikým. Právě on dokázal po smrti Svena Vidlovouse a Ethelrodova syna Edmunda převzít kompletní vládu nad Anglií.²⁵³ Z dědictví byl také králem Dánska, a tak není pochyb, že po roce 1015 byl nejmocnějším a nejbohatším mužem severu.²⁵⁴ Knút se však se svojí dosavadní mocí nehodlal spokojit a vynesl svůj nárok na Norsko. Z Anglie se proto za králem Olafem vypravili poslové s výzvou, aby od krále Knúta přijal Norsko v léno.²⁵⁵ Ambiciózní Olaf však jeho výzvu odmítl a záhy vyslal své posly za Anundem Jakobem ve snaze získat ho v případném sporu na svoji stranu. Na švédského krále apeloval taktéž Knút, ale Anund Jakob se i vlivem příbuzenských vztahů přidal na stranu Norů.²⁵⁶ Poté, co bylo spojení mezi Nory a Švédy definitivní a měli ověřené zprávy o Knútově pobytu v Anglii, rozhodli se pro společný vojenský vpád do dánského království, ve kterém plenili. Knút si toto jejich počínání pochopitelně nenechal líbit a přispěchal do svého království, aby se jim postavil. Se spojeneckými vojsky se střetl na řece Helgea roku 1026, kde se opět prokázal Olafův důvtip. Při pramenu řeky nechal postavit hráz a vykopat jámy. Poté, co Knút zakotvil na řece a vyčkával rána, nechal Olaf hráz strhnout. Na Knútovo zakotvené loďstvo se snesla prudká vlna nesoucí kmeny stromů, díky čemuž utrpěl citelné ztráty.²⁵⁷

Knút však na sebe s odpovědí nenechal dlouho čekat. Roku 1028 podnikl s velkou flotilou cestu do Norska, kde se těšil již značné podpoře Olafových odpůrců, neboť mnozí z těch, kteří se dostali s Olafem do sporů a rozhodli se opustit zemi, hledali útočiště zpravidla na anglickém dvoře krále Knúta. V Norsku Knút postupoval zemí a svolával sněmy, na nichž byl prohlašován norským králem. Nakonec byl v Trondheimu přijat zástupci osmi krajů za krále celého Norska.²⁵⁸ Poté se však vrátil do Anglie, neboť sliby věrnosti nechtěl pro sebe, ale pro Hákona, jemuž hodlal vládu nad Norskem přenechat.²⁵⁹

Hlavním aspektem vlády, kterým se Václav i Olaf prezentují, je však christianizační politika. Václav již na počátku své vlády nechal přenést ostatky své báby svatě Ludmily do Prahy. Při této příležitosti započala výstavba baziliky sv. Víta v areálu Pražského hradu. S žádostí o vysvěcení baziliky sv. Víta a pokyny pro řádný křesťanský

²⁵³ MORGAN, Kenneth O. *Dějiny Británie*, str. 47.

²⁵⁴ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 76.

²⁵⁵ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 76.

²⁵⁶ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 167-168.

²⁵⁷ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 206-209.

²⁵⁸ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 78.

²⁵⁹ Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, str. 151.

pohřeb vyslal posly za řezenským biskupem Tutonem.²⁶⁰ Dále je pak Václav v legendách, celkem logicky, popisován především jako křesťan, než-li vladař. Jsou vyzdvihovány jeho křesťanské ctnosti, především pak starost o chudé a potřebné, přijímání a podpora kněží, kleriků a mnichů. Taktéž se měl aktivně podílet na výrobě hostií a práci na vinicích.²⁶¹ Do Čech se v době Václavovy vlády snad navrátil i Drahomírou vyhnaný kněz Pavel, který měl být činný jako archipresbyter v Praze.²⁶²

Na rozdíl od přemyslovského knížectví, ve kterém se s výjimkou období nadvlády Drahomíry začala zakořeňovat křesťanská víra, situace v Norsku byla pro christianizační politiku náročnější. Zatím žádnému panovníkovi se tam nepodařilo položit pevné základy nové víry. Největší christianizační zásluhy do doby Olafa II. Haraldssona lze celkem bezesporu připsat Olafu Trygvassonovi, jak ve své kronice podotýká i mnich Theodoricus Monachus, který Olafa Haraldssona označuje za jakéhosi jeho pokračovatele.²⁶³ Ze své kořistnické výpravy, konkrétně z Anglie, ze které se navrátil roku 1015, s sebou přivezl několik kleriků. Mezi nimi byl i jistý misijní biskup Grímkel.²⁶⁴ Dle kroniky Adama Brémského navázal Olaf dobré styky s hambursko-brémským arcibiskupstvím, které požádal o vyslání misionářů do jeho země. Jmenovitě by to měl být misionář Siegfried, Rudolf a Bernhard.²⁶⁵ Olaf v rámci evangelizační politiky putuje zemí a svolává sněmy, na kterých přivádí sedláky k víře. Ne vždy však o to lid má zájem, a tak se Olafovo počínání mnohdy neobejde bez násilí či jinak vyvíjeného nátlaku. V přímořských oblastech byl lid, dle Snorriho vyprávění, křesťanství otevřenější, neboť s ním byl již blíže seznámen prostřednictvím kupců a jiných mořeplavců. Oproti tomu v severních lesnatých oblastech bylo v lidu stále pevně zakořeněno pohanství, a Olaf musel mnohdy demonstrovat sílu „jeho“ Boha. Na rozdíl od českého knížete se však Olaf nepokoušel prosadit křesťanství a jeho zákony pouze ve svém království, ale o jeho upevnění se prosazoval také na Islandu, Orknejích, Shetlandských, Faerských a Ovčích ostrovech. Zmíňme alespoň okrajově jeho počínání na Islandu. Prostřednictvím vyslanců se zajímal o křesťanské poměry, díky čemuž získal informaci, „že se tam sice vyznává křesťanství, ale zákonem je ještě dovoleno jíst koňské maso a pohazovat děti, jako činí pohané, a ještě

²⁶⁰ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 57.

²⁶¹ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 59–61.

²⁶² TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 378.

²⁶³ Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, str. 150.

²⁶⁴ ADAM VON BREMEN. *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*, str. 215.

²⁶⁵ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 144.

jiné věci, které jsou proti křesťanské víře. tam že tom, o přesvědčil tak se král Norský ²⁶⁶“ křesťanské zákony nejsou dodržovány takovou měrou, jakou by se slušelo, a proto prosil Hjatliho Skeggjasona a Skaptiho, aby se postarali o vymýcení všeho rozporujícího s křesťanskou vírou.²⁶⁷ V rámci Islandu se nezajímal však pouze o tamější víru, ale taktéž na Islanděany apeloval, aby ho přijali za svého svrchovaného krále. Nestalo se tomu tak, a jak zmiňuje V. P. Polách, také kvůli jeho mocenskými úmyslům dávali islandští autoři ság, kteří však psali s výrazným časovým odstupem, přednost Olavu Tryggvasonovi, jemuž taktéž chtěli přisoudit christianizaci Islandu a učinit z něj svého patrona.²⁶⁸

2.1.5 Okolnosti vedoucí k mučednické smrti

Z dosavadního nástinu je zřejmé, alespoň jak hovoří legendy, že oba panovníci byly takřka ideálními. Zájemem obou zmiňovaných byl především mír v jejich zemi, křesťanská disciplinovanost a dodržování zákonem daných norem. Ve svatováclavských legendách je tak zpravidla vyobrazován Václav, který dokonce měl vladařské povinnosti vykonávat pouze z donucení, neboť jak uvádí Kristiánova legenda, zvažoval vzdání se světské moci ve prospěch mladšího bratra Boleslava, aby se mohl vydat na cestu řeholního života, kterou chtěl zahájit cestou do Říma.²⁶⁹ Tento jeho plán však nestihl uskutečnit, a to i vzhledem k povinnostem, které s sebou neslo zakládání baziliky sv. Víta, ale také kvůli nové vlně sporů, jež ve výsledku vedly až k Václavově smrti. Tyto spory měly být vyvolány Václavovou zahraniční politikou, konkrétně vyplácením pravidelné daně za mír. Tento mír ve Václavově politice znamenal způsob smíření s Jindřichem I. Ptáčníkem a navození vzájemných přátelských vztahů, založených na křesťanské bázi. Jasným dokladem je údajná ramenní kost sv. Víta, kterou Václav dostal od saského krále darem jako relikvii. Legendy, vznikající v řeholním prostředí, pak o Jindřichu zpravidla hovoří jako o ustavičném příteli Václavově.²⁷⁰ Tribut v mnoha lidech vyvolával ale také značnou nevoli, a tak proti Václavovi vznikala v českém knížectví opozice.

V obdobné situaci se taktéž nacházel Olaf. Ten poté, co Knút Veliký podnikl cestu do Norska, opustil zemi a přes Švédsko se odebral do exilu na Kyjevskou Rus, kde byl vřele přijat na dvoře knížete Jaroslava a jeho ženy Ingigerd.²⁷¹ Společně s ním byl na Rusi

²⁶⁶ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 55-56.

²⁶⁷ Skapti je Snorrim rovněž označován jako zákonopravce.

²⁶⁸ POLÁCH, Vladimír. *Historie o starých norských kráľích: středověké Norsko a Skandinávie v kronice mnicha Theodorika*. České Budějovice: Veduta, 2014. ISBN 978-80-86829-96-8, str. 86.

²⁶⁹ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svatě Ludmily*, str. 67

²⁷⁰ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svatě Ludmily*, str. 71

²⁷¹ The Passion and miracles of the blessed Óláfr [online], str. 30

také jeho nemanželský syn Magnús.²⁷² Toho měl zplodit s jakousi Alfildou, anglickou otrokyní jeho manželky Ástríd.²⁷³ Oproti tomu ve Švédsku, u Anunda Jakoba, zůstala Ástríd i s dcerou Ulfildou.²⁷⁴

Když se zaměříme na Olafova syna Magnúse, který se po smrti Knúta Velikého stal norským králem, vyvstane otázka, zda-li i Václav zplodil nějaké potomky. Otázka je to komplikovaná, a i v tomto případě budeme muset vycházet primárně z informací, které nám poskytují legendy. Český kníže je v hagiografických textech zpravidla líčen jako zdrženlivý muž vyhýbající se styku s ženami, z čehož se zdá být jako pravděpodobné, že zemřel bezdětný. Jeho postoj potvrzuje i *Druhá staroslověnská legenda*, která ale také uvádí, že „*Byl totiž kdysi od svého bratra a svých zemanů pro zrození synů přinucen obcovat s ženou a zplodil s ní syna jménem Zbraslav.*“²⁷⁵ Jeví se tedy nakonec jako možné, že i Václav mohl být otcem, avšak žádná z legend Zbraslavův další osud nezmiňuje. Existenci potenciálního Václavova syna tedy nelze s jistotou potvrdit, ale ani vyvrátit. Jisté pouze je, že se jeho syn nestal českým knížetem.

Olaf, poté co dorazil na Jaroslavův dvůr, si nebyl vědom toho, jak si bude nadále počínat. Dle Snorriho měl zvažovat cestu do Jeruzaléma či dokonce vstup do kláštera. Samotný kníže Jaroslav mu taktéž nabízel vládu nad bulharským královstvím, v té době ještě pohanským.²⁷⁶ Olafův pobyt na Kyjevské Rusi je však zásadní pro utvoření celistvého obrazu o norském králi jakožto světci. Snorri poznamenává, „*že byl sice po celý svůj život pokorný a zbožný, ale když upozoroval, že je jeho moc menší, kdežto moc protivníků roste, obrátil všechnu mysl k Bohu.*“²⁷⁷ Tato událost představuje zlom i co se charakteru Snorriho ságy týče, neboť doposud Olafa popisovala především jako válečníka a vladaře, zatímco od vyhnanství na Kyjevské Rusi norského krále líčí spíše jako služebníka Božího, doslovně řídícího se desaterem. Právě jeho křesťanskou poctivost a zodpovědnost v dodržování desatera dokládá na ctění neděle jakožto svátku.²⁷⁸ Nezaobírá se však pouze Olafovou zbožností, ale také Boží přízní, které se Olafovi dostává. Tento jev je ve Snorriho vyprávění patrný již v Dánsku, kdy dokáže vyléčit jednoho svého muže, postihnutého nemocí, a to pouhým přiložením rukou a odříkáním modliteb.²⁷⁹ Takřka

²⁷² Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, str. 151.

²⁷³ Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, str. 151.

²⁷⁴ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 239.

²⁷⁵ Kniha o rodu a o utrpení svatého knížete Václava, str. 191.

²⁷⁶ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 78.

²⁷⁷ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 239.

²⁷⁸ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 249.

²⁷⁹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 213.

stejný zázrak Olaf vykoná i na Rusi, když vyléčí chlapce s nádorem na krku. Podaří se mu tak učinit dotekem, modlitbou a chlebem.²⁸⁰

Pro Olafovy další životní cesty, ve výsledku vedoucí k mučednické smrti, měl být nejzásadnějším impulsem sen, který se mu údajně jedné noci zdál. V tomto snu k němu přistoupil velký a vznešený muž, připomínající Olafa Tryggvasona, jež mu vyčítal jeho nerozhodnost a i pouhé pomyslení na zřeknutí se království, jímž ho obdařil Bůh. Dále ho vyzýval k návratu do domoviny a opětovnému získání vlády, neboť i kdyby se mu to nepodařilo, dostalo by se mu alespoň čestné smrti v boji.²⁸¹ Olaf, vnímající sen za znamení, se pevně rozhodl pro svůj návrat do Norska. Své rozhodnutí přednesl Jaroslavu i Ingigerd. Ti, když viděli, že mu jeho plán nerozmluví, nabídli mu svojí veškerou podporu, ba navíc přijali jeho syna Magnúse do opatrovnictví.²⁸²

Olaf se tedy definitivně rozhodl pro svůj návrat do norského království, ve kterém byl však považován za psance. Knútovi se podařilo získat sliby věrnosti od nejvýznamnějších norských mužů, ba dokonce se mu někteří zavázali, že v případě Olafova návratu proti rozpoutají němu vzpouru. Věrnost mužů si Knút zajišťoval cennými dary. Jak již bylo zmíněno, vládou v zemi chtěl Knút pověřit syna Hákona, a skutečně tak i učinil. Avšak ten se z vlády netěšil dlouho, neboť jej postihla smrt nedaleko Orkneji. Měl ho snad strhnout vír.²⁸³ Olaf si byl díky svým věrným přátelům této skutečnosti vědom, a právě i skutečnost, že je země bez vládce, ho jistě v rozhodnutí o svém návratu utvrdila.

V podobně nesnadné situaci se nacházelo i Václavovo knížectví. Jak již bylo zmíněno, proti Václavu, respektive jeho vladařským ideálům, vznikala opozice. V jejím čele měl stát jeho bratr Boleslav, jak dosvědčuje i *Druhá staroslověnská legenda*: „*Tehdy bratr jeho Boleslav, věkem mladší, protivný pro zvrácenost svého ducha a výstřednost svých činů, ponoukán ďábelským návodem a zlobným hněvem krutě zaujat proti muži božímu, dychtiv zmocnit se království bratrskou rukou, chtěl s bezbožnými ďábelskými muži zahubit jej násilnou smrtí.*“²⁸⁴ Spiklenecké snahy nakonec vyústily v pozvání knížete Václava do Staré Boleslavi, kde Boleslav pořádal hostinu „*ku příležitosti svátku*

²⁸⁰ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 248-49.

²⁸¹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 247-248.

²⁸² Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, str. 154.

²⁸³ Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, str. 151.

²⁸⁴ Kniha o rodu a o utrpení svatého knížete Václava, str. 191.

blahoslavených mučedníků Kosmy a Damiána.“²⁸⁵ Jeho bratr Václav pozvání přijal a vydal se na cestu, „chráněn jsa zbraní víry.“²⁸⁶

Olaf putoval přes Švédsko do Norska. Cestou se k němu přidávali mužové, kteří ho chtěli podpořit v jeho věci. Poté, co přišel ke švédské hranici s Norskem, připojilo se k němu početné vojsko tvořené jeho podporovateli z norské země. Tuto část vojska měl naproti Olafovi vést Harald Sigurdsson, Olafův nevlastní bratr.²⁸⁷ Je nutné zmínit, že se Olafovi dostávalo podpory také od četného množství pohanů. Na ně apeloval v otázce přijetí víry, a pokud tak neučinili, nestál o jejich pomoc. Tímto svým počínáním přišel o citelnou část vojska, ale mnohé také dokázal přivést k víře. Ze Snorrim uvedených pokřesťanštěných pohanů zmiňme Gaukatóriho a Afrafastiho, původem obávané lapky.²⁸⁸ Právě tito dva společně se svými muži měli v rozhodující bitvě stanout v první linii, bráníc Olafovu korouhev.²⁸⁹

Je tedy patrné, že k mučednické smrti krále Olafa II. Haraldssona a českého knížete Václava vedly především vnitropolitické spory. Václav, dle legend měl již při bratrově pozvání do Boleslavi tušit zradu, avšak i přesto se rozhodl cestu vykonat. Olaf si byl zase vědom toho, že se jeho návrat do země neobejde bez válečného střetnutí. Oba měli však společné, že oporu pro svá rozhodnutí spatřovali ve víře.

2.1.6 Smrt

Kníže Václav se skutečně dostavil na pozvání svého bratra do Staré Boleslavi. Tam se zúčastnili mše, po které se odebrali na hostinu. Dle Kristiána se již na této hostině měli vyskytovat „zlosyni“ se skrytými zbraněmi „... *a stále na útok pomýšlejíce, třikrát postavili a třikrát zase usedli, poněvadž Bůh jim svou mocí zabránil ten čin vykonati, snad proto, že si přál, posvětit ztřešší den, na nějž dosud nepřipadal žádný svátek.* [sic!]“²⁹⁰ Během hostiny českého knížete jeho přítel opětovně varoval, aby odjel, neboť na něj jistě čeká smrt, avšak Václav neuposlechl a ještě před svým odchodem z hostiny pronesl přípitek s prosbou o modlitbu k archandělu Michaelovi.²⁹¹ Dne 28. září se Václav vydal k jitřní modlitbě. Před chrámem na českého knížete již čekali spiklenci, mezi nimiž byl i Boleslav. Jak uvádí Kristián, kněz měl zamknout dveře chrámu, aby zabránil případnému

²⁸⁵ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 71.

²⁸⁶ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 71.

²⁸⁷ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 252.

²⁸⁸ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 254-255.

²⁸⁹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 267.

²⁹⁰ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 71–73.

²⁹¹ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 73.

krveprolití na vysvěcené půdě.²⁹² Samotný průběh vraždy je líčen různě, avšak s obdobnou hlavní dějovou linií. Podle té se měl Václav snad přivítat se svým bratrem, poté co jej spatřil. Boleslav jej dle legend však přivítal vytaseným mečem a slovy: „*Včera ovšem, jak chvíle žádala, jsem tě pohostil, nyní však takto bratr bratru poslouží*. Poté²⁹³ “ svého bratra dvakrát udeřil mečem, avšak ani jeden z úderů nezanechal na Václavově těle stopy. První krev se objevila na Václavově dlani poté, co za čepel držel Boleslavův meč, přičemž k němu hovořil. Boleslav však od svého úmyslu nepolevil, a tak svolal své stoupence, kteří Václava pomocí mečů a kopí ubili. Dle *První staroslověnské legendy* byl mezi jeho vrahy jakýsi Tuža, Tira, Česta a Hněvsa.²⁹⁴

Václavovu mučednickou smrt lze tedy poměrně jasně přisoudit spikleneckým silám a průběh jeho vraždy přirovnat až k jakémusi atentátu, jakožto výsledek patrně náboženských a politických rozepří.²⁹⁵ V okolnostech smrti Olafa II. Haraladssona hrají taktéž významnou roli spiklenci, nebo spíše odpůrci Olafova vladařského počínání, kterých si za dobu své vlády utvořil nemalé množství, jak již bylo nastíněno. Nejednalo se však o žádný zákeřný čin, ale o poměrně běžnou bitvu, byť na obou stranách početně nadprůměrnou, jež měla definitivně rozhodnout o vládě v zemi. K této bitvě došlo nedaleko Stiklestadu. Václav, měl dle legend smrt očekávat, zatímco Olaf ji snad také tušil, ale rozhodně nešel na dobrovolnou smrt, jak je popsáno v *Sáze o svatém Olavu*. Svým stoupencům sliboval kořist dle zásluh v případě přátelství, věčný život po jeho boku v případě prohry. Dokonce měl také schovat několik marek stříbra pro případ prohry. Jednoho ze svých mužů pověřil, aby po bitvě tyto peníze rozdal mezi kostely, kněží a potřebné, a tak vykoupil duše těch, co bojovali na straně Knúta a v bitvě zemřeli, „*neboť nebyl nepamětliv příkazu svého Pána: Milujte své nepřátele a žehnejte těm, kteří vás nenávidí*.“²⁹⁶ Z jeho počínání je patrné, že do bitvy měl jít především jako křesťan, nárokuje si zemi, jež předtím získal z vůle Boží, a to i přesto, že jeho protivníci již byli taktéž minimálně z velké části křesťany. Bezprostředně před bitvou, již poté, co byly obě armády sešikovány, zdál se Olafovi sen, v němž krácel po žebříku do nebes.²⁹⁷ Tento sen byl tedy dozajista vyobrazením Olafovy smrti a vyskytuje se také v kronice mnicha

²⁹² KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 75–77.

²⁹³ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 79.

²⁹⁴ První staroslověnská legenda, str. 56.

²⁹⁵ KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů: Seven Přemyslid cults*, str. 126.

²⁹⁶ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 261.

²⁹⁷ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 266.

Theodorica i Adama Brémského.²⁹⁸ Průběh samotné bitvy lze jen stěží popsat. Snorri Sturluson ji poměrně barvitě líčí, avšak není zřejmé, odkud by informace o bitvě mohl získat, jak ve své práci konstatuje V. P. Polách. Ten taktéž poukazuje na fakt, že dle Snorriho líčení si v bitvě Olaf počínal jako vojevůdce a bojovník, a o poznání méně jako mučedník, neboť se schovával za štítovou hradbou.²⁹⁹ Na rozdíl od Snorriho barvitého líčení je ve své kronice Theodoricus Monachus v popisu posledních okamžiků na slovo skoupý a jeho pád poznamenává slovy: „... *Brzy poté přišlo zabití krále a říká se, že utržil veliké rány. Či paže na něj zaútočila a zda utržil jednu nebo vícero ran, říkají různí lidé různě, a nechceme nic nerozvázně potvrdovat ani úslušnými lžemi laskat uši ostatních* [sic!].³⁰⁰ Ze Snorriho líčení však zmiňme alespoň to, že mužem, který měl Olafu uštedřit smrtící zranění, konkrétně jej měl mečem seknout do levé strany krku, měl být jakýsi Kálf.³⁰¹ Z celkového popisu průběhu bitvy by z toho vycházel Kálf Árnason.

Václavova smrt se datuje ke dni 28. září 935.³⁰² Olaf zemřel 29. července 1030.³⁰³

2.1.7 Přenesení ostatků, posmrtné zázraky a další

Smrt knížete Václava znamenala pro přemyslovské knížectví změnu poměrů spjatých s nástupem vlády jeho bratra Boleslava. Spiklenci, jež se zasloužili o smrt Václava, svoji pozornost následně obrátili na jeho nejbližší a nejvěrnější přátele, z nichž mnohé s celými rodinami pobili.³⁰⁴ Rovněž všichni Václavem přivedení klerici do Prahy byli vyhnáni.³⁰⁵ V Norsku zůstala dánská nadvláda nepozměněna, nebo alespoň se nejednalo o změnu v první chvíli patrnou. Po smrti krále Olafa II. Haraldssona se začala projevovat nestálost Knúta Velikého v jeho slibech. Konkrétně nebyl schopný svým vazalům svěřit takovou moc a pozemky, jaké jim dříve nasliboval. Tím spíš se Norům nelíbila dánská nadvláda poté, co se v jejich zemi vlády ujal Knútův syn Svein, vládnoucí společně se svou matkou Álfifou.³⁰⁶

²⁹⁸ ADAM VON BREMEN. *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*, str. 119.

²⁹⁹ POLÁCH, Vladimír. *Historie o starých norských kráľích: středověké Norsko a Skandinávie v kronice mnicha Theodorika*, str. 159.

³⁰⁰ Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, str. 158-159.

³⁰¹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 278.

³⁰² KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů: Seven Přemyslid cults*, str. 126.

³⁰³ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 79.

³⁰⁴ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svatě Ludmily*, str. 83.

³⁰⁵ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svatě Ludmily*, str. 83.

³⁰⁶ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 287-289.

Oba mrtví panovníci však ani po smrti nepřestali své země ovlivňovat. V předchozích kapitolách již byla řeč o zázracích, jež vykonali za svůj život, ale činům dokazujících svatost obou mužů ještě nebyl konec.

Začneme-li Václavem, prvním projevem jeho svatosti byla opakovaně se objevující krev na místě jeho vraždy. Jak uvádí Kristián, snažili se krev umýt po tři dny, avšak když se pokaždé znovu objevila, od snažení upustili.³⁰⁷ Z prvních posmrtných svatých činů Olafových, pomineme-li zatažená nebesa během bitvy,³⁰⁸ zmiňuje Snorri stav jeho těla a celkové vzezření poté, co byl po skončené bitvě nalezen na bitevním poli. Jeho tělo měl nalézt Tóri Hund, bojující v řadách vojska Knúta Velikého. Když tělo otočil a mrtvému králi očistil obličej, spatřil růžovou tvář, jasnější než za života, jež vypadala, že spí. Avšak není to jediná zázračná věc. Když Tóri se svojí poraněnou rukou sáhl Olafovy na ránu, ruka se mu vyléčila.³⁰⁹

Tóri Hund zanechal Olafovo tělo přikryté na bitevním poli. Odtud jej měl odnést až jakýsi Torgils Hálmuson společně se synem Grímem. Ti tělo přenesli na svůj dvůr, kde jej schovali v odlehlé chýši. Právě v tom stavení pak v noci hledal nocleh slepý muž. Ten rukama ohmatával místo, na němž Torgils s Grímem umyli Olafovo tělo. Poté mu měla do očí spadnout čapka, a jak si ji slepec narovnával, vlhkými prsty si přešel po očích a náhle opět viděl.³¹⁰ O těchto událostech se začalo mezi lidmi rychle mluvit, a tak Torgils s Grímem královo tělo raději ukryli na louce, neboť věděli, že ho hledají i jeho nepřátelé a nechtěli tak, aby bylo případně u nich nalezeno. Jak dále Snorri vypráví, noc co noc měl Torgils se svým synem spatřovat světlo nad místem, kde Olafa po bitvě našli, ale také nad místem na louce, kde byl zrovna ukrytý.³¹¹ Následně se s Olafovým tělem oba muži vydali na cestu a pohřbili jej do písku nedaleko Saurhlíd.³¹²

Dalo by se říct, že Olafovo tělo na sebe světlem upozorňovalo. Obdobně na sebe upozornily i Václavovy ostatky, jak popisuje i Kristián. Český kníže Václav byl pohřben v kostele sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi, kde jeho ostatky dlely tři roky. Po třech letech se kníže začal zjevovat některým klerikům, jež vybízel, aby ho znovu pochovali v bazilice sv. Víta na Pražském hradě.³¹³ „Bylo to oznámeno onomu bratrovrahu, a poněvadž se skrýval pod pláštěm vojína křesťanského, nemohl odolati

³⁰⁷ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 83.

³⁰⁸ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 283-284.

³⁰⁹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 279.

³¹⁰ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 236.

³¹¹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 286.

³¹² STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 287.

³¹³ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 85.

*zázraku božímu a počal se rozpomínati, třebas pozdě na svůj hřích.*³¹⁴ Boleslav I. tak přikázal, aby bylo tělo jeho bratra vyzvednuto a přeneseno do Prahy. Jím pověření mužové vyzvedli rakev a pod hrozbou usmrcení mečem se vydali na cestu do Prahy, jež museli stihnout do úsvitu.³¹⁵ Cestou je provázely komplikace, kterými byl rozvodněný potok nebo poničený most, ale s nimi se dokázali vypořádat pomocí modliteb, což opět jistě dokazuje Václavovu svatost a Boží záměr, dle kterého se mělo Václavu dostat věčného odpočinku právě v jím budované bazilice. Poté, co se mužům podařilo Václava donést na Boleslavem určené místo, otevřeli rakev. V ní spatřili neporušené tělo, ba dokonce se zahojenými ranami s výjimkou té, jež světci uštědřil Boleslav.³¹⁶

Z Kristiánova líčení přenesení Václavových ostatků je patrné, jakou změnou ve vztahu ke svému bratru Boleslav dospěl. Změna názoru širší společnosti nastala také v Norsku, kde se začalo proslýchat o Olafových zázracích. Snorri ve své sáze popisuje přední muže, mezi nimiž byl například Tóri Hund i či Kálf Árnason, oba větší měrou odpovědní za královu smrt. Právě i oni si měli začít vyčítat své činy a o Olafu II. Haraldssonovi jako jedni z prvních hovořili jako o svatém muži. Lid nechal poslat pro biskupa Grímkela, jehož do Norska s sebou z Anglie přivezl král Olaf. Ten se od doby Olafova exilu v Kyjevské Rusi vyskytoval v Horní zemi. Přizvali jej zpět do Trondheimu a Torgils s Grímem mu poskytli svědectví o zázracích a místu Olafova pohřbení. Grímkel se souhlasem Sveina a Álfify nechal Olafovo tělo vyjmout ze země, aby mohlo být řádně pohřbeno v kostele sv. Klimenta. Poté, co otevřeli rakev, linula se z ní drahá vůně a královo tělo v ní dlelo v takovém stavu, s výjimkou jediné změny, jako by právě ulehl. Tou změnou byly královy vlasy a vousy, jež byly mnohem delší, než se kterými šel do bitvy u Stiklerstadu.³¹⁷ Královna Álfifa však byla skeptická a odmítala stav Olafova těla přijmout za zázrak, potažmo Olafa za světce. Poručila, aby Olafovy vlasy byly podrobeny ohni, a pokud i po ohni budou nedotčeny, přijme ho za svatého muže.³¹⁸ Biskup Grímkel tedy požehnal kadidelnici, vložil do ní vlasy a kadidlo. Když veškeré kadidlo shořelo, vyndal neporušené vlasy.³¹⁹ Álfifa namítala, že by vlasy určitě shořely, kdyby bývala nedostala kaditelnice požehnání, avšak zarazil jí Einar Tambarskelfi, jeden z Olafových

³¹⁴ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 85.

³¹⁵ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 85–87.

³¹⁶ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 89.

³¹⁷ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 290-291.

³¹⁸ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 291.

³¹⁹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 291.

dřívějších nepřátel. Biskup pak za souhlasu krále a lidu Olafa II. Haraldssona prohlásil za svatého.

K osobám svatého Václava a svatého Olafa se váží další příběhy o jejich zázracích. Modlitby ke svatému Olafu navracely lidem zdraví či obdarovávaly ochranou.³²⁰ Na místě Olafova původního hrobu nedaleko Saurhlídu měl zase vytrysknout léčivý pramen.³²¹ Mnohé modlitby taktéž vyslyšel Václav, především pak modlitby v žaláři držených odsouzených.³²² Mnohým z nich modlitby údajně zajistily uvolnění okovů a svobodu. Spravedlivými, potažmo mírnými tresty a dokonce i bořením šibenic se Václav měl prezentovat již v době svého pozemského panování, a proto není divu, že i v posmrtném životě se zabírali problémy souzených a trestaných.

³²⁰ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 289.

³²¹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 292.

³²² KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 99.

2.2 Svatá Ludmila a svatá Ingigerd

Následující komparace je věnována dvěma svatým ženám, konkrétně svaté Ludmile a švédské svaté Ingigerd. Je záhodno zmínit, proč byla v rámci této práce zvolena pro tuto komparaci k Ludmile právě Ingigerd. Důvodů bylo hned několik. Jedním z hlavních je fakt, že jak Ludmila, tak právě Ingigerd má příbuzenský vztah ke světcí z předešlé komparace. Na tomto jevu lze pak alespoň částečně prezentovat propletenost vztahů mezi jednotlivými územními celky tehdejší Skandinávie. Jinou variantou pro tuto komparaci by mohla být svatá Sunniva, původem irská princezna, jež svůj mučednický život završila na ostrově Selje ve Vestlandu.³²³ Právě kvůli skandinávskému původu byla Ingigerd upřednostněna před Sunnivou, neboť právě původ je jedním z hlavních aspektů výběru světců pro tuto práci, s výjimkou světců misijních. Dalším, za účelem této práce však okrajovým impulsem pro zvolení právě svaté Ingigerd je skutečnost, že její kult byl zpravidla vždy uctívánější na Kyjevské Rusi a dalších z ní etablovaných státních útvarů, než-li ve Švédsku samotném. Tento jev je pro tuto komparaci příhodný, neboť ta zahrnuje v rámci popisu života svaté Ludmily taktéž nástin života jiného českého světce, a to svatého Ivana. Ten je do této komparace zahrnut vzhledem k tezi, že právě on měl, nebo alespoň mohl, ovlivňovat křesťanský život svaté Ludmily, potažmo i výchovu svatého Václava. A právě jeho kult se obdobně jako kult svaté Ingigerd výrazněji uctíval právě na Kyjevské Rusi, než-li v českých zemích.

³²³ HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elisabeth. *Dějiny Norska*, str. 46.

2.2.1 Život svaté Ludmily a svaté Ingigerd

Na začátku komparace samotné je jistě opět vhodné zmínit původ svaté Ludmily i svaté Ingigerd a také okolnosti jejich narození. V případě obou zmiňovaných světic je faktická podloženost jejich narození dosti problematická, neboť dobové prameny hovoří nejasně či úplně mlčí. V případě Ludmily se budeme muset opět spokojit s tezí Dušana Třeštíka, který analýzou a rozbořením svatoludmilských legend uvádí rok 860 jako pravděpodobný rok jejího narození.³²⁴ Není ani zcela jisté, kdo byl jejím otcem, respektive jakého původu její otec byl. Nejpravděpodobněji jím byl jakýsi Slavibor, jehož jméno zmiňuje jak *Kristiánova legenda*, tak *Utrpení mučednice Ludmily* (*Fuit in provincia Boemorum*). Kristián pak uvádí, že Slavibor byl pšovským vévodou, což nevyvrací ani *Utrpení mučednice Ludmily*. Ovšem *Proložní legenda* o svaté Ludmile jejího otce zmiňuje jako srbského knížete.³²⁵

V případě Ingigerdiných předků je již možné nalézt četnější informace, neboť pochází ze švédského královského rodu. Právě vzhledem k rodovému postavení, a především zásluhám jejich předků je záhodno zmínit již její prarodiče. Těmi byli Erik Vítězný a jeho žena Sigrid Storråda. Přihlédneme-li k faktu, že právě Sigrid měla stát za smrtí Haralda Grenskeho, otce svatého Olafa, lze na tomto příkladu demonstrovat vzájemnou provázanost jednotlivých zemí tehdejší Skandinávie. V případě jejího děda Erika je pak jistě vhodné zmínit, že právě on byl pravděpodobně prvním králem všech Švédů. Poté, co Erik zemřel, vlády se ujal jeho syn a Ingigerdin otec, Olof, jež je posmrtně označován jako Skötkonung.³²⁶ Na královský trůn usedl snad v roce 995.³²⁷ Jedná se o prvního doloženého krále všech Švédů a zároveň prvního švédského křesťanského panovníka, který se mimo jiné dokázal úspěšně vzpírat proti hrozící dánské svrchovanosti.³²⁸ Avšak coby panovník se nijak aktivně nepodílel na šíření křesťanské víry, s výjimkou spolupráce s misijními biskupy, jakými byl třeba svatý Sigfrid, nebo alespoň o tom nejsou zprávy.³²⁹ Pravděpodobně po pěti letech vlády, tedy kolem roku

³²⁴ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 206.

³²⁵ Proložní legenda o sv. Ludmile. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 217. ISBN: 33-248-69, str. 217.

³²⁶ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century*. Sigtuna: Tryckeri, 2005. ISBN 91975643-2-X, str. 7. Dostupné z: https://www.academia.edu/2257478/Viking_Princess_Christian_Saint_Ingegerd_a_woman_in_the_11_th_century [k 4. 6. 2021].

³²⁷ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 83.

³²⁸ SAWYER, Birgit, SAWYER Peter. *Medieval Scandinavia from Conversion to Reformation ca 800-1500*, str. 79-80.

³²⁹ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 194.

1000, se Olofovi a jeho ženě měla narodit dcera Ingigerd.³³⁰ Její matkou byla Estrid Obodritská, původem ze slovanského území v Meklenbursku.

Zaměříme-li se na dětství a útlý věk obou světic, nezjistíme mnoho konkrétních informací. Lze snad předpokládat, že obě byly dobře zabezpečeny a vyrůstaly v dostatku. Život svaté Ludmily před sňatkem s Bořivojem je legendami výrazně opomíjen. Prostřednictvím legendy *Utrpení mučednice Ludmily* se alespoň dozvídáme, že Ludmila vyrůstala v pohanském prostředí, přičemž sama „obětovala modlám a často velmi zaníceně se oddávala jejich uctívání.“³³¹ O této skutečnosti se zmiňuje rovněž *Kristiánova legenda*.³³² Dále se o situaci a společenském prostředí jejího dětství můžeme pouze domnívat. Lze snad předpokládat, že pokud její otec Slavibor skutečně náležel k národu Pšovů, byl dozajista vlivným mužem. Dle teze V. V. Tomka by se jeho vláda nemusela soustředit pouze na konkrétní Pšovskou čili Mělnickou župu, ale očekával by u něj vládu nad větším panstvím, v podobném rozsahu jako vládl například Slavník.³³³ Pravdivost této teze by ve výsledku mohla znamenat, že její otec a tím potažmo celý Ludmilin rod, mohl mít pro dění v rodících se přemyslovských Čechách významnou roli.

Ani o Ingigerdině dětství nejsou zcela jasné informace. Vzhledem k poměrům a zvyklostem tehdejšího švédského království vyvstává otázka, kde vlastně své dětství prožila? Tuto otázku lze uchopit ve dvou rovinách. Vzhledem k tomu, že ještě v letech Ingigerdina narození bylo běžnou praxí, aby královská rodina žila „putovným“ způsobem života bez stálého sídla.³³⁴ Mezníkem v tomto životním stylu mohlo být snad založení města Sigtuna, o které se zasloužil Ingigerdin děd Erik Vítězný, a to snad kolem roku 975.³³⁵ V průběhu let význam Sigtuny rostl, což lze demonstrovat i ražbou křesťanských mincí datovaných k roku 995.³³⁶ Právě vzhledem k těmto okolnostem lze očekávat, že pokud Ingigerd vyrůstala na stálém sídle a byla vychovávána svými rodiči, s největší pravděpodobností by tomu tak bylo právě v Sigtuně. V druhé rovině se však nabízí otázka, kde a kým byla Ingigerd fakticky vychovávána, neboť v tehdejších poměrech bylo

³³⁰ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 5.

³³¹ Utrpení mučednice Ludmily. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 215-216. ISBN: 33-248-69, str. 215.

³³² KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 27.

³³³ TOMEK, Václav Vladivoj. O starém rozdělení Čech na župy a pozdějším na kraje. *Časopis Musea království Českého*. 1859, roč. 33, č. 2, str. 167-197. ISSN 1210-9746, str. 185-186.

³³⁴ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 7.

³³⁵ SAWYER, Birgit, SAWYER Peter. *Medieval Scandinavia from Conversion to Reformation ca 800-1500*, str. 79.

³³⁶ BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*, str. 83.

naprosto běžným jevem, aby královská rodina dávala své děti na výchovu k příbuzenstvu. Doložit to můžeme na samotných Ingigerdiných sourozencích, a to jak vlastních, tak nevlastních, jejichž matkou byla Olofova konkubína Edla.³³⁷ Její bratr Jakob, pozdější král Anund Jakob, a nevlastní bratr Emund byli vychováváni slovanskou rodinou jejich matky Estrid.³³⁸ Ingigerdina nevlastní sestra Ástrid, budoucí manželka svatého Olafa, své dětství prožila v rodině västgötského náčelníka Egila.³³⁹ Oproti sourozencům však byla Ingigerd, jak se zdá, vychovávána svými vlastními rodiči, nebo alespoň nejsou pramenné zmínky o tom, že by tomu bylo jinak. Ohledně Ingigerdina vzdělávání a výchovy nejsou žádné jasné informace, proto lze pouze předpokládat, že se o její vzdělání, a to především ve víře, alespoň částečně zasloužili kněží a misionáři, kteří přicházeli na švédský královský dvůr.³⁴⁰

Když Ludmila dosáhla věku potřebného k sňatku, její otec jí provdal za českého knížete Bořivoje. Lze opět jen spekulovat nad konkrétním rokem, v kterém se tak událo. Dle studia a analýz pramenů k době nejstarších Přemyslovců Dušan Třeštík stanovuje rozmezí, ve kterém se Ludmila provdala za Bořivoje, mezi roky 872-875, přičemž sám se přiklání k variantě, že k tomu došlo nejpravděpodobněji v letech 874-875.³⁴¹

Nemáme-li další konkrétní informace o Ludmiliných osudech v období před sňatkem s Bořivojem, o Ingigerdině životě alespoň částečně hovoří ságy. Konkrétně *Sága o Yngvaru Cestovateli* vzpomíná na Ingigerdinu povahu a její postoj k otci. Dle všeho měla být Ingigerd milá a spravedlivá ve všech směrech, nebála se však v lecjaké záležitosti postavit proti názoru jejího otce. Ingigerdinu vzpurnost poté sága demonstruje na příběhu, ve kterém zachránila život jakémusi Eymundu, jenž byl královými muži bit poté, co je provokoval.³⁴² Ingigerd a Eymund byli dobrými přáteli, na čemž nic nezměnila ani tato událost, a poté, co se Ingigerd stala manželkou knížete Jaroslava, Eymund je na

³³⁷ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 7.

³³⁸ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 8.

³³⁹ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 8.

³⁴⁰ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 8.

³⁴¹ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 194.

³⁴² TUNSTALL, Peter. *The Saga of Yngvar Traveller*. 2005. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20110726051430/http://www.oe.eclipse.co.uk/nom/Yngvar.htm> [k 23. 4. 2021].

Kyjevské Rusi navštívil, kde v jejich službách, především v bojích proti Polákům, získal bohatství i jméno.³⁴³

Další událostí, ve které se Ingigerd dostala se svým otcem do rozepře, byly již v předchozí komparaci zmiňované zasnuby s norským králem Olafem II. Haraldssonem. Připomeňme, že sňatek norského krále se švédskou princeznou měl ukončit nepřátelství mezi Olafem a švédským králem Olofem Skötkonungem, které bylo mimo jiné zapříčiněno spory o hraniční území mezi oběma královstvími. Zásnuby pramenily především z iniciativy Olafova podkoního Björna a jejich švédského přítele Röngvalda. Těmto mužům se podařilo o celé situaci hovořit se samotnou Ingigerd, která se sňatkem souhlasila, i když věděla, že konečné rozhodnutí bude muset vyřknout její otec.³⁴⁴ Švédský král však sňatek odmítal, až nakonec byl na sněmu řečí Torgnýho, muže znalého práva, takřka přinucen souhlasit se zasnubami. Ingigerd se však i po zasnubách prezentovala vlastními názory a ambicemi, jež někdy mohly hraničit až s drzostí. Jako důkaz můžeme poukázat na příběh ze *Ságy o svatém Olavu*, ve kterém Snorri Sturluson líčí, kterak se Olof Skötkonung jednoho dne vrátil z lovu, chvástající se, že ulovil pět tetřevů, a že žádný král není v lovu úspěšnější. Jeho dcera však na jeho vychloubání měla reagovat poznámkou, kterak její budoucí manžel Olaf II. Haraldsson dokázal zajmout pět jarlů.³⁴⁵ Její slova Olofa rozhněvala natolik, že v afektu prohlásil, že jí provdá za muže, kterého si bude on vážit a kterého bude považovat za přítele.

Olof svá slova dodržel a poté, co k němu dorazili poslové novgorodského knížete Jaroslava z dynastie Rurikovců, neváhal a Ingigerd mu přislíbil.³⁴⁶ Tyto zasnuby již nic nepřekazilo a jeho dcera se skutečně provdala za Jaroslava. Svatba se měla uskutečnit snad v roce 1019.³⁴⁷ V téže roce se měl také norský král Olaf II. Haraldsson oženit s Olofovou druhou dcerou Ástríd, tudíž byl se svatou Ingigerd v příbuzenském vztahu.

Jak již byl zmíněn sňatek Ludmily a Bořivoje, je nutné zmínit, že krátce po něm oba manželé přijali křest. Ke křtu muselo dojít před narozením jejich prvorozeného syna Spytihněva, jež se narodil roku 875,³⁴⁸ neboť v době jeho narození již dle análů byli jeho rodiče pokřtěni. Dle těchto informací se mělo křtu Ludmile dostat někdy v jejich čtrnácti nebo patnácti letech. Takřka s jistotou můžeme konstatovat, že Ingigerd se křtu dostalo v

³⁴³ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 18.

³⁴⁴ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 81-84.

³⁴⁵ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 97-98.

³⁴⁶ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 100-106.

³⁴⁷ TĚRA, Michal. *Kyjevská Rus: dějiny - kultura - společnost*, str. 259.

³⁴⁸ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 194.

útlejším dětství, ale přesně jej datovat není možné. Švédská tradice datuje křest Ingigerd a jejího otce Olofa do roku 1008, kdy měl Olof Skötkonung svůj křesťanský život započít v Husaby poté, co obřad vykonal benediktýnský mnich Sigfrid³⁴⁹, jenž do Švédska přišel na misi z anglického Glastonbury.³⁵⁰ Dle legendy o *Svatém Sigfridu* by se tomu stalo v roce 1008. Na rozdíl od tradiční interpretace se historici domnívají, že oba zmiňovaní přijali křest ještě před rokem 1008. V publikaci *Medieval Scandinavia: From Conversion to Reformation, circa 800-1500* její autoři Birgit a Peter Sawyer argumentují tím, že již v roce 995 Sigtuna razí mince s křesťanskou ikonografií a je proto nepravděpodobné, že by Olof byl stále pohanem.³⁵¹ Jako jedno z vysvětlení tohoto jevu se však naskytá možnost, že vzhledem ke skutečnosti Olofa coby prvního krále všech Švédů, a tedy jeho legitimnímu zvolení všemi kmeny, i těmi vyloženě pohanskými, sehrál v jeho rozhodování velkou roli strach ze zprotivení se těmto kmenům, a tak s otevřenou konverzí ke křesťanské víře raději otálel. Rune Edberg pak křest Ingigerd datuje někdy po roce 1000, což by ve výsledku znamenalo, že se jí křtu mohlo dostat již po narození.³⁵² I když nejsme schopni stanovit přesný rok Ingigerdina křtu a prameny jej podložit, pro účel této práce je však dostačující skutečnost, že dle všeho se švédská princezna stala křesťankou do roku 1008, tedy pravděpodobně nejdéle ve svých osmi letech života. V porovnání s Ludmilou, která křest přijímá po sňatku, tedy ve věku, který lze považovat za dospělost. Dále můžeme předpokládat, že Ingigerd byla pokřtěna z popudu jejích rodičů, zatímco Ludmila křest přijala vědomě a sama se rozhodla vzdát pohanských zvyklostí. Není však zřejmé, zda k tomuto činu Ludmilu vedlo vlastní přesvědčení a vlastní zájem, nebo zda se tak rozhodla učinit z popudu či nátlaku svého manžela. Z informací, které lze čerpat prostřednictvím hagiografických pramenů pojednávajících o životě svatého Václava a svaté Ludmily, lze také získat představu o motivaci, která český knížecí pár vedla k přijetí nové víry. Dle všeho byl Bořivoj k nové víře přiveden během jeho návštěvy pokřesťanštěné Velké Moravy, kde mu na hostině „*nebylo dovoleno usednouti mezi křesťany, nýbrž byl vyzván, aby se posadil po způsobu pohanů před stolem na*

³⁴⁹ Svatý Sigfrid, o kterém pojednává předešlá kapitola.

³⁵⁰ McLEES, Nectaria. A Swedish Princess in Kievan Rus: The Medieval Christian World of St. Anna of Novgorod [online]. *Road To Emmaus*. 2018, č. 58, str. 47-69. ISBN 9781557530004, str. 51.

Dostupné z:

https://static1.squarespace.com/static/5e78f10494c7b26bc99e2fd2/t/5e8e355b68d517205cecffa5/1586378076060/58.A_SWEDISH_PRINCESS_IN_KIEVAN_RUS.pdf [k 4. 6. 2021].

³⁵¹ SAWYER, Birgit, SAWYER Peter. *Medieval Scandinavia from Conversion to Reformation ca 800-1500*, str. 125-126.

³⁵² EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 7.

podlahu.“³⁵³ Poté, co Bořivoj spatřil, že jako k pohanu k němu křesťané nepřistupují jako rovní k rovnému, vedl rozhovory s věrozvěstem Metodějem a seznámil se tak s výhodami křesťanské víry. Poté měl Bořivoj s celou svojí družinou padnout k biskupovým nohám s žádostí, aby se jim dostalo křtu. A skutečně se tomu druhý den stalo, kdy on s celou družinou přijali křest z rukou velkomoravského biskupa Metoděje.³⁵⁴

Po návratu z Velké Moravy se musel ve své zemi vypořádat s nevolí, kterou s sebou přinesla jeho nová víra. Na odpor proti němu byl povolán Stojmír, avšak Bořivojovi se s celou situací podařilo vypořádat a vládu v knížectví udržel. Po přijetí křtu si s sebou z Velké Moravy do svého knížectví přivedl také kněze Kaicha.³⁵⁵ Z Bořivojovy iniciativy byl založen kostel sv. Klimenta na Levém Hradci a bazilika Panny Marie na Pražském hradě. Jak sám ve své legendě uvádí Kristián, Bořivoj je považován za „prvního budovatele míst svatých, shromažďovatele kněží a zakladatele víry křesťanské.“³⁵⁶ Lze předpokládat, že Ludmila byla pro svého manžela oporou a jeho křesťanské ctnosti podporovala vlastní disciplínou ve víře. Doložit to lze i na Kristiánově líčení, ve kterém ji srovnává právě s jejím chotěm následovně: „*A jako se mu tato rovnala v bludu pohanském, obětujíc modlám, tak také napodobujíc ho v náboženství křesťanském, ba vynikajíc ctnostmi nad ctnosti svého muže, stala se vskutku služebnicí Kristovou.*“³⁵⁷ V letech Bořivojovy vlády se Ludmile narodil další syn, jménem Vratislav. Ten se měl narodit roku 888.³⁵⁸ Podle *Proložní legendy o svaté Ludmile* měl mít knížecí pár celkem šest dětí, a to tři syny a tři dcery.³⁵⁹

Ingigerd, ještě předtím, než se provdala za Jaroslava a odcestovala s ním na Kyjevskou Rus, si kladla dvě podmínky, jež musel, jak její nastávající manžel, tak její otec akceptovat. První z nich byl požadavek, že dostane území Staré Ladogy³⁶⁰ kompletně pod svojí správou.³⁶¹ Druhou podmínkou bylo, že si s sebou na Kyjevskou Rus sama zvolí doprovod, složený ze švédských mužů. Její první podmínce bylo vyhověno, druhá však

³⁵³ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 19–20.

³⁵⁴ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 21–23.

³⁵⁵ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 23.

³⁵⁶ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 27.

³⁵⁷ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 27.

³⁵⁸ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 194.

³⁵⁹ Proložní legenda o sv. Ludmile, str. 217.

³⁶⁰ Konkrétně se jednalo o Aldeygaborg (nyní Stará Ladoga), významné obchodní město východní Evropy. Nacházelo se nedaleko nynějšího Petrohradu. McLEES, Nectaria. A Swedish Princess in Kievan Rus: The Medieval Christian World of St. Anna of Novgorod [online], str. 55.

³⁶¹ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 107.

vyvolala u jejího otce nelibost. Ingigerd si totiž za svůj doprovod zvolila svého bratrance Rongvalda,³⁶² ke kterému Olof choval zášť poté, co aktivně pomáhal Olafu II. Haraldssonovi. Již dříve jej král označil za zrádce a přál si, aby byl oběšen. Nakonec však král souhlasil i s druhou podmínkou, avšak pod výhrůžkou, aby mu Rongvald již nikdy nechodil na oči.³⁶³ Poté, co byla Ingigerd i se svojí družinou na Kyjevské Rusi, pověřila Rongvalda správou její Staré Ladogy.

Tak jako počátek vlády Bořivoje a Ludmily byl ve společenském dění neklidný, obdobně náročná situace čekala i na švédskou princeznu v její nové vlasti. Nejednalo se však o problémy s přijetím křesťanské víry, neboť Kyjevská Rus ke křesťanství konvertovala již v roce 988.³⁶⁴ Je záhodno zmínit, že o pokřesťanství Kyjevské Rusi se velkou měrou zasloužil Jaroslavův otec Vladimír I. Svjatoslavič, jemuž jeho počínání v rámci šíření křesťanství nakonec vysloužilo svatořečení v rámci pravoslavné církve, ke kterému došlo pravděpodobně někdy v polovině 13. století. Ingigerdina nová vlast však byla silně poznamenávána spory příslušníků vládnoucí rodiny o moc nad zemí, jež přerůstaly až v bratrovražedné incidenty. Situaci v zemi popisuje například *Vyprávění o svatých mučednících Borisi a Glebovi*.³⁶⁵ Tato legenda líčí, kterak byli Jaroslavovi bratři zavražděni na příkaz jejich dalšího bratra Svjatopolka. Smrt Borise a Gleba nastala pravděpodobně v roce 1015. Jaroslavovi se Svjatopolka s pomocí varjažských oddílů podařilo vyhnat ze země v roce 1016, na podruhé pak v roce 1019.³⁶⁶ Po tomto definitivním vyhnání Svjatopolka ze země se Jaroslav definitivně ujal vlády v zemi, a právě od tohoto roku lze o Jaroslavovi hovořit jako o velkoknížeti kyjevském. Jaroslav však i nadále musel brát na zřetel ambice svých rodinných příslušníků. Zmínit můžeme především spory s bratrem Mstislavem, které popisuje Nestor ve svém letopisu. Jakýsi klid do země přinesl až rok 1026, kdy mezi sebou bratři uzavřeli mír.³⁶⁷

³⁶² INGELMAN-SUNDBERG, Catharina. Ingigerd - a pawn in the game of politics [online]. *Historiska Nyheter*. 2004-2005, Specialnummer om Olga and Ingigerd, str. 21-25. ISSN 0280-4115. Dostupné z:

https://www.academia.edu/1102254/Vikings_the_Rus_Varangians_in_Olga_and_Ingegerd_Vikingar_furstinor_i_ost_Historiska_nyheter_Statens_Historiska_museet_Specialnummer_2004_36_39_Sv_and_Eng [k 4. 6. 2021].

³⁶³ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 108.

³⁶⁴ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingigerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 32.

³⁶⁵ Okolnosti smrti obou bratří jsou v mnohém podobné hagiografickému líčení zabití svatého Václava, který se rovněž stal obětí svého bratra. ROGOV, Aleksandr Ivanovič, BLÁHOVÁ, Emilie, KONZAL, Václav. *Staroslověnské legendy českého původu: nejstarší kapitoly z dějin česko-ruských kulturních vztahů*. Praha: Vyšehrad, 1976, str. 362-377.

³⁶⁶ NESTOR. *Vyprávění o minulých letech: Nestorův letopis ruský: nejstarší staroruská kronika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-119-9, str. 132-133.

³⁶⁷ NESTOR. *Vyprávění o minulých letech: Nestorův letopis ruský: nejstarší staroruská kronika*, str. 137.

Ingigerd se však dokázala dle legend a ság rychle přizpůsobit novému prostředí a dokázala být svému manželovi oporou i dobrou poradkyní. Po svém příchodu na Kyjevskou Rus si osvojila nové jméno Irena,³⁶⁸ avšak vzhledem k přehlednosti textu ji budeme i nadále označovat jejím rodným jménem. I Ingigerdino nově osvojené jméno poukazuje na tehdejší orientaci na Konstantinopol, neboť i to má řecké kořeny. Ingigerd se však v žádném případě na Kyjevské Rusi nesnažila zanevřít na svůj skandinávský původ a i nadále jednala nezávisle, jak tomu měla doposud ve zvyku.³⁶⁹ Naopak díky svému původu a svým schopnostem byla, nebo alespoň mohla být, více než rovnocennou partnerkou svému muži. Lze předpokládat, že její znalosti mohl využít v některých zahraničněpolitických otázkách, konkrétně pak ve stycích se západními Slovy, jejichž řeč Ingigerd po své matce snad plynule ovládala.³⁷⁰ Její významnou úlohu v otázce rusko-skandinávských vztahů, které v tehdejších poměrech nebyly ničím neobvyklým, dokládají i některé severské prameny. Tuto skutečnost doložíme pomocí *Ságy o Eymundu*, která hovoří o tom, kterak se na Kyjevskou Rus dopravil, pravděpodobně, Eymund Hringsson a vstoupil do Jaroslavových služeb.³⁷¹ Velkokníže však dle ságy nebyl schopný seveřanům platit za jejich služby včas, a tak z jeho služeb odešli a nabídli se Jaroslavově bratru. Je však nutné brát z hlediska důvěryhodnosti *Ságu o Eymundu* s jistým nadhledem, neboť se v mnohém rozchází s *Nestorovým letopisem*, a snaží se spíše vyzdvihnout ideál skandinávské ženy Ingigerd oproti nedostatkům jejího chotě Jaroslava.³⁷² Nicméně lze na ní zcela jistě demonstrovat výsadní postavení Skandinávců v prostředí tehdejší Rusi. Při bližším studiu ságy bychom našli také informace o Ingigerd, která se svému manželovi dokáže stavět i v zásadních otázkách, stejně jako se nebála tak činit ve vztahu s otcem.³⁷³ Rune Edberg taktéž na úryvku Eymundovy ságy poukazuje na skutečnost, že po příjezdu Eymunda s ním Ingigerd měla hovořit o poměrech v tehdejší Skandinávii, ba dokonce se jej měla vyptávat i na jejího dřívějšího snoubence Olafa II. Haraldssona.³⁷⁴ Tato informace pak zcela jistě podporuje další

³⁶⁸ McLEES, Nectaria. A Swedish Princess in Kievan Rus: The Medieval Christian World of St. Anna of Novgorod [online], str. 55.

³⁶⁹ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 26.

³⁷⁰ McLEES, Nectaria. A Swedish Princess in Kievan Rus: The Medieval Christian World of St. Anna of Novgorod [online], str. 55

³⁷¹ TÉRA, Michal. *Kyjevská Rus: dějiny - kultura - společnost*, str. 262.

³⁷² TÉRA, Michal. *Kyjevská Rus: dějiny - kultura - společnost*, str. 264-265.

³⁷³ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 28.

³⁷⁴ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 26.

pramenné zprávy o tom, že k Olafovi měla až do konce jeho života chovat kladný vztah, ba dokonce až náklonnost.

V letech soužití Jaroslava a Ingigerd se jim narodilo několik dětí. Konkrétně se jednalo o sedm synů, jejichž jména a roky narození zaznamenává také *Nestorův letopis*. Prvorozeným synem byl Ilja, jenž však zemřel ještě v dětském věku, a u kterého se ovšem pochybuje, zda byla Ingigerd skutečně jeho matkou.³⁷⁵ Dalším synem byl Vladimír, narozený roku 1020.³⁷⁶ Následovali synové Izjaslav, Svjatoslav a Vsevolod, a to v letech 1024, 1027 a 1030.³⁷⁷ Jejich nejmladšími syny pak byli Igor, narozený v roce 1033³⁷⁸ a Vjačeslav, narozený v roce 1036.³⁷⁹ Z jejich dcer, o kterých ruská kronika mlčí, zmiňme alespoň tři, na kterých lze poukázat na provázanost Kyjevské Rusi s celou tehdejší Evropou. První z nich je nejstarší dcera Ellisiv, která se měla provdat za Haralda Sigurdssona, Jaroslavova dlouholetého spojence ve zbrani.³⁸⁰ Druhorozená dcera Anastasia vstoupila do manželství s budoucím uherským králem Ondřejem I. a Anna se stala manželkou Jindřicha I. Francouzského, jednoho z prvních Kapetovců na francouzském trůně.³⁸¹

V dalším pokračování komparace životů obou světic je potřeba vrátit se zpět k životnímu příběhu Ludmily. Ta někdy před rokem 895 musela ovdovět, neboť právě roku 895 již vládne její prvorozený syn Spytihněv.³⁸² Následně od roku 915 vládl její druhorozený syn Vratislav.³⁸³ Ludmila si dle *Utrpení mučednice Ludmily* měla každodenně vyčítat její dřívější uctívání model, což ale nic neměnilo na tom, jak správnou křesťankou měla být, neboť stejný pramen ji nadále líčí následovně: „*Sama to však v lepší stránku obrátila; stala se totiž matkou chudých, nohou chromých, okem slepých, vlídnou utěšovatelkou sirotek a vdov.*“³⁸⁴

³⁷⁵ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 44.

³⁷⁶ NESTOR. *Vyprávění o minulých letech: Nestorův letopis ruský : nejstarší staroruská kronika*, str. 135.

³⁷⁷ NESTOR. *Vyprávění o minulých letech: Nestorův letopis ruský : nejstarší staroruská kronika*, str. 136-137.

³⁷⁸ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 44.

³⁷⁹ NESTOR. *Vyprávění o minulých letech: Nestorův letopis ruský : nejstarší staroruská kronika*, str. 138.

³⁸⁰ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 45.

³⁸¹ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 45.

³⁸² TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 195.

³⁸³ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 194.

³⁸⁴ *Utrpení mučednice Ludmily*, str. 215.

Velkou pozornost Ludmila taktéž věnovala výchově svých vnuků Václava a Boleslava. Po smrti Vratislava roku 921 byl však jeho nástupce, syn Václav, ještě příliš mlád, a tak se nemohl ujmout vlády. Namísto něj se vlády ujala Ludmilina snacha Drahomíra. Dle legend měla Drahomíra nabýt dojmu, že Ludmila by se mohla prostřednictvím Václava a Boleslava dostat k moci, což nechtěla dopustit. Ludmila však svoji snachu ujišťovala, že o moc nemá zájem, a že chce nadále jen sloužit Kristu.³⁸⁵ Odebrala se proto z Prahy na hrádek Tetín, kde se utvrzovala ve své znalosti křesťanské víry a s ještě větší horlivostí se starala o potřebné, neboť měla tušit vlastní smrt.³⁸⁶

Když se vrátíme k životu svaté Ingigerd, další zprávy odkazují na rok 1028, tedy na rok, kdy Knút Veliký podnikl invazi do norského království a norský král Olaf II. Haraldsson se vydal právě na Kyjevskou Rus, kde zázemí hledal právě na dvoře Jaroslava a Ingigerd. Jak již bylo zmíněno v komparaci o svatém Olafu, dorazil tam společně s jeho synem Magnúsem.³⁸⁷ Fakt, že se mu na dvoře kyjevského velkoknížete dostalo tak vřelého přivítání, opět dokazuje jak dobré rusko-skandinávské vztahy, tak vřelý vztah Ingigerd k jejímu švagru, kterým se Olaf po sňatku s Ingigerdinou sestrou Ástríd stal. V předešlé komparaci je řeč taktéž o tom, kterak Jaroslav nabízí Olafovi vládu nad stále ještě pohanským bulharským královstvím, ve snaze odradit jej od návratu do Norska.³⁸⁸ Přihlédneme-li k dalšímu faktu, že na konci Olafova pobytu u Jaroslava a Ingigerd se norskému králi dostalo materiální podpory, kdy on a jeho muži dostali koně a potřebné vybavení pro cestu, lze se jen domnívat, zda-li celá tato jejich podpora pramenila ze štědrosti knížete Jaroslava, nebo snad z vlivu a náklonnosti kněžny Ingigerd. Nesmíme také opomenout, že na zpáteční cestu se Olaf vydal bez svého syna, jenž nadále zůstal na knížecím dvoře, neboť se Ingigerd i Jaroslav zaručili za jeho bezpečí. Magnúsovi se v jejich opatrovnictví skutečně dobře dařilo a starali se o něj až do chvíle, kdy na jejich dvůr přišla norská výprava, která chtěla Magnúse za norského krále.³⁸⁹ Stalo se tomu tak po smrti Olafa II. Haraldssona, kdy ve společnosti začala převládat nespokojenost s dánskou nadvládou. Po dlouhém rozmýšlení Ingigerd mužům Magnúse vydala pod podmínkou, že se stane schovancem Kálfa Arnásona, který se nikdy nepostaví proti němu.³⁹⁰ Muži své slovo dodrželi a Magnús se později skutečně stal norským králem.

³⁸⁵ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 33.

³⁸⁶ Utrpení mučednice Ludmily, str. 216.

³⁸⁷ Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, str. 151.

³⁸⁸ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 246-247.

³⁸⁹ Theodoricus Monachus - *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*, str. 162.

³⁹⁰ STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*, str. 298-299.

Když se vrátíme zpět k životnímu příběhu svaté Ludmily, dostáváme se již ke sklonku jejího života. V době, kdy se nacházela na Tetíně a tušila svoji smrt, vydala se za knězem Pavlem s prosbou, aby nechal odsloužit svatou mši.³⁹¹ Ještě téhož dne večer měli Ludmilin dům napadnout násilníci. Podle Kristiána stáli v čele násilníků velmožové Tunna s Gommonem, které společně s jejich tlupou na Tetín vyslala přímo Drahomíra.³⁹² Násilníci, odhodlaní ukončit Ludmilin život, svoji oběť našli v její ložnici. Ta je žádala o to, aby se mohla alespoň pomodlit, ale to jí umožněno nebylo. Když Ludmila viděla, že se nevyhnutelně blíží její smrt, obrátila se na své vrahy se slovy: „*Jestliže jste mne přišli zabít, snažně vás prosím, abyste mi mečem sřali hlavu.*“³⁹³ V případě pravdivosti tohoto líčení je pak bezesporu zřejmé, že se Ludmila smrti nebála, ale toužila zemřít mučednickou smrtí, ve které by jako důkaz své oběti prolila krev, jak také ve své legendě podotýká i Kristián. Ludmile však nebylo vyhověno ani v tomto přání, neboť byla uškrcena.³⁹⁴ Na tomto způsobu usmrcení se shodují všechny svatoludmilské legendy, které i obdobně líčí tuto událost. Ludmila byla pravděpodobně zabita dne 15. září 921, a to ve věku 61 let.³⁹⁵ Svou svatostí se Ludmila prezentovala i po smrti. Podle Kristiánova líčení se Ludmilina svatost posmrtně projevovala tím, že žádný z jejích vrahů nezůstal naživu, a že ostatní z jejích násilnické družiny, jež se rozutekli po okolních zemích, dožívali život se zatracenou duší.³⁹⁶ Na samotném hrobě Ludmily se začaly konat zázraky, mezi něž patřila i linoucí se intenzivní vůně.³⁹⁷ Zázrakům nebyl konec ani poté, co Ludmilin vnuk Václav nechal tělo své báby přenést a znovu pochovat v Praze, v bazilice sv. Jiří. Zmiňme událost, která měla nastat v den ročního výročí od přenesení ostatků. Nemocí zesláblý a zkrivený hoch vzýval před bazilikou, v níž byla Ludmila pochována, moc Kristovu a dovolával se zásluh svaté Ludmily. V okamžiku se hoch narovnal a nabyl znovu síly. Lidé, kteří byli svědky této události, nepochybovali o tom, že je Ludmila svatá a v přízni Boha. Ludmila je uctívána za svatou katolickou i pravoslavnou církví.

Z dosavadních informací zahrnutých v této komparaci je zřejmý zásadní rozdíl mezi oběma sveticemi. Zatímco Ludmila disponuje vlastnostmi, kterými oplývají i mnozí

³⁹¹ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 39.

³⁹² KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 39.

³⁹³ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 41.

³⁹⁴ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 41.

³⁹⁵ TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*, str. 181.

³⁹⁶ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 41–45.

³⁹⁷ KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*, str. 45.

jiní svatí, Ingigerd nikoliv. Zaměříme-li se na křesťanský přínos svaté Ingigerd, budeme se muset soustředit především na budovatelskou činnost. Období panování jejího manžela Jaroslava je běžně označována za dobu největšího rozkvětu Kyjevské Rusi. V letech vlády se výrazné pozornosti v ohledu budování a rozšiřování dostalo Kyjevu. Právě toto město nechal Jaroslav v rámci rozšiřování obehnat monumentální hradbou, opatřenou třemi branami, z nichž nejznámější je bezesporu Zlatá brána.³⁹⁸ Kyjev se dočkal i dalších úprav, které byly jednoznačně inspirovány byzantskou císařskou metropolí, tedy Konstantinopolí. Skutečnost, že se panovnická rodina orientovala na východní část tehdy ještě jednotného křesťanského světa, lze doložit angažovaností kněží, architektů a řemeslníků, které si Jaroslav za účelem budování a modernizace své říše dovezl z Řecka.³⁹⁹ Kromě toho vládnoucí rodina věnovala také značnou pozornost sakrálním stavbám. Pravděpodobně nejvýraznější stavbou je Metropolitní chrám Boží Moudrosti (Chrám svaté Sofie) v Kyjevě, na jehož výstavbě se podílela také samotná Ingigerd.⁴⁰⁰ V rámci výstavby metropolitního chrámu v Kyjevě vznikl také chrám svatého Jiří, coby Jaroslavova patrona, a chrám svaté Ireny, coby Ingigerdiny patronky.⁴⁰¹ Tento chrám byl vybudován v letech 1037-1046.⁴⁰² Dalším, bezesporu taktéž velmi významným sakrálním místem, vybudovaných v letech života Jaroslava a Ingigerd, byl chrám Boží Moudrosti (Chrám svaté Sofie) v Novgorodu. Za jeho výstavbu se zasloužil především Jaroslavův a Ingigerdin syn Vladimír, který na stavbu chrámu dohlížel coby kníže novgorodský společně se svou ženou Annou, ale pravděpodobně stavbu konzultoval i se svojí matkou.⁴⁰³ Stavba probíhala v letech 1045-1050. Kníže Vladimír, který se prezentoval především výbojnou politikou do oblastí jižního Finska nebo byzantské říše, svoji matku přežil, avšak zemřel ještě za otcova života, jen krátkou dobu poté, co se jeho chrámu dostalo vysvěcení v roce 1052. On i jeho manželka Anna jsou v chrámu pohřbeni.

³⁹⁸ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 29.

³⁹⁹ McLEES, Nectaria. *A Swedish Princess in Kievan Rus: The Medieval Christian World of St. Anna of Novgorod* [online], str. 57.

⁴⁰⁰ McLEES, Nectaria. *A Swedish Princess in Kievan Rus: The Medieval Christian World of St. Anna of Novgorod* [online], str. 57.

⁴⁰¹ TÉRA, Michal. *Kyjevská Rus: dějiny - kultura - společnost*, str. 273-274.

⁴⁰² EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 29.

⁴⁰³ McLEES, Nectaria. *A Swedish Princess in Kievan Rus: The Medieval Christian World of St. Anna of Novgorod* [online], str. 57.

Jak již bylo naznačeno, Ingigerd se vysvěcení novgorodského chrámu nedožila. Zemřela dne 10. února 1050 přirozenou smrtí.⁴⁰⁴ Některé zprávy o Ingigerdině životě poskytují informaci, že na sklonku svého života měla údajně vstoupit do kláštera a stát se jeptiškou s řeholním jménem Anna.⁴⁰⁵ Svatořečena měla být ještě téhož roku jako svatá Anna z Novgorodu, avšak běžně se označuje také jako svatá Ingigerd nebo svatá Irena (z Novgorodu). Hlavními podněty pro její kanonizaci a následné uctívání pravoslavnou církví měly být její dobré vlastnosti a především zakladatelská činnost. Ingigerd je pohřbena společně se svým manželem Jaroslavem, který ji přežil o pouhé čtyři roky a zemřel v roce 1054,⁴⁰⁶ v kyjevském chrámu Boží Moudrosti.⁴⁰⁷

Lze konstatovat, že Jaroslav a Ingigerd společně dopomohli k pevnému zakotvení křesťanské víry na Kyjevské Rusi, ba dokonce položili silné základy východní křesťanské církve, a to ještě před vypuknutím velkého schizmatu roku 1053, jež ve výsledku zapříčinilo rozdělení křesťanství na katolickou a pravoslavnou církev. Je pravděpodobné, že nebyť Jaroslavových a Ingigerdových počinů, a to jak politických, tak náboženských, nedostalo by se po rozkolu církve v roce 1054 Kyjevské Rusi tak výraznému postavení v rámci pravoslavné církve. Jejich náboženské, respektive církevní počínání lze doložit především na pramenech hmotných, reprezentovaných pravděpodobně doposud nejznámějšími ruskými chrámy, nacházejícími se v Kyjevě a Novgorodu. Již po vizuální či ikonografické stránce je patrná orientace na Konstantinopol, tedy na sídlo budoucí pravoslavné církve. Doklad inklinace k východní formě křesťanství je možné nalézt také v písemných pramenech. Z těch uvedme alespoň dílo kyjevského metropolity Ilariona, kterého Jaroslav jmenoval do funkce v roce 1051.⁴⁰⁸ Ten ve svém spisu *Slovo o zákoně a milosti* mimo jiné vyzdvihuje samostatnost církve na Kyjevské Rusi.⁴⁰⁹

2.2.2 Osoba svatého Ivana a jeho vliv na svatou Ludmilu

V rámci nástinu života svaté Ludmily je vhodné zmínit, jak již bylo na začátku komparace uvedeno, osobu svatého Ivana, a to z několika důvodů. Prvním je dozajista skutečnost, že Ivan patří mezi chronologicky nejstarší české světce, ba dokonce je dost

⁴⁰⁴ EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online], str. 5.

⁴⁰⁵ McLEES, Nectaria. A Swedish Princess in Kievan Rus: The Medieval Christian World of St. Anna of Novgorod [online], str. 69.

⁴⁰⁶ NESTOR. *Vyprávění o minulých letech: Nestorův letopis ruský : nejstarší staroruská kronika*, str. 145.

⁴⁰⁷ INGELMAN-SUNDBERG, Catharina. Ingegerd - a pawn in the game of politics [online], str. 21-25.

⁴⁰⁸ MICHELL, Robert, FORBES, Neville, eds. *The Chronicle of Novgorod 1016-1471*. London: Offices of the Society, 1914, str. 4.

⁴⁰⁹ BLÁHOVÁ, Emilie. *Písemnictví ruského středověku: Od křtu Vladimíra Velikého po Dmitrije Donského: Výbor textů 11.-14. stol.* Praha: Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-016-8, str. 37-54.

možná tím nejstarším, a proto v této práci nesmí chybět. Druhým hlavním impulsem pro zařazení nástinu jeho života je možnost, že se coby Ludmilin současník s českou světicí setkal. Tento jev pak v rámci komparací českých a skandinávských představuje další shodu, neboť i v řadách severských světců je možné nalézt styky s dalšími světci. Možný vztah svatého Ivana se svatou Ludmilou lze přirovnat ke vztahu svaté Ingigerd a svatého Olafa. Oba zmiňovaní skandinávští světci pochází z jiného rodu, avšak jejich osudy se propletou, a vzhledem k jejich prokřesťanským povahám lze usuzovat, že se vzájemně ovlivňovali i v těchto ohledech. Obdobně je tomu v případě svaté Ludmily a svatého Ivana. Dle samotného názvu nejstarší svatoivanské legendy staroslověnského původu *O poustevníku Ivanu, králeviči korvatském* je možné předpokládat, že svatý Ivan pocházel z urozeného rodu. Tato legenda (obsažená v *Albu svatoivanském* Jiřího Ševčíka, 2002) slouží pak jako hlavní pramen pro nástin jeho života, a to i přes to, že je nejstručnější, ale díky tomu i dost možná nejrelevantnější.

Legenda *O poustevníku Ivanu, králeviči korvatském*, je tvořena výhradně příběhem o tom, kterak se kníže Bořivoj vydal se svou družinou na lov. Během lovu kníže šípem z luku zasáhl laň, která však ještě odběhla opodál, kde mrtvá ulehla. Z mrtvé laně však namísto krve vytékalo mléko, a to v takovém množství, „že lidé Bořivojovi všichni mléka toho dosyta pili.“⁴¹⁰ Nedlouho na to měl z lesa vyběhnout muž, který začal na Bořivoje hovořit a vyptávat se ho, proč jeho laň zabili. Namísto odpovědi se však kníže tázal muže na jméno a odkud pochází. Dle legendy se mu dostalo následující odpovědi: „Já jsem Ivan korvatský, žiji v poustevně této, sloužuje Bohu 42 let; nikdo nespatrił mě do tohoto dne, kromě tebe. A toto zvíře mi dáno od Boha k uživení.“⁴¹¹

Je taktéž namístě zmínit, že Ivan nazýval českého knížete jménem, i když lze z dalšího líčení usuzovat, že jej dříve nespatrił. Vzhledem k tomu, že měl být poustevník od lidí odloučen, jak dle legendy sám datuje, pod dobu čtyřiceti dvou let, lze také vyloučit, že českého knížete znal z doslechu a dle vzezření ho jednoduše poznal. Vysvětlení Ivanova vědění, poskytuje *Kapitulní legenda*, která hovoří o zjevení svatého Jana Křtitele a jeho predikci Bořivojova příchodu.⁴¹²

Staroslověnská legenda pak dále informuje o tom, že se Ivan obrátil na Bořivoje s prosbou, aby za ním vyslal kněze. Bořivoj tak učinil. Když za ním kněz dorazil, měl s

⁴¹⁰ O poustevníku Ivanu, králeviči korvatském. In: ŠEVČÍK, Jiří. *Album svatoivanské*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-569-0, str. 15.

⁴¹¹ O poustevníku Ivanu, králeviči korvatském, str. 15.

⁴¹² Kapitulní legenda. In: ŠEVČÍK, Jiří. *Album svatoivanské*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-569-0, str. 22.

sebou i koně pro Ivana, avšak Ivan odmítl na koně usednout a celou cestu do chrámu, kam se společně vydali, urazil pěšky. Poustevník poté v chrámu přijal svátosti a navrátil se zpět, aniž by cokoliv jiného jedl či pil.

Poslední informací, kterou nám ke vztahu poustevníka Ivana a přemyslovské knížecí rodiny tato legenda poskytuje, je zmínka o tom, že když Ivan zemřel, byl čestně pochován knížetem Bořivojem a „*po pohřbu pak jeho mnoho daroval Bůh uzdravení lidem.*“⁴¹³

I když je tato legenda svojí informační hodnotou strohá, poskytuje základní představu o vztahu s knížetem Bořivojem, avšak ani náznakem nezmiňuje jeho ženu Ludmilu. Svaté Ludmile věnuje pozornost ve svém líčení až druhá svatoivanská legenda, tzv. „*Kapitulní*“, o jejíž překlad do češtiny se zasloužil profesor Václav Vladivoj Tomek, a která je rovněž obsažena v *Albu svatoivanském*. Je však nutné brát v potaz skutečnost, že zatímco vznik nejstarší legendy Jiří Ševčík datuje nejpozději do roku 1096, tedy do roku vyhnání staroslověnské komunity ze sázavského kláštera,⁴¹⁴ vznik *Kapitulní legendy* je nejčastěji datován do 14. století s nejstarším dochovaným opisem z období husitské reformace.⁴¹⁵ Tato druhá legenda je svým obsahem nejbohatší, avšak s mnohými zavádějícími informacemi. Těm však v rámci této práce nebudeme věnovat větší pozornost a zaměříme se pouze na informace týkající se knížecí rodiny.

Kapitulní legenda, hovořící mimo jiné rovněž o lovu, příběh datuje do dob, kdy Bořivoj se svou ženou Ludmilou sídlili na Tetíně. Mnohem barvitěji líčí průběh lovu i samotné poražení laně. Zatímco předchozí legenda hovoří o tom, která zemřela, *Kapitulní legenda* se v tomto tvrzení rozchází. V jejím podání měla laň doběhnout až k poustevně, kde padla k Ivanovým nohám. Ten z ní následně vytáhl šíp a požehnal její ráně, čímž ji zacelil.⁴¹⁶ Následně legenda zmiňuje, která se lovečtí psi báli přiblížit k poustevně a jak kníže Bořivoj vedl s poustevníkem rozpravu. Během ní měl, stejně jako ve staroslověnské legendě, Ivanovi nabídnout, aby se s ním vydal na jeho sídlo, ale poustevník odmítl. Dle líčení měl kníže Ivana vnímat jako muže Božího, a proto se jej před svým odchodem ptal, zda-li již smí odejít. Ivan mu měl odvětit následovně: „*Neodcházej, pokud mi neslíbiš svou věrou, že mne nikomu nezjevíš, ani o mně nikomu nic nepovíš, aniž pak mne potom kdy navštívíš.*“⁴¹⁷ Kníže s jeho podmínkami souhlasil,

⁴¹³ Kapitulní legenda, str. 15.

⁴¹⁴ ŠEVČÍK, Jiří. *Album svatoivanské*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-569-0, str. 40.

⁴¹⁵ ŠEVČÍK, Jiří. *Album svatoivanské*, str. 16.

⁴¹⁶ Kapitulní legenda, str. 21.

⁴¹⁷ Kapitulní legenda, str. 22.

ale Ivan na něj dále apeloval, aby vyplnil Boží příkaz, který dostal prostřednictvím zjevení svatého Jana Křtitele: „*Rozkázal mi, abych Tě napomenul ve jméně Božím, poněvadž Bůh tak chce míti, abys po mé smrti toto místo vysvětil za kostel ke cti Panny Marie a sv. Kříže, ale sv. Jana Křtitele máš nazvati patronem.*“⁴¹⁸ Bořivoj měl dát Ivanovi slib, že tak učiní.

Následné dny měl Bořivoj během svého pobytu na Tetíně o Ivanu často přemýšlet, avšak snažil se vyhovět příkazům a s nikým o něm nehovořit. Pod tíhou proseb své ženy Ludmily, která si přála slyšet, co se při onom lovu událo a o čem Bořivoj stále přemítá, nakonec svolil a s celým příběhem ji obeznámil. Ludmiliným dalším přáním však bylo, aby se s takovým mužem směla setkat a pohovořit s ním. Kníže nakonec svolil a toto manželčino přání splnil. Svou ženu vyslal společně s jedním z mužů, který s ním byl na onom lovu, k jeskyním, v nichž Ivan přebýval. Poté u jeskyň spatřila muže, se kterým chtěla tolik hovořit, avšak on byl z jejich příjezdu velmi udiven a odkláněl svůj zrak. Svůj postoj měl Ivan přehodnotit poté, co jej Ludmila obeznámila s pobožnými důvody, které ji za ním přivedly. Když jejich rozhovory o Bohu skončily, Ivan se na ní obrátil se stejnou prosbou, jako dříve na jejího manžela, tedy aby o něm nikomu neříkali a nikdy již za ním nechodili. Ludmila se však s mužem ještě chtěla setkat, a proto jej prosila, aby on navštívil jí na Tetíně, když ona nemůže za ním. Ivan se nakonec rozhodl její prosbě vyhovět a na Tetíně měl kněžnu Ludmilu skutečně navštívit.

Kapitulní legenda poté popisuje Ivanovu cestu zpět do své poustevny, během které se udály mnohé zvláštní věci. Pozornost však spíše věnujme závěrečné části legendy, která líčí Ivanovy poslední dny a jeho smrt. V rámci světcových poslední dnů je věnována pozornost jeho žalostnému fyzickému stavu a nemocem, které jej napadaly. Ivana, který si byl vědom své blížící se smrti, však nejvíce trápila představa, že by zemřel bez církevních svátostí. Jeho obavy se však dle legendy neuskutečnily, neboť svatě Ludmile se měl ve snu zjevit anděl Páně, „*poroučeje jí, aby časně ráno poslala kaplana svého, jménem Pavla, k svatému muži s tělem Kristovým a se svatým olejem, poroučeje také anděl, aby hned s sebou vzal potřebné nástroje, kterými by jemu vykopal hrob.*“⁴¹⁹ Hned ráno Ludmila nechala přikázat, jak se jí ve snu zjevilo. Ludmilou vyslaní muži přišli k poustevně na samém sklonku Ivanova života, ale stihly mu dopřát svátostí a ihned po jeho skonání mu dopřáli řádného pochování.

V samém závěru *legenda* nezapomíná ani na slib, který Bořivoj dal svatému Ivanu. Dle líčení měl Bořivoj vyslat pro biskupa, který pak „*posvětil jeskyni čili díru, ve které*

⁴¹⁸ Kapitulní legenda, str. 22.

⁴¹⁹ Kapitulní legenda, str. 24.

sv. Ivan přebýval a ve které po smrti byl pohřben, i v kostel ji vysvětil.“⁴²⁰ K místu Ivanova hrobu měli poté, co se začaly šířit zprávy o poustevníkově svatosti, přicházet mnozí lidé, na nichž zde Ivan i posmrtně konal zázraky.

Je však nutné, abychom k oběma hagiografickým textům přistupovaly s rezervou, zejména pak ke *Kapitulní legendě*. Vzhledem k jejímu pozdějšímu vzniku je pravděpodobné, že je již výrazněji poznamenána informacemi o svätici Ludmile a jejím manželi Bořivojovi, dostupných z jiných textů různých povah. Ještě pozdější svatoivanská legenda, tzv. *Hájkova*, obsažená v *Kronice České Václava Hájka* z Libočan, které však vzhledem k již vyloženě pozdní době jejího vzniku není v rámci této podkapitoly věnována další pozornost, poskytuje dataci příběhu o knížecím lovu v lesích, kde Ivan přebýval, do roku 909.⁴²¹ Vzhledem k faktu, že Václav Hájek ve své kronice mnohdy nedisponuje historickou přesností, je opět nutné brát i tuto informaci s nadhledem.

V minulých stoletích dokonce badatelé vedli četné spory o tom, zda-li svätý Ivan skutečně žil, nebo zda se jedná pouze o fiktivní postavu. Tyto pochybnosti pak pramenily především z faktických nepřesností těchto tří zmiňovaných legend.⁴²² Ani v dnešní době nelze s jistotou určit, zda svätý Ivan žil či nikoliv. Avšak i přes veškeré tyto pochyby nám v rámci této bakalářské práce svatoivanské texty poskytují podnět pro zamyšlení, zda-li tento svätý poustevník nemohl v životě sväté Ludmily ztvárnit možná až klíčovou duchovní roli. Pokud budeme uvažovat v rovině, ve které svätý Ivan skutečně žil a skutečně se s Ludmilou a jejím manželem setkal, jak vypráví legendy, je tento jeho duchovní přínos dosti pravděpodobný. V takovém případě pak lze konstatovat, že Ivanova existence mohla mít v náboženské rovině na svätou Ludmilu zásadní vliv, a to zejména v otázkách křesťanské disciplíny a asketismu, a to ještě za doby života jejího manžela Bořivoje.

2.2.3 Svatořečení sväté Ingigerd a svätého Prokopa

Svätý Prokop se narodil pravděpodobně v 70. letech 10. století v Chotouni, tedy vesnici mezi Prahou a Benešovem, byť o přesnější datum jeho narození se vedou spory.⁴²³ Vyrůstal v letech vlády Boleslava II., tedy v době, kdy přemyslovské Čechy procházely

⁴²⁰ Kapitulní legenda, str. 24.

⁴²¹ ŠEVČÍK, Jiří. *Album svatoivanské*, str. 33.

⁴²² ŠEVČÍK, Jiří. *Album svatoivanské*, str. 12.

⁴²³ SOMMER, Petr. *Svätý Prokop: z počátků českého státu a církve*. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-732-0, str. 73-74.

řadou změn. Původem pocházel z dobře situované světské rodiny a zpočátku nejevil žádné znaky, které by měly předurčit jeho pozdější duchovní život. I život, kterým žil v dospělosti, měl ryze světský charakter. Měl ženu a s ní minimálně jednoho syna, avšak možní jsou i další potomci.⁴²⁴

Do roku 1009⁴²⁵ se stal knězem a zmiňovaného roku složil také mnišský slib, kterým se zřekl svého majetku, ale také ženy i syna, protože řeholní život neumožňoval žádné světské závazky. Pravděpodobně i jméno Prokop přijal za své až po složení slibu, neboť se jedná o jméno řecké, a pravděpodobně má odkazovat na osobu Prokopa Dekapolitánského nebo Prokopa žijícího v době císaře Diokleciána.⁴²⁶

Zatímco Prokopovu kněžskou činnost před rokem 1009 lze z pramenných informací alespoň v hrubých obrysech vylíčit, prameny často zmiňovaná i Prokopova mnišská činnost je však bez bližších specifikací. Pro svůj mnišský život je Prokop známý zejména po roce 1009, kdy jakožto benediktýnský mnich odešel do ústraní a žil po vzoru svatého Benedikta z Nursie.⁴²⁷

Právě v těchto jeho mnišských letech, kdy žil v jeskyni, měl velkou míru pozornosti věnovat chudým a sirotkům. V týž letech se měl Prokop setkat s knížetem Oldřichem, který během lovu pronásledoval jelena a ocitl se tak nedaleko Prokopovy poustevny, jak zmiňuje tzv. *Mnich sázavský*, píšící v 70. letech 12. století.⁴²⁸ Panovník, okouzlený Prokopovou svatostí, se pokoušel poustevníka přimět k založení kláštera a vykonávání úřadu jeho opata, avšak neúspěšně. K tomuto činu měl Prokopa přimět až Oldřichův nástupce Břetislav.

Někdy v letech 1009-1032 Prokop skutečně zakládá dřevěný kostel sv. Jana Křtitele a Panny Marie, shromažďuje komunitu obdobně smýšlejících věřících, ze které postupem času vzniká komunita fungující na principech konventu. Díky této panovnické podpoře bylo skutečně možné vybudovat klášter, označovaný jako sázavský klášter. Tento klášter užíval slovanskou liturgii, a snad právě proto je mnohými kronikáři, mezi které patří třeba Kosmas, výrazně opomíjen a s ním i jeho první opat Prokop.

Prokopův osud se naplnil dne 25. března 1053, kdy zemřel. Na svoji smrt však byl připraven, neboť se mu dostalo zjevení, tak jako mnohým dalším svatým mužům a ženám.

⁴²⁴ SOMMER, Petr. *Svatý Prokop: z počátků českého státu a církve*, str. 90.

⁴²⁵ SOMMER, Petr. *Svatý Prokop: z počátků českého státu a církve*, str. 73.

⁴²⁶ SOMMER, Petr. *Svatý Prokop: z počátků českého státu a církve*, str. 107.

⁴²⁷ SOMMER, Petr. *Svatý Prokop: z počátků českého státu a církve*, str. 103.

⁴²⁸ SOMMER, Petr. *Svatý Prokop: z počátků českého státu a církve*, str. 110.

Srovnáme-li již pozemský život svatého Prokopa s životem svaté Ingigerd, výraznou podobnost nalezneme především v jejich zakladatelských činnostech či v jejich přirozeném skonu uvnitř konventu. Ingigerdin vstup do kláštera mohl být výrazně ovlivněn praxí, která se v kruzích urozených mužů a žen Kyjevské Rusi běžně praktikovala, a sice že v pokročilém věku či s vědomím blížící se smrti vstupovali do klášterů, aby svůj pozemský život ukončovali bez světských závazků a blízko Bohu.

V případě Prokopa a Ingigerd však lze hovořit o výrazné podobnosti okolností jejich kanonizací. Jak již bylo výše v textu zmíněno, Ingigerd byla svatořečena roku 1050, tedy ještě v roce, ve kterém zemřela. Její svátost je však uznávána pouze pravoslavnou církví, vzniklou v roce 1053. Ingigerd by měla být svatořečena pro její zakladatelskou činnost a její povahové vlastnosti, avšak vzhledem k tomu, že ze stejných důvodů se svatořečení dočkal i její manžel Jaroslav a jejich syn Vladimír, lze uvažovat i o tom, zda-li skutečné důvody jejich kanonizací nemohly tkvít spíše v politických, než-li náboženských otázkách. Lze očekávat, že po tzv. církevním rozkolu vzniklá pravoslavná církev, která již před samotným rozkolem prakticky existovala, měla zájem na tom, aby se již v prvních letech své existence výrazněji odlišila od katolického směru. A právě tomuto záměru pomohla Ingigerd, stejně tak Jaroslav či Vladimír. Nasvědčovat by tomu mohly i shodné oficiální důvody jejich kanonizací nebo krátká časová prodleva mezi jejich smrtí a svatořečením.

Na rozdíl od Ingigerd se Prokopovi kanonizace dostalo až 4. července 1204. Dle hagiografických líčení měla být prvním impulsem pro Prokopovu kanonizaci cesta sázavského opata Blažeje do Říma, který se měl u samotného papeže přimlouvat za Prokopovu svátost, avšak neúspěšně. Proto se měl dle legend Prokop samotnému papeži zjevit a pohrozit mu výpraskem, nebo mu jej snad dokonce uštedřit.⁴²⁹ Po tomto snu si měl být papež jistý, že Prokopova kanonizace je nevyhnutelná.

Zdá se jako výrazně nepravděpodobné, že by hlavním impulsem pro Prokopovu kanonizaci měl být papežův strach z výprasku, a proto je nutné možnou příčinu této události hledat v politickém dění. Prokopova kanonizace se uskutečnila roku 1204, v době vlády Přemysla Otakara I. a pontifikátu papeže Innocence III., tedy v době přetrvávajících sporů mezi dvěma zároveň zvolenými římskými králi. Těmi byli Filip Švábský z rodu Štaufů a Ota Brunšvický z rodu Welfů. V rámci tohoto sporu výrazně vystupoval i český kníže Přemysl Otakar, který od roku 1198 otevřeně podporoval nároky

⁴²⁹ Život svatého Prokopa. In: KRÁLÍK, Oldřich: Nejstarší legendy přemyslovských Čech. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 200-214. ISBN: 33-248-69, str. 213.

Oty Brunšvického, který byl podporován i papežem.⁴³⁰ Touto podporou římského krále Oty si Přemysl dozajista získal sympatie papeže. Český kníže snad měl od papeže žádat, aby pražské biskupství povýšil na arcibiskupství, a aby českým zemím vysvětil dalšího světce, čímž by zvýšil jejich prestiž. Papež si však nemohl dovolit nechat vzniknout arcibiskupství, a proto Přemyslu Otakarovi I. splnil alespoň druhou část přání, kterým byl nový český světec.⁴³¹ Nástin evropské situace, která ovlivňovala dobu Prokopovy kanonizace, je v této interpretaci zásadně zjednodušen. Pokud bychom celou situaci ohledně sporů dvou římských králů pozorovali důkladněji, našli bychom v politice jednotlivých představitelů světské, ale i církevní moci, řadů i osobních zájmů, avšak bližší rozbor tohoto dění by byl v rámci této práce zavádějící.

Tyto teorie, poskytující možné další či primární důvody svatořečení Prokopa a Ingigerd, vzešlé z politických sporů či věroučných otázek, však nikterak neusilují o znevážení významu a vážnosti těchto světců. I v případě, že by hagiografické prameny byly pravdomluvné a skutečnými důvody kanonizace těchto světců byly jejich křesťanské ctnosti a zakladatelská činnost, je nutné brát v potaz i výše zmiňované činitele, které tehdejší společnosti nemalým významem ovlivňovaly.

2.3 Závěr kapitoly svatých panovníků

V kapitole, pojednávající o životech svatých panovníků či jejich rodinných příslušnících, došlo opět k naplnění obecných předpokladů, stanovených v úvodu kapitoly. V její první části je věnován prostor pro srovnání života a smrti svatého Václava a svatého Olafa. Oba zmiňovaní panovníci se prezentovali prokřesťanskou politikou, zahrnující výrazné christianizační počínání v rámci jejich království, avšak neprezentují jednotný směr. O přemyslovském knížeti Václavovi lze hovořit především jako o mírotvůrci, který se víru snažil šířit především nenásilnou formou, s využitím působení kněží a dalších. Norský král Olaf II. Haraldsson oproti přemyslovskému knížeti nechával svolávat napříč královstvím sněmy, na nichž apeluje na svůj lid, aby konvertovali a stali se křesťany. Tento způsob, který Olaf reprezentuje, zahrnoval také různé formy nátlaků, se kterými se v případě svatého Václava v přemyslovském nesetkáváme, snad jen s výjimkou vyhoštění stoupenců jeho matky Drahomíry.

⁴³⁰ SOMMER, Petr. *Svatý Prokop: z počátků českého státu a církve*, str. 173.

⁴³¹ KUBÍN, Petr. Kanonizace svatého Prokopa. In: SOMMER, Petr, ed. *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, str. 104-116. ISBN 80-7106-790-3

Dalším výrazným rozdílem v líčení životů těchto světců je pak jejich postoj k panovnickým povinnostem. Václav, od útlého věku vedený svojí bábou Ludmilou ke křesťanství, dle hagiografických pramenů vykonával panovnický úřad spíše z donucení a dokonce uvažoval o vzdání se své světské moci, neboť měl chtít primárně sloužit pouze a výhradně Bohu. Oproti tomu lze v případě Olafa z narativních pramenů nabýt dojmu, že byl velmi ambiciózním mužem, který si královský trůn legitimně nárokoval a jeho získání obětoval významnou část života. Moci se ujal již v době, kdy byl taktéž pokřtěn, avšak křest přijal oproti Václavovi až v pozdějším dětství. Tuto skutečnost však hagiografické prameny prakticky opomíjí a spíše zdůrazňují, že svojí povahou byl Olaf již od narození křesťanem, a že samotný křest byl prakticky formální záležitostí. Je nutné uznat, že takový postoj legendistů v hagiografických dílech není ničím neobvyklým.

Posledním výrazným rozdílem, který je nutné v rámci závěru této kapitoly zmínit, je příčina smrti obou svatých mužů. Václav, usmrcený roku 935 ve Staré Boleslavi, se stal obětí atentátu, za který se zapříčinili jeho odpůrci, vedení snad jeho bratrem Boleslavem. Oproti tomu Olaf zemřel v bitvě u Stiklestadu roku 1030. Tuto bitvu, v níž Olaf bojoval proti stoupencům dánského uchvatitele Knúta Velikého, však nelze kromě samotné Olafovy smrti považovat v ničem za výjimečnou. Střetnutí armád bylo v tomto případě poměrně logickým a očekávatelným vyústěním vleklého konfliktu mezi dánským a norským králem. Je tedy nutné na Olafovou smrt nahlížet především jako na smrt panovníka, zatímco Václav oproti němu zemřel ryze mučednický. V případě úmrtí Olafa nelze rovněž uvažovat ani o tom, že by tato bitva, respektive celý konflikt mezi ním a Knútem, mohla mít původ v otázce víry, neboť oba panovníci byli křtěnými křesťany. Touto skutečností se Olafova smrt jeví v době raného středověku jako poměrně běžná a logicky vysvětlitelná. V případě Václavova skonu však nelze uvažovat ani konstatovat zcela jednoznačně. Historici nynější doby, ale i té dřívější, vedou vleklé spory o tom, zda-li se jeho bratr Boleslav atentátu přemyslovského knížete skutečně účastnil, či zda byl tento čin jakkoliv motivován i náboženskou otázkou.

Násilný skon obou světců však pro zrod jejich kultů znamenal výrazný impuls. Již o několik let později začal norský lid, nespokojený s dánským poručnictvím, vzhlížet k Olafu II. Haraldssonovi jako k poslednímu legitimnímu králi a začal rovněž převládat názor, že tento král byl svatý. Podobně tomu bylo i v následných letech po smrti svatého Václava, neboť již za vlády jeho bratra Boleslava začal vznikat jakýsi svatováclavský protokult, o jehož rozkvět se nemalou měrou zasloužil právě i samotný Boleslav a plně

jej naplnil jeho nástupce Boleslav II., v jehož letech vlády roku 973 bylo založeno pražské biskupství.

Na oba světce je možné, ba dokonce žádoucí, nahlížet jako na národní patrony, kteří se výrazně zasloužili o vznik prvotních národních idejí. Nelze s jistotou určit, zda tito světci své národy více ovlivnili za svého života, nebo až po své smrti.

Sluší se taktéž zmínit, že svatý Olaf není jediným skandinávským zemským patronem pocházejícím z panovnické dynastie. Mezi světci dánského království bychom našli třeba svatého Knúta IV., v případě švédského království by bylo možné hovořit zejména o svatém Eriku IX. Studium jejich životů by rovněž poskytlo mnohé paralely, jak mezi světci skandinávskými, tak i v případě komparací se světci českými, avšak vzhledem k rozsahu práce se těmto světcům další pozornosti nedostalo.

V druhé části kapitoly je pozornost věnována životům dvou světic, a to svaté Ludmily a svaté Ingigerd. I v jejich životech je možné shledat mnohé podobné rysy, avšak nutné je zmínit především to, čím se obě ženy lišily. Nejrozdílnějším jevem v jejich životech, respektive v jeho narativních formách líčení, byla jejich povaha. Zatímco Ludmila je v legendách líčená především jako manželka a křesťanka, Ingigerd v takových líčeních představuje ideál severské ženy. Taková žena se vyrovnávala mužům, co se ambicióznosti a vážnosti týče. Narativní texty proto věnují zvýšenou pozornost momentům, ve kterých se nebojí protivit jak svému otci, tak později svému manželovi.

Do nástinu životů těchto žen byly zařazeny taktéž dva další čeští světci. Prvním z nich je poustevník Ivan. V hagiografických líčeních jeho života je možné shledat zmínky o tom, kterak vedl duchovní disputace se kněžnou Ludmilou a knížetem Bořivojem. V kombinaci s tím, že výhradně až po smrti Bořivoje jsou v legendách vyzdvihovány Ludmiliny ctnosti, naskytá se otázka, zda-li jí mohl Ivan ovlivnit až takovým způsobem, a zda je tento jev v rámci životů svatých ojedinělý. Pokud se zaměříme na hojnost vzájemných styků mezi světci v jejich hagiografických líčeních, je nutné konstatovat, že se nejedná o nic ojedinělého. Již v rámci této kapitoly je možné shledat vzájemné vlivy mezi Olafem a Ingigerd, Ingigerd a Jaroslavem, Ingigerd a jejím synem Vladimírem, Ludmilou a Václavem a Ludmilou a Ivanem. Otázkou však nadále zůstává, zda je jejich vzájemné styky mohly až tak významně ovlivňovat. S jistotou rozhodně nelze konstatovat, zda tomu tak bylo či nebylo, avšak zcela jistě to nelze vyloučit.

Dalším svatým zahrnutým v rámci komparace Ludmily a Ingigerd byl svatý Prokop. Jeho zařazení do této kapitoly bylo motivováno zejména pro důvody jeho kanonizace, vzpomenuť v hagiografických textech pojednávajících o jeho životě.

Impulesem pro jeho kanonizaci měl být sen, v němž hrozili papeži výpraskem, pokud by tak neučinil. Lze říct, že takový důvod je v rámci líčení života svatých dosti výjimečný. V případě Ingigerd a členů její rodiny pak došlo ke svatořečení pro jejich dobré povahové vlastnosti a zakladatelskou činnost. Svatořečení Prokopa i Ingigerd lze však obstojně objasnit taktéž politickými zájmy, ovlivňujícím prostředím, ve kterém setrvali. V případě Prokopa lze hovořit o sporech mezi Welfy a Štaufy. Do tohoto sporu se větší či menší měrou zapojil i papež a český kníže Přemysl Otakar I. Jelikož Přemysl i papež stáli na jedné straně sporu, lze očekávat, že svatořečení Prokopa mohlo být motivováno právě tímto sporem. Nový český světec by pak mohl představovat jakousi odměnu za politiku Přemysla Otakara I., která dozajista zvýšila renomé českých zemí v rámci křesťanské Evropy. V Ingigerdině případě je pak možné hledat důvody k její kanonizaci v rozkolu církevního světa a vzniku samostatné pravoslavné církve, orientované na Byzanc. Lze tedy předpokládat, že švédská princezna Ingigerd, která je za svatou uznávána pouze pravoslavnou církví, byla kanonizována zejména z důvodu rychlého vzniku nové světice, kterou by se pravoslavná církev mohla lišit od zbytku křesťanského světa. Podobné impulsy by bylo možné hledat i v dalších členech Ingigerdiny rodiny, konkrétně v případě knížete Jaroslava či Ingigerdiného syna Vladimíra, jež jsou uznáváni rovněž pouze v rámci pravoslaví.

3 Svatí představitelé církve

Závěrečná kapitola této práce se zabývá osudy světců, kteří v době jejich života vykonávali církevní úřady a svojí činností ovlivnili podobu tvořícího se církevního uspořádání jejich zemí. Než-li se začneme zabírat jejich samotnými osudy, je však záhodné vzít v úvahu skutečnost, že nebýt předešlých dvou skupin světců, nebo spíše christianizačních směrů, kterými je možné ony skupiny definovat, nebylo by možné o rodících se církevních správách ani uvažovat. Hovořit lze hlavně o zakořeněnosti víry ve výrazné části tamních populací a vzniku zárodečných národních idejí. Díky těmto předpokladům se svatí muži této kapitoly ve svých životech mohli více zabírat otázkami a problematikou věrouky. Zároveň je však nežádoucí považovat christianizační proces Čech, Moravy a skandinávských zemí v době vzniků jejich národních diecézí za ukončený. V případě českých zemí je nutné brát zřetel na tzv. dvojvěří. Tento jev výrazně ovlivňuje stav české společnosti až do tzv. druhé christianizační vlny proběhnuvší ve 13. století a až po dotvoření farního systému lze o Čechách a Moravě hovořit jako o ryze křesťanských.⁴³² V případě skandinávských zemí nelze stanovit jednotný milník, od kterého by bylo možné brát všechny země svorně za křesťanské, neboť každá země podléhala odlišné intenzitě vlivů zahraničních diecézí či arcidiecézí a v případě těchto zemí je také nutné brát zvýšený zřetel na jejich geografickou polohu a charakter tamního reliéfu. Tuto skutečnost v úvahu bere i Claudia Benck, která ve své knize cituje jednoho z kronikářů následovně: „...všechny tyto barbarské národy, které obývají odlehlé ostrovy ledového oceánu a které tam žijí jako divá zvíř – kdo by je mohl zvat křesťany?“⁴³³ Tato citace nám poskytuje zprávu o vnímání skandinávských národů v otázce víry roku 1098, v době koncilu v Clermontu, na kterém papež Urban II. svolával křížovou výpravu. Dle všeho samotný papež neočekával pomoc od severních národů, byť v té době již formálně křesťanských. Již na počátku 12. století však vznikla samostatná dánská arcidiecéze, sídlící v Lundu, pod jejíž poručenství spadalo i norské a švédské království.⁴³⁴ Norská církev se osamostatnila roku 1153 vznikem arcidiecéze v Trondheimu, vybudované nad hrobem svatého Olafa. Švédové se z dánského poručnictví vymanili o několik let později, roku 1164, kdy se uppsalské diecézi dostalo povýšení na arcidiecézi.

⁴³² SOMMER, Petr. *Začátky křesťanství v Čechách*. Praha: Garamond, 2001. ISBN 80-86379-28-0, str. 14.

⁴³³ BANCK, Claudia. *Vikingové*. Praha: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-979-7, str. 144.

⁴³⁴ BANCK, Claudia. *Vikingové*, str. 150.

Pozornost této kapitoly se výhradně upíná na život svatého Vojtěcha a svatého Kjelda. Vojtěch, druhý biskup pražského biskupství, vzniklého roku 973 v době vlády Boleslava II, představuje představitele nejvyšší pozice v rámci nově vzniklé samostatné pražské diecéze, spadající však stále ještě pod mohučské arcibiskupství. Oproti němu Kjeld vykonával úřad děkana viborgské kapituly době již úplné samostatnosti dánské církve. I přes to, že oba mužové nevykonávali stejný úřad, je možné v jejich životech spatřovat mnohé paralely.

V případě obou těchto světců lze pozorovat jejich cestu k dosažení duchovního vzdělání, pramenícího v případě zmiňovaných světců z odlišných důvodů. Toto vysoké vzdělání umožnilo jejich uplatnění ve vysokých úřadech domácí církevní správy. V případě svatého Vojtěcha se jednalo dokonce o nejvyšší úřad, kterého mohl dosáhnout, a sice úřad pražského biskupa. Jeho dosazení do tohoto úřadu, v Praze vzniklého roku 973, je však nutné brát s nadhledem a možný důvod hledat kromě vzdělání i v jeho slavníkovském původu. Kjeld se oproti Vojtěchu do takto vysokého úřadu nedostal, avšak byl kněžstvem viborgské kapituly, kde se mimo jiné soustředil i na učitelství či tvorbu knih, zvolen jejich děkanem a fakticky se stal významným představitelem viborgské diecéze a poradcem tamního biskupa. V době vykonávání úřadů lze v životech obou světců spatřovat podobné rysy. Oba světci se musí vypořádávat s vnitropolitickými boji, jež více či méně zasahovaly i do jejich činnosti. V případě Vojtěcha lze hovořit o zkáze rodu Slavníkovců, obdobně v případě viborgského děkana, který se účastnil jednání mezi pretendenty o dánský královský trůn, kteří mezi sebou vedli vleklý konflikt. Oba tito světci svým počínáním rovněž usilovali o jakousi reformu církve, avšak jejich snahy se netěšily větší podpoře.

V rámci této kapitoly je však také zahrnut stručný nástin života svatého Hallvarda, žijícího v první polovině 11. století v Norsku, a to i přes jeho světský původ. Hlavním impulsem pro jeho zařazení v rámci této kapitoly jsou okolnosti vedoucí k jeho mučednické smrti, které jsou v mnohém srovnatelné s incidentem v bazilice sv. Jiří, který sice nevedl k Vojtěchově smrti, avšak prakticky ho přiměl k druhému opuštění Čech.

3.1 Svatý Vojtěch a svatý Kjeld

Tito světci představují hlavní dvojici pro komparaci obsaženou v této kapitole. Vojtěch, žijící v druhé polovině 10. století, a Kjeld, žijící v první polovině 12. století, shodně představují úřady vysokých církevních hodnostářů a oba se projevují svými proreformními snahami, což zapříčiňuje vyšší míru podobnosti jejich životů.

3.1.1 Původ, vzdělání a mládí

Vojtěch, dle historiků narozený někdy v letech 950-956⁴³⁵, pocházel z rodu charvatských knížat, tedy Slavníkovců. Jeho otcem měl být vznešený a mocný kníže Slavník, oplývající bohatstvím i rozsáhlým panstvím.⁴³⁶ Dle *Života svatého Vojtěcha*, jehož autorem je biskup Bruno z Querfurtu, Vojtěchův současník, však Vojtěchův otec nedbal cudnosti a zřídkakdy se modlil, avšak své neduhy vynahrazoval svým milosrdenstvím. Vojtěchova matka Střezislava, pocházející z přemyslovského rodu⁴³⁷, však na rozdíl od svého manžela oddávala svou duši častým modlitbám.⁴³⁸ Když byl Vojtěch odkojen, začal být sužován horečkou a oba rodiče se obávali jeho smrti. Ve snaze zachránit svého chlapce vyřkli prosbu k Bohu: „*Ne pro nás, Pane, ať zůstane na živu tento chlapec, ale ať jako klerik nosí k počtě Matky Boží tvé jho na své krásné šlji.*“⁴³⁹ Po těchto slovech jej rodiče položili na oltář Panny Marie a bolest okamžitě ustoupila a dítě se následně uzdravilo.

Kjeld, narozený kolem roku 1105, pocházel taktéž z urozené rodiny.⁴⁴⁰ Jeho rodina žila v Jutlandu, ve vesnici Windinge, ležící nedaleko města Randers. Dle moderních výzkumů bývá Kjeldova vesnice identifikována s nynější vesnicí Venning.⁴⁴¹ Kjeldova matka měla být, obdobně jako Vojtěchova matka, milovnicí a služebnicí Boží.

⁴³⁵ TŘEŠTÍK, Dušan, ŽEMLIČKA Josef, ed. *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa: mezinárodní symposium uspořádané Českou křesťanskou akademií a Historickým ústavem Akademie věd ČR 19.-20. listopadu 1997 v Praze*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-237-3, str. 18.

⁴³⁶ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-904-9, str. 9.

⁴³⁷ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-200-4, str. 165.

⁴³⁸ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 9.

⁴³⁹ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 11.

⁴⁴⁰ NILSSON, Sara Ellis. *Creating Holy People and Places on the Periphery: Study of the Emergence of Cults of Native Saints in the Ecclesiastical Provinces of Lund and Uppsala from the Eleventh to the Thirteenth Centuries*. Göteborg: Göteborgs universitet, 2015. ISBN: 978-91-628-9275-3, str. 72. Dostupné z: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/37695/2/gupea_2077_37695_2.pdf [k 28. 6. 2021].

⁴⁴¹ McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)*, str. 2. Dostupné z: https://www.academia.edu/32041442/St_Kjeld_of_Viborg_docx [k 28. 6. 2021].

Její výchova a její prokřesťanské postoje se dozajista podepsaly i na Kjeldovi, který byl již v dětství rovněž zbožným.⁴⁴²

Vojtěchovi rodiče, jež své dítě zaslíbili Bohu, svůj slib dodrželi. Poté, co se chlapec naučil mluvit, započalo jeho základní vzdělávání, které mu kněží poskytl na jeho na rodné Libici.⁴⁴³ V následných letech jej Slavník vyslal za studiem do Magdeburgu. Na této studijní cestě jej odmítl doprovodit vychovatel Radla, který chlapci sloužil již od raného dětství. Ani Vojtěch však nechtěl opustit Libici, a tak jej k cestě musel nakonec otec přimět výpraskem.⁴⁴⁴

Za vzděláním Kjelda rovněž stáli rodiče, respektive jeho matka. Právě ona měla svému synu zajistit prvotní vzdělávání. Kjeld pak ve studiích, jenž zprostředkovávali kněží, pokračoval i v pozdějším věku, avšak není zcela zřejmé kde. Na území nynějšího Dánska již katedrální školy existovaly, avšak vzhledem k četným otázkám při jejich zakládání se jen s obtížemi dají datovat. Jako nejpravděpodobnějšími variantami se snad zdají být katedrální školy ve Viborgu a v Ribe, které vznikly v dostatečném předstihu, aby se v nich mladý křesťan Kjeld mohl vzdělávat, jak poukazuje badatelka J. E. McOwan.⁴⁴⁵ Ta však zároveň odkazuje na práci A. Olrika, který rozbořem Kjeldovi legendy poukazuje na možnost jeho vzdělávání ve Viborgu jako nepravděpodobnou, neboť viborgský biskup měl být jedním z posledních obeznámených s Kjeldovou posvátností.

Oproti nejasnému nabytí vzdělání v případě dánského svatého nám svatovojtěšské legendy poskytují jasný nástin Vojtěchových studijních pobytů. Ve zmiňované škole v Magdeburku, jejímž představeným byl kanovník Oktrik, si Vojtěch osvojil svobodná učení a prezentoval se jako velmi nadaný žák, který bez přípravy dokázal plynule číst neznámé texty a hovořit třemi jazyky.⁴⁴⁶ V Magdeburku studoval celkem devět let, až do roku 980, kdy Oktrik ze školy odešel ke dvoru císaře Oty II.⁴⁴⁷ V Magdeburku chlapec přijal jméno Adalbert, tedy latinský ekvivalent k jménu Vojtěch, a od prvního magdeburgského arcibiskupa Adalberta přijal pomazání. Po návratu do Čech Vojtěch zjistil, že se mu dostalo dvojího pomazání, neboť tentýž Adalbert v jeho případě tak učinil již v době výskytu na Libici, když byl Vojtěch ještě chlapcem.⁴⁴⁸

⁴⁴² McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)* [online], str. 2.

⁴⁴³ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 101, pozn. 6.

⁴⁴⁴ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 11-13.

⁴⁴⁵ McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)* [online], str. 3.

⁴⁴⁶ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 13-15.

⁴⁴⁷ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 102, pozn. 16.

⁴⁴⁸ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 13.

3.1.2 Vojtěch pražským biskupem, Kjeld děkanem viborgské kapituly

Po zmiňovaném odchodu Okrika na císařský dvůr se jeho studenti rozešli zpět do svých domovů. V Čechách byl roku 981 Vojtěch svědkem smrti prvního pražského biskupa Dětmara, jež tento úřad vykonával od roku 973. Dětmar se ve svých posledních chvílích života kál a vyčítal si svůj hříšný život, mimo jiné údajně i slovy: „*Neboť jak žertva smrti jdu přímou do pekla cestou, smrt kde hledati budu, a přece ji nenajdu nikdy: tam bude žár mé hranice plát a potrvá věčně.*“⁴⁴⁹ Taková a další slova biskupova nenechala Vojtěcha klidným, neboť do té doby se i on oddával mnohým světským radostem, a jak píše Bruno z Querfurtu: „... *ten pohled ho naplnil velikou hrůzou a uvedl na cestu spásy.*“⁴⁵⁰

Knížecí společnost zvolila roku 982 Vojtěcha za nového pražského biskupa. Vojtěšské legendy k tomuto milníku Vojtěchova života přisuzují světcův první zázrak, který za svého života vykonal. Během jeho volby do kostela vběhl muž posedlý děblem. Ostatní kněží se děbla z mužova těla svými slovy snažili vypudit, avšak démon měl na ně skrze mužova ústa reagovat následovně: „*Co je mi do vás? Myslíte snad, že mě můžete odtud vypudit? Nechlubte se tak naplano prázdnými slovy! Onoho, který tu má teď zasednout na tento stolec, toho se velice bojím a už si tu netroufám zůstat: ach, tak velikou on nám d'áblům nahání hrůzu.*“⁴⁵¹ Tento legendistický motiv Vojtěchovo jmenování do funkce dozajista podporuje, avšak jeho volbu pražským biskupem bylo možné i vzhledem k jeho magdeburskému vzdělání očekávat. Dále pak také jeho příslušností k rodu Slavníkovců, neboť se pravděpodobně kníže Boleslav II. snažil jeho dosazením do vysokého církevního úřadu zajistit smír mezi soupeřícími českými rody.⁴⁵² Následného roku 983 obdržel Vojtěch v italské Veroně investituru od císaře Oty II. a pomazání se mu dostalo od arcibiskupa Willigise v německé Mohuči. Dle legend si nový pražský biskup ve své funkci počínal dle svého nejlepšího vědomí, přičemž sám byl již naprosto vzorným křesťanem, čehož docílil oprostěním se od svých mládežnických světských neduhů, ale i trýzněním hladem a žízní. Rovněž svůj majetek zpravidla obracel ve prospěch chudých, přičemž i svůj biskupský plat rozdělil na čtyři díly, z něhož pouze jeden díl byl určen na výdaje spjaté s jeho osobou či družinou.⁴⁵³

⁴⁴⁹ Verše o utrpení sv. Vojtěcha, str. 107.

⁴⁵⁰ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 17.

⁴⁵¹ Verše o utrpení sv. Vojtěcha, str. 108.

⁴⁵² ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 164.

⁴⁵³ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 27-33.

Jak český světec, tak norský svatý Kjeld, získali svoji předurčenost pro službu Bohu jejich klerickým vzděláním. Zatímco ve Vojtěchově případě lze za zásadní milník jeho křesťanského života usuzovat Dětmarovu smrt, během níž strach z Božího soudu přiměl Vojtěcha ke vzdání se veškerých světských zálib a úplnému oddání se Bohu, v případě Kjelda takovýto impuls postrádáme. Dle hagiografických pramenů lze usuzovat, že Kjeld měl již od samého narození inklinovat ke službě Bohu, které se také po dosažení vzdělání plně oddal, a vstupem do katedrální kapituly ve Viborgu kontinuálně pokračoval ve svém životním poslání. V prvních letech života dle řehole svatého Augustina⁴⁵⁴ vykonával funkci učitele, ale také se podílel na sepisování či opisování knih⁴⁵⁵, avšak s jistotou není možné konstatovat, zda-li byl autorem, nebo pouze písařem. Mimo své povinnosti, které mu s sebou řehole přinášela, se rozvíjel ve svých křesťanských ctnostech a stále prohluboval své pouto k Bohu. Viborgským biskupem Eskildem, pozdějším arcibiskupem⁴⁵⁶, byl posléze také vysvěcen na kněze, a to pravděpodobně roku 1133, tedy přibližně v jeho dvacátém osmém roce života.⁴⁵⁷ V průběhu Kjeldova života dle řehole byl jeho katedrálním děkanem jakýsi Willo, avšak i on po nějakých letech v úřadě zemřel a bratři tudíž dospěli k volbě svého nového děkana. Dle legendy byl jimi jednomyslně zvolen Kjeld, který byl však v otázce jeho volby zdráhavý, obdobně jako český světec Václav, když byl zvolen knížetem. Je však dost možné, že tuto jeho zdrženlivost mu přisuzuje až legendista, který tímto jevem chce vyzdvihnout a legitimizovat jeho svatost.⁴⁵⁸ Nakonec, i přes jeho možný nezájem, byl Kjeld skutečně jmenován novým děkanem⁴⁵⁹ viborgské kapituly, a to snad kolem roku 1145, jak tuto událost datuje dánský teolog a biskup Henning Høirup.⁴⁶⁰

⁴⁵⁴ „... qui ibidem sub regula sancti Augustini...” GERTZ, Martin Claurentius. *Vitae Sanctorvm Danorvm*. Kobenhavn: I Kommission G. E. C. GAD, 1908-1912, str. 263. Dostupné z: <https://dibiki.ub.uni-kiel.de/viewer/image/PPN834949911/1/> [k 26. 6. 2021].

⁴⁵⁵ „Vbi primum magister puerorum constitutus pueros commendabiliter instruxit et preciosa insuper uolumina scripsit.” GERTZ, Martin Claurentius. *Vitae Sanctorvm Danorvm* [online], str. 263

⁴⁵⁶ BUSCK, Steen, POULSEN, Henning, ed. *Dějiny Dánska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-908-9, str. 29.

⁴⁵⁷ McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)* [online], str. 3.

⁴⁵⁸ McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)* [online], str. 4.

⁴⁵⁹ Namísto toho Sara Ellis Nilsson uvádí jeho jmenování do úřadu probošta kapituly. NILSSON, Sara Ellis. *Creating Holy People and Places on the Periphery: Study of the Emergence of Cults of Native Saints in the Ecclesiastical Provinces of Lund and Uppsala from the Eleventh to the Thirteenth Centuries* [online], str. 72.

⁴⁶⁰ McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)* [online], str. 4.

3.1.3 Vojtěchův první odchod z Čech a Kjeldova působnost v úřadu děkana viborgské kapituly

Vojtěch se však v letech svého působení na pražské biskupské stolici musel vypořádávat i s mnohými obtížemi, pramenícími z nízké morálky tamní společnosti. Vojtěch, oplývající mnohými ctnostmi a skutečným zápalem pro křesťanskou víru, se pokoušel až o jakousi církevní reformu, respektive o církevní nápravu, avšak jen s pomíjivými výsledky. S největší nelibostí však snášel tři typy prohřešků vůči křesťanským zákonům a křesťanským principům jako takovým, jak se shodují vojtěšské legendy. Jako největší problémy Vojtěch vnímal mnohoženství a smilstvo, neméně výrazně pak vystupoval proti sňatkům kněží, prosazoval kněžský celibát a dbal na jeho striktní dodržování. Vojtěch těmito svými nároky navazuje na církevní sněmy 4. - 6. století, na nichž byl stanovený závazný celibát kněží, avšak v praxi začal být výrazněji prosazován až po druhém lateránském koncilu, uskutečněném v době pontifikátu Řehoře VII. roku 1139.⁴⁶¹ Ve svých nápravných snahách pak neopomíjel ani obchod s otroky na českém území, mezi kterými měli být do služeb prodáváni i křtění muži a ženy. Toto jeho počínání však nevedlo ke zlepšení morálního stavu společnosti, nýbrž ke snížení Vojtěchovy popularity jak u laického, tak i u klerického lidu, což ve výsledku zapříčinilo biskupův první odchod z Čech, a to i přesto, že biskup vlastní diecéze nesměl svévolně opustit. Pěšky se vydal na svou cestu, kterou měl v plánu směřovat až k hrobu Páně, tedy do Jeruzaléma.⁴⁶² Nejprve však dorazil do Říma, kde s papežem rozmlouval o strastech a nedisciplinovanosti českého lidu.⁴⁶³ Následně pokračoval ve své cestě do svatého města, avšak nedorazil tam, neboť jej jeho kroky dovedly roku 988 do italského kláštera Monte Cassino a následně do kláštera ve Vellaluce. Tam se setkal také s Nilosem, poustevníkem byzantského urozeného původu, který jej vyslal do kláštera opata Lva, neboť shledával za prospěšnější, aby byl Vojtěch ve společnosti latinských mnichů, nikoliv těch řeckých.⁴⁶⁴ Pražský biskup jeho slova uposlechl a stal se řádovým mnichem v klášteře svatého Alexia a Bonifáce v Římě v Aventinu. Své mnišské sliby v této komunitě složil dne 17. dubna 990.⁴⁶⁵

V aventinském klášteře Vojtěch dle řehole sv. Benedikta žil až do roku 992. Během těchto let se dokázal opětovně oprostit od světských záležitostí a plně se soustředil

⁴⁶¹ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 105, pozn. 46.

⁴⁶² BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 33.

⁴⁶³ Verše o utrpení sv. Vojtěcha, str. 113-114.

⁴⁶⁴ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 39.

⁴⁶⁵ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 166.

pouze na svoji službu Bohu. Bůh mu však za to, alespoň dle *Veršů o utrpení svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka*, zahrnoval svou přízni a skrze něj činil zázraky, jak tatáž legenda dokládá příběhem o jakési Konstancii, které Vojtěch modlitbou a posvěcením sousta chleba ulevil od nemoci, která ji způsobovala problémy s příjmem potravy, nebo že dceru jakéhosi soudce modlitbou zbavil horeček.⁴⁶⁶

Děkan Kjeld byl podobně jako pražský biskup Vojtěch proreformní ve smyslu nápravy a návratu k ideálům prvotní církve. Povinnosti svého děkanátu, mezi které patřilo i obecné spravování poradenského sboru pro viborgského biskupa, plnil dostatečně, ba v legendě je na jeho svědomitost kladen velký důraz. Mimo to mu autor *Vita sancti Ketilli* přisuzuje další křesťanskou ctnost, a to péči o chudé a potřebné, jež vykonával s velkým zápalem a horlivostí.⁴⁶⁷ I své bratří měl nabádat k životu v chudobě, na úkor shromažďování majetku a usilování o vysoké společenské postavení, a právě jeho štedrost měla být jedním z hlavních důvodů, proč se v očích bratří stal nepopulárním, ba dokonce začali usilovat o jeho sesazení.⁴⁶⁸ Oproti tomu bylo jeho počínání kvitováno Bohem, jak uvádí legendista. Konkrétně to vztahuje k události, kdy město Viborg zachvátil požár a šířil se ke katedrále, avšak tu dokázal Kjeld uchránit svými modlitbami, jež přeříkával na její věži.⁴⁶⁹ Tento jeho počin je považován za jeden ze zázraků, které vykonal ještě během života.

3.1.4 Vojtěchův návrat do Čech, incident v bazilice sv. Jiří a jeho podobnost s okolnostmi smrti norského světce Hallvarda Vebjørnssona

Pražský biskup Vojtěch, setrvávající v aventinském klášteře sv. Alexie a Bonifáce, obdržel na podzim roku 992 poselství z Čech, vyslané Boleslavem II., apelující na jeho návrat zpět do Prahy. Otázka biskupova návratu byla v té době více než aktuální, neboť jednak zemřel míšenský biskup Volkold, který zastával funkci zástupce pražského

⁴⁶⁶ Verše o utrpení sv. Vojtěcha, str. 118-119.

⁴⁶⁷ McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)* [online], str. 4.

⁴⁶⁸ NILSSON, Sara Ellis. *Creating Holy People and Places on the Periphery: Study of the Emergence of Cults of Native Saints in the Ecclesiastical Provinces of Lund and Uppsala from the Eleventh to the Thirteenth Centuries* [online], str. 72.

⁴⁶⁹ „Accidit autem quodam tempore, ut ipsa ciuitas miserabiliter uastaretur per incendium, et flamma uorans omnia iam fere peruolaret ad claustrum. Quod ubi uir sanctus comperit unum de fratribus secum assumit turrimque ecclesie ascendit. Visis itaque tantis periculis ecclesie et ciuitas cum lacrimis statim in oracione prosternitur dominumque pro salute ecclesie et ciuitas deprecabatur. Deinde surgens ab oracione cum iam salutiferum protulisset signum crucis, illico flame uorago compescitur, ignis reprimitur et ecclesia per intercessionem serui ei liberatur.“ GERTZ, Martin Claurentius. *Vitae Sanctorum Danorum* [online], str. 265.

biskupa v době jeho nepřítomnosti na své stolici⁴⁷⁰, jednak zemřel polský piastovský kníže Měšek a po nástupu Boleslava Chrabrého na polský knížecí stolec hrozilo ohrožení suverenity českého státu, a právě i tyto obavy měl Vojtěch urovnat, neboť měl dobré a přátelské styky jak s Polskem, tak se Saskem.⁴⁷¹ Poselstvo jménem lidu slibovalo papeži i biskupovi nápravu a odčinění všeho, co se událo a co bylo v rozporu s křesťanskými ideály, ba dokonce prostřednictvím listu mohučského arcibiskupa Willigise prezentovalo i jeho zájem na Vojtěchově návratu.⁴⁷² Nakonec se skutečně stalo po vůli lidu a svolaná synoda rozhodla s papežovým souhlasem o biskupově návratu. Vojtěch však příchozí misi sdělil i své podmínky, mezi kterými bylo i zřízení mužského benediktinského kláštera. Poslové jeho podmínkám vyhověli a Vojtěch se na zpáteční cestu do Čech vypravil spolu s dvanácti aventinskými mnichy.⁴⁷³

Jejich společná cesta do Prahy vedla přes Starý Plzenec, kam dorazili jedné neděle. Ve městě se v tu chvíli konal veliký trh. Skutečnost, že kající se lid, kterak ho alespoň poselstvo líčilo, nectil sváteční den, se biskupa velmi dotkla. Nicméně Vojtěchův legendista rovněž zmiňuje, že po Vojtěchově návratu se biskupovi dostávalo větší úcty nežli dříve, avšak tento stav prý trval pouze krátce a poté toto nadšení opětovně opadlo a vše se vrátilo do starých zvyklostí.⁴⁷⁴

Nicméně Vojtěchově žádosti o vybudování mužského benediktinského kláštera bylo vyhověno, jak dokládá dochovaný opis listiny Boleslava II. ze 14. ledna 993.⁴⁷⁵ Klášter, známý jako břevnovský, byl zasvěcen patronům aventinského kláštera a rovněž i jeho první opat Anastáz pocházel taktéž z Aventinu.⁴⁷⁶ Tímto počinem Vojtěch zřídil vlastně jakousi větev aventinských benediktů v Čechách.

Kromě zřízení kláštera se však Vojtěch musel především potýkat s nízkou mravností a křesťanskou disciplínou napříč celou společností. Vojtěšské legendy pak především zmiňují příběh o tom, kterak se lid prohřešil proti křesťanským zákonům a biskupské autoritě. Stalo se totiž, že se jedna vznešená žena dopustila cizoložství a poté, co její manžel žádal její život, uprchla hledat azyl k pražskému biskupovi.⁴⁷⁷ Ten se jí rozhodl potají schovat v chrámu sv. Jiří na Pražském hradě.⁴⁷⁸ Ozbrojená družina jejích

⁴⁷⁰ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 109, pozn. 75.

⁴⁷¹ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 168.

⁴⁷² BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, 43-45.

⁴⁷³ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 168.

⁴⁷⁴ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 45.

⁴⁷⁵ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 171.

⁴⁷⁶ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 171.

⁴⁷⁷ Verše o utrpení sv. Vojtěcha, str. 120.

⁴⁷⁸ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 47.

pronásledovatelů dorazila až k chrámu a domáhala se, aby jí byla žena vydána. Při tomto jejich počínání čelil biskup výhrůzkám, avšak „... *naslouchal jim s potěšením a v tichém přemítání uvažoval o tom, že snad právě nyní nalezne z milosrdenství Božího mučednickou smrt, kterou si vždy žádal, a s radostí – i když nejistou – nad tím jásal.*“⁴⁷⁹ Mučednické smrti se však nedočkal, neboť jakýsi zrádce davu prozradil, kde se žena ukrývá. Násilníci poté vtrhli do chrámu, ženu zpoza oltáře⁴⁸⁰ za vlasy vyvlekli ven a tam jí setnuli hlavu. Tímto svým počinem její vrazi porušili jak zásady lidskosti, tak církevní právo o azylu a rovněž znehodnotili biskupovu autoritu a pravomoc.⁴⁸¹ Biskup poté vyřkl na muže klatbu, a jelikož oni i popravená žena náleželi rodů Vršovců, celý incident přispěl k dalšímu zhoršení vztahů mezi rody Přemyslovců a Slavníkovců.⁴⁸²

Budeme-li hledat paralelu o tomto nastíněném incidentu v kostele v životech skandinávských svatých, největší podobnost shledáme pravděpodobně v životě norského Hallvarda Vebjørnssona, nynějšího patrona města Oslo. Hallvard, z matčiny strany příbuzný svatému Olafu Haraldssonovi⁴⁸³, se narodil bohatým rodičům, jimiž byli Vebjørn a Torny Gudbrandsdatter. Pocházet měl z kraje kolem Osla.⁴⁸⁴ Hallvard již od útlého dětství pomáhal svému otci s rodinným podnikem, který se zaměřoval na obchod.⁴⁸⁵ Tento mladý obchodník se však ještě v mladém věku dočkal mučednické smrti, a to za podobných okolností, kterým před bazilikou sv. Jiří na Pražském hradě čelil pražský biskup Vojtěch.

Dle islandských pramenů se dne 15. května 1043 plavil napříč fjordem, nedaleko norského města Drammen. Když se se svojí lodí chystal vyplout, ušel těhotnou ženu, která běžela směrem k němu a prosila ho, aby jí s sebou převezl. On se jí rozhodl vyhovět.⁴⁸⁶ Po chvíli zjistil, že je pronásledují tři muži. Když jimi byli dostiženi, mužové

⁴⁷⁹ BRUNO Z QUERFURTU. Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos, str. 47.

⁴⁸⁰ Verše o utrpení sv. Vojtěcha, str. 121.

⁴⁸¹ BRUNO Z QUERFURTU. Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos, str. 110, pozn. 83.

⁴⁸² ŠOLLE, Miloš. Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu, str. 174.

⁴⁸³ OMMUNDSEN, Åslaug. The Cults of Saint in Norway Before 1200. In: ANTONSSON, Haki, GARIPZANOV, Idar, ed. Saints and their Lives on the Periphery: Veneration of Saints in Scandinavia and Eastern Europe (c. 1000-1200). Turnhout: Brepol Publishers, 2010, str. 67-93. ISBN: 978-2-503-53033-8, str. 89. Dostupné z: https://www.academia.edu/40012862/The_Cult_of_Saints_in_Norway_before_1200 [k 28. 6. 2021].

⁴⁸⁴ BEREND, Nora, ed. Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století, str. 146.

⁴⁸⁵ OMMUNDSEN, Åslaug. A Text in Flux: St. Hallvard's Legend and Its Redactions. In: RANKOVIC, Slavica, MELVE, Leidulf, MUNDAL, Else, ed. Along the Oral/Written Continuum: Types of Text, Relations and their Implications. Turnhout: Brepol Publishers, 2010, str. 269-290. ISBN: 978-2-503-53935-5, str. 271. Dostupné z: https://www.academia.edu/40012795/A_Text_in_Flux_St_Hallvards_Legend_and_Its_Redactions [k 28. 6. 2021].

⁴⁸⁶ OMMUNDSEN, Åslaug. A Text in Flux: St. Hallvard's Legend and Its Redactions [online], str. 271.

požadovali, aby jim Hallvard ženu vydal, neboť jednoho z nich měla okrást a oni jí proto hodlali zabít. Poté, co se Hallvard neúspěšně pokoušel v diskusi s muži prokázat vinu či nevinu oné ženy, jeden z mužů jej šípem zasáhl do hrudníku, čímž ho okamžitě usmrtil.⁴⁸⁷ Následně smrt nalezla i obviněná žena. Poté se vrazi snažili zahladit stopy po jejich násilnickém činu, a tak ženu pohřbili na břehu. Mrtvého Hallvarda, k jehož krku přivázali mlýnský kámen, vhodili do vod fjordu.⁴⁸⁸

Tímto či obdobným způsobem je smrt svatého Hallvarda líčena napříč legendami pojednávajícími o jeho životě. Některé verze legendy se pak také věnují jeho posmrtným zázrakům. Například fragmenty stockholmské legendy o svatém Hallvardu, které jsou nejdelší známou dochovanou verzí, vypráví o nalezení světcova těla. Dle této verze se jednoho dne po břehu procházeli tři muži, kteří na nebi spatřili hořící pochodeň, která upozorňovala na místo ve fjordu, kde plavalo Hallvardovo tělo, a to i přesto, že bylo stále tíženo přivázaným kamenem.⁴⁸⁹ Poté, co mužové jeho tělo vytáhli na břeh, ze země vytryskl pramen. Dalším zázrakem, který pak Hallvard posmrtně učinil, bylo navrácení zraku slepci.

Když nyní srovnáme příběhy obou světců, vyvstanou nám tři zásadní rozdíly. Hallvard, na rozdíl od Vojtěcha, nebyl vzděláván a dle všeho nebyl nikterak spjatý s klérem. I přes to ho však legendy líčí jako mladého nevinného a upřímného kupce, který utrpěl krutou nespravedlnost při hájení právních postupů.⁴⁹⁰ Druhým zásadním rozdílem je poté dosažení Hallvardovy mučednické smrti. Zatímco Vojtěch s možnou smrtí počítal a prakticky se na ní těšil, dle legendistického líčení není patrné, že by takovýto odchod ze světa byl i snem Hallvardovým, rovněž se pak zdá, že s násilím proti vlastní osobě ani nepočítal, neboť, alespoň jak to z legend vyplývá, byl zabit překvapivě a dost možná i bez dřívějších výhrůzek. Posledním, na první pohled zřejmým rozdílem, je pak místo skonu svatého Hallvarda. Průběh vraždy norského světce lze svým způsobem považovat za poměrně běžnou potyčku, co se období raného středověku týče. Jeho vrazi, kteří dost možná nemuseli být ani křesťany, se dopustili dle křesťanského zákona smrtelného hříchu a dozajista měli být potrestáni platnými zemskými zákony, avšak nikterak více se neprotivili církevnímu řádu či církevní autoritě. Vršovci, oproti tomu, svévolným zabitím ženy spáchali smrtelný hřích, jejím vyvlečením z kostela porušili již výše zmiňované

⁴⁸⁷ OMMUNDSEN, Åslaug. The Cults of Saint in Norway Before 1200 [online], str. 89.

⁴⁸⁸ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 146.

⁴⁸⁹ OMMUNDSEN, Åslaug. The Cults of Saint in Norway Before 1200 [online], str. 90.

⁴⁹⁰ OMMUNDSEN, Åslaug. The Cults of Saint in Norway Before 1200 [online], str. 90.

církevní právo zaručují azyl na sakrální půdě a svým protivenstvím vůči biskupovi se dopustili znevažování jeho autority, což ve výsledku svojí měrou přispělo k jeho druhému odchodu z Čech.

Společným rysem obou případů pak zůstává základní motiv těchto událostí, kterým je nařčení ženy z nějakého deliktu, v našem případě z cizoložství a krádeže, a domáhání se její svévolné popravy, a to bez nutného prokázání viny. Vojtěšské legendy sice nasvědčují tomu, že se žena cizoložství skutečně dopustila, legendy o Hallvardovi o vině či nevině obviněné ženy mlčí.

Příběh o mučednické smrti svatého Hallvarda a jeho posmrtných zázracích se začal mezi norským lidem šířit a zvyšovala se tak jeho popularita. To vedlo ke skutečnosti, že se Hallvard stal jedním z prvních norských světců. Jeho lokální význam byl pak výrazně spjatý s osloskou diecézí.⁴⁹¹

3.1.5 Kjeldovo další počínání a Vojtěchův druhý odchod z Čech

Svatý Kjeld sehrál také významnou roli v politické, respektive v mocenské, otázce vlády nad zemí, obdobně jako svatý Vojtěch po svém návratu do Čech, kdy hrozilo, že by se vlády nad Čechami mohl ujmout polský Boleslav Chrabrý. Problémy v dánském království však byly mnohem více vázané na církev, neboť na počátku vleklého problému stály intriky, jež vyvstaly z hamburské arcidiecéze, a které byly namířeny proti dánské arcidiecézi v Lundu, tedy proti arcidiecézi, která ukončila dominantní postavení hamburského arcibiskupa v Dánsku. Počátek sporu lze uvést do roku 1130, kdy tehdejší lundský arcibiskup Asser ukončil spolupráci s dánským králem Nielsem, vládnoucím již od roku 1104. Arcibiskup namísto toho otevřeně podporoval králova konkurenta, Erika Emuna, jež se ucházel o dánskou korunu na úkor Nielse.⁴⁹² I s arcibiskupovou pomocí Erik Emund, známý též jako Erik II. Dánský, dokázal dánský trůn uchvátit, klid v zemi to však nepřineslo a lze konstatovat, že boje o vládu v zemi se pro období kolem poloviny 12. století v Dánsku staly běžnou praxí. Problémy, které s sebou tento stav přinesl, však ve větší míře neovlivňovaly dánskou církev. Roku 1137⁴⁹³ na arcibiskupskou stolicí usedl výše zmiňovaný Eskild, někdejší viborgský biskup. V době jeho episkopátu došlo v roce 1146 k abdikaci krále Erika III., syna Erika II., a v téže roce vypukla občanská válka.

⁴⁹¹ BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*, str. 146.

⁴⁹² BUSCK, Steen, POULSEN, Henning, ed. *Dějiny Dánska*, str. 29.

⁴⁹³ BUSCK, Steen, POULSEN, Henning, ed. *Dějiny Dánska*, str. 29.

Příčinou jejího rozpoutání byly opět nároky dvou pretendentů na královský trůn, kterými byli Sven III. a Knut V., přičemž významnou roli sehrál taktéž Valdemar. Ten původně podporoval Svena, avšak následně přešel na Knutovu stranu, a právě díky vztahu s ním se později, roku 1154, stal šlesvickým vévodou. Tentýž Valdemar se poté roku 1157 stal prvním dánským králem z dynastie Valdemarů. Na zažehnání sporů mezi Svenem III. a Knutem V. se snažil podílet i Kjeld, který se na počátku občanské války rozhodl vypravit do Lundu, kde mělo dojít k setkání obou mužů, kteří vznášeli své nároky na trůn. Během cesty se však dostal do potyčky s piráty, kteří jej drželi v zajetí až do chvíle, dokud jej jiný kněz nevykoupil, avšak i přes tyto komplikace svou cestu do Lundu dokončil.⁴⁹⁴ Mimo snahy o vyřešení sporu se v Lundu, i na své cestě zpět do Viborgu, věnoval i péči o chudé a potřebné, a to takovou měrou, že mezi ně rozdál i zlato, které dostal od krále.⁴⁹⁵ Po návratu do Viborgu jej však nečekalo zcela přívětivé přivítání. Mnozí z jeho bratrů se ostře postavili proti němu, respektive proti myšlenkám, které v úřadu děkana prosazoval, a docílili jeho rezignace na tento úřad. Kjeld záhy opustil Viborg a odebral se na sever do Aalborgu, kde nějaký čas setrval, a odkud se poté odebral na svoji pouť do Říma.⁴⁹⁶

Lze tedy konstatovat, že z Viborgu, respektive z území dánského království, Kjelda vypudila část jeho nejbližšího kléru. V případě biskupa Vojtěcha k jeho, již druhému, odchodu ze země vedla výhradně nízká morálka české společnosti, demonstrovaná na příkladu v předcházející podkapitole. Vojtěch se z Prahy vydal do Říma, a to snad počátkem roku 995, kde se uchýlil do sobě již známého kláštera. Ještě v témže roce se, již bez přítomnosti Vojtěcha, udál jeden z milníků českých raně středověkých dějin, který pražského biskupa nenechal chladným. Dne 28. září 995 došlo k vyvraždění rodu Slavníkovců, z něhož Vojtěch pocházel. Během této tragédie měl zahynout i Spytimír, Pobraslav, Pořej a Čáslav⁴⁹⁷, tedy čtyři Vojtěchovi bratři. S jistotou nelze konstatovat, zda-li za tímto činem stáli příslušníci přemyslovského rodu, nebo Vršovci, neboť pro obě zmiňované dynastie Slavníkovci představovali konkurenci, a proto mezi nimi panovala i opodstatněná rivalita. Podobně nejistá je i otázka, kde k

⁴⁹⁴ „*In uia autem Sclauis captus et despoliatus, cum tandem domino disponente per quendam sacerdotem redemptus esset, imperfecto negotio nequaquam redire uoluit, sed processit et ad metropolim Lundensem demum peruenit.*“ GERTZ, Martin Claurentius. *Vitae Sanctorvm Danorvm* [online], str. 266.

⁴⁹⁵ „*Aurum quoque non modicum, quod a rege acceperat, pro nummis commutari fecit atque per uiam pauperibus distribuit.*“ GERTZ, Martin Claurentius. *Vitae Sanctorvm Danorvm* [online], str. 266.

⁴⁹⁶ McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)* [online], str. 4.

⁴⁹⁷ KOSMAS. *Kronika Čechů*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0465-3, str. 64.

vyvraždění došlo. Dle legend by se mělo jednat o Libici či Kouřim⁴⁹⁸, ale v úvahu by mohl připadat i Malín, ve kterém sídlila slavníkovská mincovna. Skutečnost vlastní mincovny, kterou Slavníkovci potlačovali monopolní postavení Přemyslovců v českém mincovnictví, v kombinaci s výjevem na těchto mincích, by také mohly být jedním z důvodů, proč by se tohoto činu měli dopustit právě příslušníci přemyslovského rodu.⁴⁹⁹ Jeden ze slavníkovských denárů měl na sobě také vyobrazení Vojtěcha s nápisem „*Hic denarius est episcopi*“.⁵⁰⁰

3.1.6 Vojtěchova misijní činnost a smrt obou světců

Vojtěchovi se informací o zániku jeho rodu dostalo během jeho návštěvy Mohuče.⁵⁰¹ Vojtěch se tedy dočkal dalšího zklamání, které mu české prostředí přineslo, a proto setrval na blízkou prokřesťanského císaře Oty III., se kterým měl kladné, až vyloženě přátelské vztahy. Není tedy přílišným překvapením, že když se Vojtěchu od papeže dostalo vyvázání z úřadu pražského biskupa, rozhodl se působit coby misijní biskup. Avšak ještě před tím, než se vydal na svojí misi, založil v Třemšíně klášter, do kterého se odebral i opat břevnovského kláštera.⁵⁰² Své misijní služby nabídl polskému králi Boleslavu Chrabrému, se kterým měl rovněž kladný vztah, a se kterým navíc spolupracoval i Vojtěchův jediný přeživší bratr Soběslav. Na králův popud se vypravil do Pobaltí, k pohanskému kmenu Prusů. Na jeho cestě ho provázeli různé strasti, avšak Vojtěch byl vytrvalý, a nehodlal od nedokončené mise upustit.

Viborgský děkan Kjeld, jež byl vypuzen ze své kapituly dokonal svoji pouť do Říma. Tam se mu dostalo audience u Evžena III., tehdejšího papeže. Od něj žádal svolení, aby se mohl zaměřit na misijní činnost, kterou chtěl směřovat zejména na piráty, vyskytující se při dánském pobřeží. Podle *Vita sancti Ketilli* však papež jeho touhu po misionářské působnosti považoval pouze za záminku, aby se nemusel navrátit do Viborgu, a proto jeho žádost zamítl a vyzval jej k návratu zpět do své kapituly. Jeho bratřím nechal zaslat dopis, ve kterém na ně apeluje, aby jej opětovně přijali za svého děkana a dbali jeho počínání. Žádný takový dopis se však nedochoval.⁵⁰³

Kjeld se z příkazu papeže navrátil do svého úřadu a bez větších strastí vykonával své poslání v kapitule se zbytkem kléru. Ani Vojtěch nehodlal od svého nově nabytého

⁴⁹⁸ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 176-177.

⁴⁹⁹ PETRÁŇ, Zdeněk. *První české mince*. Praha: Set Out, 1998. ISBN 80-902058-9-5, str. 140-159.

⁵⁰⁰ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 174.

⁵⁰¹ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 178.

⁵⁰² ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 178.

⁵⁰³ McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)* [online], str. 4.

poslání upustit, a to i přes to, že se mu již dříve dostalo zjevení, předpovídající jeho smrt. Jeho urputnost se mu na jeho misi stala osudnou. I přes to, že se mu od Prusů dostávalo pro jeho víru mnohých posměšků a pohané neprojevovali sebemenší zájem o konverzi, Vojtěch nadále kázal slovo Boží. V osudný den, dne 23. dubna 997⁵⁰⁴, Vojtěch narušil v kultovním háji pohanský rítus, byl svázán a probodnut sedmi kopími.⁵⁰⁵ Svou smrt měl přijmout mlčky, pouze zvolal: „*Co chceš, otče?*“, poté, co mu byla uštědrěna poslední rána.⁵⁰⁶ Na důkaz jeho svatosti se mu po jeho skonu měla uvolnit pouta, jimiž měl svázané ruce.⁵⁰⁷ Barbaři poté jeho hlavu měli oddělit od těla a Vojtěchovy ostatky prodat Boleslavu Chrabrému.⁵⁰⁸ Vojtěchovy ostatky poté spočívaly v Hnězdně, v polském arcibiskupském městě, a to až do roku 1039, kdy je odtud do Čech přivezl kníže Břetislav.

Oproti Vojtěchu se Kjeld mučednické smrti, dost možná i kvůli papežskému nevyhovění jeho žádosti o možnost vykonávání misijní činnosti, nedočkal. Na konci života byl Kjeld sužován nemocemi, avšak i během svých posledních pozemských dní vykonával všechny povinnosti řádného křesťana. Během poslední mše, které se dožil, se mu dostalo zjevení, ve kterém k němu sestupoval Kristus obklopený anděly, a Kjeld tak správně vytušil svojí blížící se smrt. Zemřel ve svém loži, které obklopovali bratři, od kterých se mu po jeho skonání dostalo náležitých obřadů. Kapitulní děkan Kjeld dle legendy zemřel v září roku 1150⁵⁰⁹, tedy pravděpodobně v jeho čtyřicátém pátém roce života. O místě pochování jeho ostatků však legenda mlčí.⁵¹⁰

3.2 Závěr kapitoly svatých představitelů církve

Cílem zkoumání této kapitoly byly podobné či výrazně odlišné rysy v životech svatého Vojtěcha a svatého Kjelda. I v úvodu této kapitoly byly stanoveny předpoklady, které by mohly jejich životy ovlivňovat, a i v těchto případech byly bez větších překvapení naplněny.

Lze konstatovat, že se oba muži narodili v oblastech, které již alespoň částečně praktikovaly křesťanskou víru. Tato skutečnost, v kombinaci s jistým církevním zázemím, umožnila klerické vzdělání obou mužů. Prvotní učení oba světci vykonali ve

⁵⁰⁴ ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*, str. 182

⁵⁰⁵ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 91.

⁵⁰⁶ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 91.

⁵⁰⁷ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 95-96.

⁵⁰⁸ BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*, str. 97-99.

⁵⁰⁹ „... in manus domini commendavit spiritum, anno domini MCL., quinto Kalendas Octobris, feria quarta.“ GERTZ, Martin Laurentius. *Vitae Sanctorum Danorum* [online], str. 271.

⁵¹⁰ McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)* [online], str. 5.

svých chlapeckých letech v pohodlí svého domova. Dalšího klerického vzdělání se Vojtěchu dostalo v Magdeburku, tedy ve škole, která svým významem své absolventy předurčovala pro vykonávání vysokých církevních úřadů. Oproti tomu není zcela jasné, kde další vzdělání svatý Kjeld získal. Je možné, že se i nadále vzdělával z domova, nabízí se také možnost jeho studia na některé z dánských univerzit, byť nelze s přesností určit v jaké.

Po ukončení studií oba muži pokračovali ve svých životních posláních. Vojtěch, i přes některé své světské záliby, byl zvolen druhým pražským biskupem, Kjeld oproti němu vstoupil do kapituly ve Viborgu, kde zpočátku vyučoval v kapitulní škole, avšak v pozdějších letech se stal děkanem této kapituly.

Nejvýraznější vlastností, kterou oba představitelé vysokého církevního úřadu disponovali, bylo jejich proreformní smýšlení. Vojtěch i Kjeld usilovali o nápravu církve a života jejich představitelů, ale také vyžadovali výrazně vyšší morálku od laiků. Oba se také shodně setkávali spíše s odmítavými postoji, což ve výsledku vedlo k opuštění jejich úřadů.

Vojtěch kvůli nízké morálce české společnosti svůj biskupský stolec opustil dokonce dvakrát. Zvýšené pozornosti se v této práci dostává událostem po jeho prvním návratu do Čech. Vojtěch se ze své pozice pražského biskupa musel vypořádat s incidentem v bazilice sv. Jiří, ze kterého byla násilím vyvečena žena obviněná z cizoložství a bez soudu popravena. Podobný incident je možné spatřit taktéž v životě jednoho z norských světců, opět spíše lokálního významu, a to v Hallvardově. Kupec Hallvard jednoho dne vzal na svou loďku ženu, kterou prchající před třemi muži, kteří ji obviňovali z krádeže. Oproti Vojtěchovi, který tento incident nesl převelice těžce a rozhodl se opětovně z Čech odejít, Hallvard při obraně ženy sám mučednickou smrtí zahynul.

Vojtěchův druhý odchod z Čech prakticky znamenal papežovo svolení opustit pražský biskupský stolec. Za Kjeldovým odchodem z viborgské kapituly pak stáli jeho bratři, kteří se neshodovali s Kjeldovými představami církve. Viborgský děkan se proto odebral k papeži a žádal jej, aby ho zbavil jeho úřadu a umožnil mu namísto toho působit coby misionář, tedy obdobně, jako jej žádal Vojtěch. Zatímco Vojtěchovi byla misijní činnost nakonec umožněna, Kjeld dostal příkazem, aby se navrátil do své kapituly a nadále plnil svůj úřad.

Těmito událostmi se dostáváme k zásadnímu rozdílu v životech obou světců, kterým je způsob jejich smrti. Zatímco Kjeld zemřel přirozenou smrtí, Vojtěch přijal mučednickou korunu během své mise u Prusů. V tomto ohledu by bylo možné Vojtěcha považovat i za misijního světce, ba dokonce pro jeho okolnosti smrti, pramenící vyložene v náboženské zarputilosti pohanských Prusů, bychom jej mohli považovat za jediného misijního světce-mučedníka v rámci této práce.

4 Závěr

Bakalářská práce ve svém rozsahu čtenáři poskytuje nástin životů vybraných českých a skandinávských světců žijících v období 9.-12. století, získaný studiem hagiografických a jiných narativních pramenů. Z českých svatých mužů a žen tohoto období lze hovořit o jejich konkrétním zastoupení, avšak i z nich se pozornosti dostává zejména soluňským věrozvěstům Konstantinu-Cyrilu s Metodějem, svatě Ludmile, svatému Václavu a svatému Vojtěchovi. V případě skandinávských protějšků je možné hovořit pouze o výběru některých jejich zástupců, konkrétně pak o misionáři Ansgarovi a Sigfridovi, svatém Olafu, svatě Ingigerd, svatém Kjeldu a svatém Hallvardu.

Cílem práce bylo porovnat tyto světce, respektive jejich životy a okolnosti smrti, v rámci zvolených komparací. Tyto komparace jsou v práci rozděleny do tří kapitol, jenž představují základní charakteristiku těchto světců. Jedná se o kapitolu misijních světců, svatých panovníků a svatých představitelů církve. Tato struktura práce zúžila výběr světců pro vzájemnou komparaci, avšak ve výsledku se toto rozdělení jeví jako zcela vhodné. V případě jiné struktury práce by bylo možné světce srovnávat pro výrazné jevy v jejich životech napříč všemi námi používanými skupinami, avšak zcela jistě by v takovém případě nebylo možné dosáhnout alespoň takové objektivy, kterou tato práce v této podobě může poskytnout. Byť vzhledem k povahám využívaných pramenů je nutné brát komparace stále s jistou nadsázkou a být otevřený možným diskuzím o pravosti využívaných informací.

Jak bylo v samotném úvodu práce avizováno, skandinávští světci byli zvoleni za protipól těch českých především pro rozdílné geografické, etnické a jiné aspekty, kterými obě končiny disponují. Studium narativních či hagiografických pramenů napříč jednotlivými kapitolami však lze dospět k názoru, že na způsobu líčení jejich životů v rámci těchto textů tyto odlišnosti nemají větší vliv. Přírodní a etnické podmínky Čech, Moravy a skandinávských zemí jsou nejvíce zjevné v případě studia životů misijních světců. V severoevropských končinách lze spatřovat jevy, které z dějin českých zemí neznáme, nebo alespoň ne v takovém rozsahu. V obou oblastech lze hovořit i o podobném průběhu obecné christianizace. Skandinávské země se pro svoji rozlohu a nehostinnost některých oblastí potýkají oproti českým zemím s výraznějším odporem vůči nové křesťanské víře, avšak po jejich konverzi všechny tři země námi sledované Skandinávie, tedy Norsko, Švédsko a Dánsko, disponují již ve dvanáctém století samostatnou církví. České země se tohoto milníku, který představuje vznik arcibiskupství, dočkaly

v porovnání s královstvími severní Evropy mnohem později, konkrétně až roku 1344 v době tzv. lucemburského dvojvládí.

Ze svého subjektivního autorského pohledu shledávám největší přínos této práce v informacích, které přináší o životech některých skandinávských svatých, zejména pak svatého Sigfrida, svatého Ingigerd, svatého Kjelda a svatého Hallvarda. Oproti nim se jinak zkoumanými svěťci, Ansgarem a Olafem, zaobírají alespoň někteří čeští autoři a i v našem prostředí šíří osvětu o patronech skandinávských zemí. Je nutné vyzdvihnout zejména počínání Mgr. Vladimíra Polácha, Ph.D., který se ve své činnosti věnuje právě i životu svatého Olafa, nebo doc. PhDr. Jarmily Bednařikové, CSc., z jejíž publikací bylo v rámci této práce hojně čerpáno v případě studia života svatého Ansgara. Právě tento zmiňovaný menší zájem o náboženské dějiny raně křesťanských skandinávských zemí byl hlavní motivací pro sepsání této bakalářské práce.

Úplným závěrem práce je ještě nutné říct, že v případě světců jejich život nekončí. V dalších hagiografických a narativních textech je možné nalézt mnohé zmínky o zázracích, jež tito svatí vykonali, a které jsou v této práci výrazně opíjeny. Tento jejich život po životě je nutné brát i v této práci rozhodně v úvahu a zamyslet se, v čem vlastně tkví největší přínos těchto světců jejich společností. Jsou pro jejich národy zásadnější skutky, které svatí muži a ženy vykonali za svého života, nebo skutky posmrtné, které mnohdy výrazným způsobem ovlivnily směr, který se daný národ ubíral, a to i v řádech celých století? Nejvhodnější se mi zdá, aby si na tuto otázku odpověděl každý sám, dle vlastního názoru a uvážení.

Prameny a literatura

Prameny

ADAM VON BREMEN. *Činy biskupů hamburského kostela: velká kronika evropského Severu*. Praha: Argo, 2009. ISBN 978-80-257-0167-6.

BRUNO Z QUERFURTU. *Život svatého Vojtěcha: Nascitur purpureus flos*. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-904-9.

Kapitulní legenda. In: ŠEVČÍK, Jiří. *Album svatoivanské*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-569-0.

Kniha o rodu a o utrpení svatého knížete Václava. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 183-199 ISBN: 33-248-69.

KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0465-3.

KRISTIÁN. *Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily*. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-291-0.

LAURENTIUS. Utrpení sv. Václava. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 88-101. ISBN: 33-248-69.

Legenda Crescente fide. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 30-36. ISBN: 33-248-69.

Legenda Oportet nos fratres. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 165-182. ISBN: 33-248-69.

MICHELL, Robert, FORBES, Neville, eds. *The Chronicle of Novgorod 1016-1471*. London: Offices of the Society, 1914, str. 4.

NESTOR. *Vyprávění o minulých letech: Nestorův letopis ruský: nejstarší staroruská kronika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. ISBN 978-80-7465-119-9.

O poustevníku Ivanu, kraleviči korvatském. In: ŠEVČÍK, Jiří. *Album svatoivanské*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-569-0.

Proložní legenda o sv. Ludmile. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 217. ISBN: 33-248-69.

První staroslověnská legenda. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 54-57. ISBN: 33-248-69.

RIMBERT. *Vita Anskarii*. Praha: Academia, 2021, str. 33-121. ISBN 978-80-200-3118-1.

Sága o Hervaře: Hervarar saga. Praha: Herrmann, 2008. ISBN 978-80-87054-14-7.

STURLUSON, Snorri. *Sága o svatém Olavu*. Praha: Lidová demokracie, 1967.

THEODORICUS MONACHUS. *Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium*. In: POLÁCH, Vladimír. *Historie o starých norských kráľích: středověké Norsko a Skandinávie v kronice mnicha Theodorika*. České Budějovice: Veduta, 2014, s. 124-186. ISBN 978-80-86829-96-8.

Utrpení mučednice Ludmily. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 215-216. ISBN: 33-248-69.

Utrpení svatého Václava mučedníka. In: ZACHOVÁ, Jana. *Legendy Wolfenbüttelského rukopisu*. Praha: Filosofía, 2010, str. 115-128. ISBN 978-80-7007-342-1.

WIDUKIND Z CORVEY. *Dějiny Sasů*. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1743-1.

Život sv. Konstantina-Cyrila. In: VAŠICA, Josef. *Literární památky epochy velkomoravské: 863-885*. Praha: Vyšehrad, 2014, str. 227-276. ISBN 978-80-7429-217-0.

Život sv. Metoděje. In: VAŠICA, Josef. *Literární památky epochy velkomoravské: 863-885*. Praha: Vyšehrad, 2014, str. 277-302. ISBN 978-80-7429-217-0.

Život svatého Prokopa. In: KRÁLÍK, Oldřich: *Nejstarší legendy přemyslovských Čech*. Praha: Vyšehrad, 1969, str. 200-214. ISBN: 33-248-69.

Prameny dostupné online

GERTZ, Martin Claurentius. *Vitae Sanctorvm Danorvm* [online]. Kobenhavn: I Kommission G. E. C. GAD, 1908-1912. Dostupné z: <https://dibiki.ub.uni-kiel.de/viewer/image/PPN834949911/1/> [k 26. 6. 2021].

STURLUSON, Snorri. *The Sagas of Olaf Tryggvason and of Harald The Tyrant (Harald Haardraade)* [online]. Dostupné z: <https://www.gutenberg.org/files/22093/22093.txt> [k 21. 5. 2021]

The Passion and miracles of the blessed Óláfr. In: FAULKES, Anthony, PERKINS, Richard. *A History of Norway and The Passion and miracles of the blessed Óláfr* [online]. London: Viking society for Northern research University college London, 2001, str. 26-74. ISBN 978-0-903521-48-2. Dostupné z: <http://www.vsnrweb-publications.org.uk/Text%20Series/Historia%26Passio.pdf> [k 4. 6. 2021].

TUNSTALL, Peter. *The Saga of Yngvar Traveller* [online]. 2005. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20110726051430/http://www.oe.eclipse.co.uk/nom/Yngvar.htm> [k 23. 4. 2021].

Literatura

BANCK, Claudia. *Vikingové*. Praha: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-979-7.

BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. Ansgar a problémy misií na evropském severu. In: KOŽIAK, Rastislav, NEMEŠ, Jaroslav, ed. *Křesťanstvo v časoch sv. Vojtecha*. Wroclaw: Spolok Slovákov v Poľsku, 2009, str. 85-103. ISBN 9788374902557.

BEREND, Nora, ed. *Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0835-4.

BLÁHOVÁ, Emilie. *Písemnictví ruského středověku: Od křtu Vladimíra Velikého po Dmitrije Donského: Výbor textů 11.-14. stol.* Praha: Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-016-8.

BUDIL, Ivo T. *Dějiny Skandinávie*. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2017. ISBN 978-80-7553-228-2.

BUSCK, Steen, POULSEN, Henning, ed. *Dějiny Dánska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-908-9.

COLLINS, Roger. *Evropa raného středověku 300-1000*. Praha: Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-660-3.

DUBOIS, Thomas A, ed. *Sanctity in the North: Saints, Lives, and Cults in Medieval Scandinavia*. Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press Incorporated, 2008. ISBN 978-0-8020-9130-7.

FRANZEN, August, FRÖHLICH, Roland, SMÉKAL, Bedřich. *Malé dějiny církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-082-3.

HROCH, Miroslav, KADEČKOVÁ, Helena, BAKKE, Elisabeth. *Dějiny Norska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-407-6.

IVANOV, Sergej A. *Byzantské misie aneb Je možné udělat z „barbara“ křesťana?* Červený Kostelec: nakladatelství Pavel Mervart, 2012. ISBN 978-80-87378-45-8.

KOUŘIL, Pavel eds. *Cyrlometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu*. Brno: Archeologický ústav Akademie věd ČR, Brno, 2014. ISBN 978-80-86023-50-2.

KUBÍN, Petr. Kanonizace svatého Prokopa. In: SOMMER, Petr, ed. *Svatý Prokop, Čechy a střední Evropa*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, str. 104-116. ISBN 80-7106-790-3

KUBÍN, Petr. *Sedm přemyslovských kultů: Seven Přemyslid cults*. Praha: Togga, 2011. ISBN 978-80-87258-19-4.

MORGAN, Kenneth O. *Dějiny Británie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. ISBN 80-7106-347-9.

PAVLÍK, Matěj, WIMMER, Roman. *Cyrl a Metoděj: apoštolové Slovanů*. Praha: Český národní fond kultury, 2013. ISBN 978-80-905015-1-5.

PETRAŇ, Zdeněk. *První české mince*. Praha: Set Out, 1998. ISBN 80-902058-9-5.

POLÁCH, Vladimír. *Historie o starých norských králích: středověké Norsko a Skandinávie v kronice mnicha Theodorika*. České Budějovice: Veduta, 2014. ISBN 978-80-86829-96-8.

POLÁCH, Vladimír. Smrt svatého Olafa ve světle skandinávských pramenů. In: KALOUS, Antonín, et al. *Jedinec a evropská společnost od středověku do 19. století*. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2014, str. 29-44. ISBN 978-80-87895-15-3.

RIMBERT. *Vita Anskarii*. Praha: Academia, 2021. ISBN 978-80-200-3118-1.

ROGOV, Aleksandr Ivanovič, BLÁHOVÁ, Emilie, KONZAL, Václav. *Staroslověnské legendy českého původu: nejstarší kapitoly z dějin česko-ruských kulturních vztahů*. Praha: Vyšehrad, 1976, str. 362-377.

SAWYER, Birgit, SAWYER Peter. *Medieval Scandinavia from Conversion to Reformation ca 800-1500*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1992. ISBN: 9780816617388.

SOMMER, Petr. *Svatý Prokop: z počátků českého státu a církve*. Praha: Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-732-0.

SOMMER, Petr. *Začátky křesťanství v Čechách*. Praha: Garamond, 2001. ISBN 80-86379-28-0.

STEINHÜBEL, Ján. Metodov konflikt s bavorskými biskupmi. In: KOUŘIL, Pavel eds. *Cyrlometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu*. Brno: Archeologický ústav Akademie věd ČR, 2014, str. 220-225. ISBN 978-80-86023-50-2.

ŠEVČÍK, Jiří. *Album svatoivanské*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-569-0.

ŠOLLE, Miloš. *Od úsvitu křesťanství k sv. Vojtěchu*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-200-4.

TÉRA, Michal. *Kyjevská Rus: dějiny – kultura – společnost*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2019. ISBN 978-80-7465-413-8.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-138-7.

TŘEŠTÍK, Dušan, ŽEMLIČKA Josef, ed. *Svatý Vojtěch, Čechové a Evropa: mezinárodní sympozium uspořádané Českou křesťanskou akademií a Historickým ústavem Akademie věd ČR 19.-20. listopadu 1997 v Praze*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-237-3.

VAŠICA, Josef. *Literární památky epochy velkomoravské: 863-885*. Praha: Vyšehrad, 2014. ISBN 978-80-7429-217-0.

VAVŘÍNEK, Vladimír. *Cyrl a Metoděj: mezi Konstantinopolí a Římem*. Praha: Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-344-3.

Literatura dostupná online

EDBERG, Rune. *Viking Princess, Christian Saint: Ingegerd, a Woman in the 11th Century* [online]. Sigtuna: Tryckeri, 2005. ISBN 91975643-2-X, str. 7. Dostupné z: https://www.academia.edu/2257478/Viking_Princess_Christian_Saint_Ingegerd_a_woman_in_the_11th_century [k 4. 6. 2021].

MOSS, Vladimir. *A Century of English Sanctity* [online]. 2014. Dostupné z: https://www.academia.edu/21834431/A_CENTURY_OF_ENGLISH_SANCTITY [k 21. 5. 2021].

NILSSON, Sara Ellis. *Creating Holy People and Places on the Periphery: Study of the Emergence of Cults of Native Saints in the Ecclesiastical Provinces of Lund and Uppsala from the Eleventh to the Thirteenth Centuries* [online]. Göteborg: Göteborgs universitet, 2015. ISBN: 978-91-628-9275-3, str. 72. Dostupné z: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/37695/2/gupea_2077_37695_2.pdf [k 28. 6. 2021].

OMMUNDSEN, Åslaug. A Text in Flux: St. Hallvard's Legend and Its Redactions [online]. In: RANKOVIC, Slavica, MELVE, Leidulf, MUNDAL, Else, ed. *Along the Oral.Written Continuum: Types of Text, Relations and their Implications*. Turnhout: Brepol Publishers, 2010, str. 269-290. ISBN: 978-2-503-53935-5. Dostupné z: https://www.academia.edu/40012795/A_Text_in_Flux_St_Hallvards_Legend_and_Its_Redactions [k 28. 6. 2021].

OMMUNDSEN, Åslaug. The Cults of Saint in Norway Before 1200 [online]. In: ANTONSSON, Haki, GARIPZANOV, Idar, ed. *Saints and their Lives on the Periphery: Veneration of Saints in Scandinavia and Eastern Europe (c. 1000-1200)*. Turnhout: Brepol Publishers, 2010, str. 67-93. ISBN: 978-2-503-53033-8. Dostupné z: https://www.academia.edu/40012862/The_Cult_of_Saints_in_Norway_before_1200 [k 28. 6. 2021].

Časopisy

Chapter One: The Beginnings, Missionaries From Hamburk [online]. *St. Ansgar's Bulletin*. St. Ansgar's Scandinavian Catholic League of New York, 2010, č. 105, str. 56-59. Dostupné z: <http://www.saintansgars.com/download/pdf/2010%20-%20Bulletin%20No.%20105.pdf> [k 21. 5. 2021].

INGELMAN-SUNDBERG, Catharina. Ingegerd - a pawn in the game of politics [online]. *Historiska Nyheter*. 2004-2005, Specialnummer om Olga and Ingegerd, str. 21-25. ISSN 0280-4115. Dostupné z:

https://www.academia.edu/1102254/Vikings_the_Rus_Varangians_in_Olga_and_Ingegerd_Vikingarfurstinor_i_öst_Historiska_nyheter_Statens_Historiska_museet_Specialnummer_2004_36_39_Sv_and_Eng_ [k 4. 6. 2021].

McLEES, Nectaria. A Swedish Princess in Kievan Rus: The Medieval Christian World of St. Anna of Novgorod [online]. *Road To Emmaus*. 2018, č. 58, str. 47-69. ISBN 9781557530004. Dostupné z:

https://static1.squarespace.com/static/5e78f10494c7b26bc99e2fd2/t/5e8e355b68d517205cecffa5/1586378076060/58.A_SWEDISH_PRINCESS_IN_KIEVAN_RUS.pdf [k 4. 6. 2021].

NILSSON, Sara Ellis. Holy Validation: Saints and Early Liturgy in Scandinavia [online]. *MIRATOR* 15:1, 2014. Dostupné z:

https://www.academia.edu/7705468/Holy_Validation_Saints_and_Early_Liturgy_in_Scandinavia [k 30. 6. 2021].

SPARRE, Karin. St. Sigfrid [online]. *St. Ansgar's Bulletin*. St. Ansgar's Scandinavian Catholic League of New York, 1931, č. 31, str. 16-17. Dostupné z: <http://www.saintansgars.com/download/pdf/1932%20-%20Bulletin%20No.%2031.pdf> [k 21. 5. 2021].

TOMEK, Václav Vladivoj. O starém rozdělení Čech na župy a pozdějším na kraje. *Časopis Musea království Českého*. 1859, roč. 33, č. 2, str. 167-197. ISSN 1210-9746.

Další zdroje

McOWAN, Janne Elisabeth. *St. Kjeld of Viborg (s. Ketillus confessor)*. Dostupné z: https://www.academia.edu/32041442/St_Kjeld_of_Viborg_docx [k 28. 6. 2021].